ЛННБ України ім.В.Стефаника
00752553 (R)

2012

1868—1898.

„СІЧ“

АЛЬМАНАХ

в память 30-их роковин основаня тов. „Сїч“

у Відни.

У ЛЬВОВІ.

КОШТОМ І ЗАХОДОМ ТОВАРИСТВА.

1898.

В 4138

1868 — 1898.

„СІЧ“

АЛЬМАНАХ

в память 30-их роковин основаня товариства „Січ“ у Відни.

Коштом і заходом товариства.

У ЛЬВОВІ, 1898.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА
під зарядом К. Беднарского.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 37320

Передне слово.

Академічні товариства — іменнож у нас — не тїшать ся звичайно довгим житєм. І не дивниця: вони находять ся усе в руху; житє пливе швидшою, розгульнїйшою струєю, чим в товариствах старших людий. Рік-річно приходять молоді сили, беруть керму в свої руки, стирають ся погляди й переконаня; наступає виміна гадок, котра часто-густо принимає яркійшу форму й потягає за собою нераз і крізу товариства. Примірів на се є доволї.

Тому-то й не диво, що, хоч житє национальне у нас почалось вже давненько — особливож на унїверзитетскій лавцї — все таки нїяке істнуюче тепер академичне товариство руске не має за собою більшої минувшини. Діждалась ві лише наддунайска „Сїч“, що як раз переступає трийцятий рік свого істнованя. Подальше від батьківщини тим кріпше вязались наші молодцї коло одинокого сего огнища на чужинї і спільними силами перемогли всяку хуртовину, що била о стїни „Сїчи“.

Тим-то хвиля теперішна стала для нас празником не буденним.

Ми загадали відсьвяткувати єго як слїд. При тій нагодї бажаємо й показати, що наше товариство не служило лише свойому гуртови, та виховало людий, що мають щиру охоту попрацювати на рідній ниві. Тим-то й пускаємо в сьвіт отсей альманах, на який зложили ся працї лише членів Сїчи — давних і теперішних.

В сїй книжцї помістились побіч працї лучших сил у рідній лїтературі, також і дрібні лепти людий, що ставили або й доперва ставлять перші кроки на тому полї. Прийми-ж їх, наша Громадо, щирим серцем, не суди саме дїло але й добру волю.

Відень, в сїчни 1898.

Комітет редакційний:

Др. Мирон Кордуба. Сильвестер Яричевский.
Роман Сембратович.

1868 — 1898.

Над синім Дунáєм, в нїмецкій країнї
„зійшли ся бурлáки“ поставити хату,
що їх погостилаб у дальній чужинї.
Поставили хижу малу, небогату
і втїхою в них запалилась душа
і всякий спішив до спільного „коша“.

І тутки промчались веснянїї хвилї
посеред сердечних розмов і науки —
прожились години щасливі і милі, —
до дїл тутки рвались і серця і руки
у хвилях потреби — в невзгóдоньки час —
і слово важнєє в край плило нераз...

І трийцять лїт наша простóяла хата —
у сьвіт з неї вийшли „дїди сїчовії“,
що вмiють постóять за меньшого брата,
що людови ладять гостинцї тривкїї
таї вмiють боротись за правду й народ,
за кращую долю хатин-загород...

Батьки ви кошовії, й ми пiдéмо
в хосенний для народу, добрий слїд —
і люду щастєм тїшитись будемо
і помагать єму посеред бід.

Не нам мішатись в братовбійчі свари
і нищити наро́ду міць-бутє,
нам під прапо́ром на́родним єднатись
і бити шлях на дальшеє житє.
Ми молоді — товчко́м повинні бути
до ді́ла, в наших мясняx сила є,
взрушімо люду маси призабуті
вперед, де сьвіт свобо́ди ясний бє!...

Гей рідна „Сїчи“! Ти рости велика
як наш наро́д! Зростай у гарні сили,
щоби невзгода анї буря дика
з дороги пра́вої Тебе не збили!
Горнись до найвзнесле́щих людских ці́лий,
до них свій ум і серце й руки радо
Ти простягни і цьвіт найкращий, білий
неси на рідную свою леваду...
Неси в народ надїї любе слово —
до праці рвімо ся, брати́, — на ново!

Відень, 20. XI. 1897.

Сильвестер Яричевский.

Істория „Сїчи“.

Написав

Мирон Кордуба.

Хоча після букви закона по статутах наших академічних товариств нема й словом згадки про полїтику, однак сеся має в їх житю велике значінє. Полїтичні подїї були майже все товчком до заснованя такого товариства, ті самі подїї впливали рішучо на єго розвій. Се й не дивниця! У нас, при невеличкім числї образованих людий академічна молодїж покликана більш чим у иньших народів до полїтичного житя. Що більш — бачимо, що молодїж в многім веде перід під тим зглядом, бачимо, що велике число нових суспільних ідей і поглядів, яки їх загал прийняв, найшло в молодїжи перших приклонників, а та доперва несла їх дальше. Тому пишучи історию одного з таких товариств, історию „Сїчи“ мусимо узглядніти також і сучасні подїї на ширшім виднокрузї, а то обяснить нам не одно, що без такої звязи моглоб видатись чимось чудним, якоюсь загадкою.

Кому невідомі подїї з років 1866 і 1867? Надане конституциї в Австриї покликало всї

народи до самостійного житя. Рівночасно скріпило ся почутє национальне, та рух народний почав ся з новою силою. У нас, австрийских Русинів, стануло питанє нашого национального становища в різкійшій, чим дотепер, формі. По звістній заяві в „Слові“ з 8-ого серпня 1866 слїдував рішучий розрив між партиєю москвофільскою а молодою партиєю народовців. В 1868 році основала ся послїдна товариство „Просьвіту“, для працї над просьвітою нашого народу і свій окремий журнал „Правду“.

Сей рух і сї нові подїї зродили й нашу „Сїч“. Нова устава про стоваришеня з дня 15. листопада 1867 р. усунула всякі перепони, які доси не давали дружити ся силам на якім небудь полї дїяльности, а тим самим і покликала множество товариств до житя. Віденьскі Русини рішили згромадити ся в однім спільнім товаристві „Русская Основа“. Однак більшість членів зложила ся з приклонників погодиньских ідей. На зборах конституанти сего товариства 17. листопада 1867 выступив академик Наталь Вахнянин в імени народовскої меньшости з відповідними постулятами, однак предсїдатель зборів не допустив єго навіть до слова. Тогди всї народовцї заявили, що не беруть в сїм товаристві дальшої участи і опустили салю нарад.

Які були бажаня народовців слїдно з відповіди на письмо видїлу „Русскої Основи“, в якім той старав ся оправдати поступок предсїдателя зборів і „простиравъ повторно свою братскую долонь“, заохочуючи народовску молодїж до злуки з „Основою“ „ибо предъ нами стоитъ отвором половина Европы и половина

Азіи.“[1]) Бажаня народовскі у відповіди на се уложено в слїдуючих точках: „1. Щобы Ваше „товариство явно высказало, що єсть малору„скимъ; 2. що оно въ хосенъ малоруского на„рода дѣйствувати буде; 3. що признасть ма„лорускій языкъ яко урядовый въ товариствѣ.“[2]) В тій-же відповіди поставила молодїж ясно свою програму: „Мы (Русины) ставляємось на тôмъ „самôмъ становищи въ Славянщинѣ, на якимъ „стоятъ и прочіи племена Славяньскіи. Въ слѣд„ствіе того змѣряємо не до сепаратизму, одна„кожь и не до унѣформы Всерусской. Ми хо„чемо єдности, однакожь такои, котра бы повнои „автономіи нашого языка ніякимъ родомъ не „ускорбляла. Языкови великорусскому призна„ємо велике значенье межинародне и уважаємъ „потребу ёго собѣ присвоити, о д н а к о ж ь я з ы„к о м ъ н а ш о г о н а р о д а м ы н и к о л и ё г о „н е п р и з н а м о, тимъ меньше дамо собѣ ёго „въ нашой хатѣ октроювати.“

Так розрив партийний на галицкій Руси найшов свій відгомон в житю товарискім віденьскихъ Русинів. Коли народовцї виступили з „Основи“ і ясно зазначили свою програму, приступили й не гаючись до основаня свого окремого товариства. Для переведеня підготовляючих робіт і уложеня статута вибрано ad hoc комітет, котрого головою став Лев Шехович. Статут нового товариства затвердило долїшноавстрийске намісництво 2. сїчня 1868. Товариство се прийняло назву „Сїч“ та скликало на 9. сїчня свої перші збори.

---

[1]) Документи архіву тов. „Січ“ у Відни; Архів III/1. Оригінал (датоване 6/18 листоп. 1867).

[2]) Ibidem, Архів III/2. Відпись (дат. 2. грудня 1867).

Вже на сам початок записало ся, як на Відень доволї значне число членів, бо 27.[1]) При виборі видїлу кандидатами на голову були Лев Шехович і Наталь Вахнянин. Коли сей перший

---

[1]) Думаю, що многим інтересно знати імена тих перших членів, проте подаю їх в тім порядку, як вписали ся на лїсту перших заг. зборів:

*1. Даміян Гладилович, канд. проф. умер професором руск. ґімн. у Львові.

*2. Евген Ціпановский, слух. ак. ганд. умер урядником банку.

3. Никола Подлуский, слух. медицини, тепер лїкар салїн. в Болехові.

*4. Юлїян Целевич, канд. проф. умер професором руск. ґімназ. у Львові.

5. Наталь Вахнянин, канд. проф. тепер посол до ради державної.

*6. Михайло Подолиньский, слух. фільоз., умер професором руск. ґімназ. у Львові.

7. Vinzenz Łopaczynski, віденьский антикар.

8. Іван Вахнянин, сл. фільоз. тепер проф. ґімн. в Стрию.

9. Лев Шехович, слух. прав, тепер радник суду в Перемишли.

10. Виктор Лукашевич.

11. Константин Менцїньский, слух. медиц., тепер лїкар повітовий.

*12. Юстин Гапонович, слух. фільоз.

13. Евстахий Волощак, сл. фільоз, тепер проф. полїтех.

14. Борисїкевич, слух. медиц. тепер проф. упїв. в Ґрацу.

15 Комарнїцкий, дрд. прав, тепер рад. суд. в Бережанах.

16. Dr. Alexovitz, властитель фабрики сїрників.

*17. Вітошиньский, умер секретарем найвисшого суду.

18. Струміньский, тепер радник найв. суду у Відни.

19. Осип Ганїчак, слух. техн. тепер інжінєр желїзн. у Львові.

20. Виктор Раставецкий.

21. Юлїян Медвецкий, тепер проф. полїтехн. у Львові.

22. Степан Шеманьский

*23. Владислав Бачиньский, умер крилошанином львівск.

*24. Юлїян Пелеш, дрд. теол., умер перемиским епископом.

*25. Іван Качковский, слух. мед., умер лїкарем у Львові.

26. Евген Кропивницкий, слух. фільоз

27. Спріпер Константин, акад. в Посифінум.

зрік ся вибрано головою „Сїчи“ Наталя Вахнянина. До сего першого видїлу вийшли ще: Струминьский, заст. голови, Лев Шехович, секретар, Медвецкий, касиер, Целевич, бібліотекар, Подлуский і Лукашевич. Не маючи великих засобів грошевих, збирало ся Товариство в провізоричнім льокали, в готелю Zillingera.

Одним з перших кроків молодого товариства було старанє запевнити собі попертє у висших сферах, через віддане „Сїчи“ під протекторат якого з впливових людий. На засіданю видїлу 31. сїчня 1868 вибрано депутацию з 2 членів: (пп. Вітошиньского і Шеховича), що мала вручити митрополитови Литвиновичеви друкований устав товариства і просити о покровительство. Митрополит прийняв депутацию ласкаво, велїв вписати себе між членів „Сїчи“ і обіцяв моральну і фінансову піддержку.

Розвій народовского товариства був солию в оцї для віденьских москвофілїв і тії старали ся підірвати єго популярність і добру славу. Ще „Сїч“ не розжила ся як слїд, коли перший грім впав на неї з редакциї часописи „Слово“. Якийсь віденьский дописувач помістив в 14. ч. сеї часописи за рік 1868 (29. лютого) оттаку клевету: „Польско-русское общество, завязав„шое ся во Вѣдни подъ назвою „Сѣчь“ мае по„служити польскимъ цѣлямъ достигаемимъ меже „Русинами въ Галичинѣ, а если удасться и меже „Украинцами. Нѣкоторые члены той „Сѣчи“ „стоять въ блискихъ сношеніяхъ съ кн. Чарто„рыйскимъ и получаютъ отъ него инструкціи.“[1])

---

[1]) Бесїда про кн. Володислава Чарторийского з Парижа, що урядив у Відни своє бюро корреспонденційне і перекуплював прасу для польских цїлий.

З сеї пори доволї часто находили ся людцї, що клали собі метою, того рода дописями по часописях, обмазати наше товариство болотом перед рускою суспільностю. Відповідию на пашквілю „Слова“ було се, що „Сїч“, вже в два місяцї по своїм заснованю, дня 13. марта, урядила величаві вечерницї в честь пробудителя галицкої Руси, Маркияна Шашкевича. Славний наш композитор д. Н. Лисенко присьвятив з тої нагоди для товариства кілька своїх творів, які тут відсьпівано.

Перший голова „Сїчи“ п. Н. Вахнянин, що дїйстно щиро зайняв ся товариством не довго остав в нім; всего лиш півтретя місяця. На загальних зборах 26. марта зрік ся своєго чину, так як ізза обставин мусїв опускати Відень. Збори хотїли вибрати наслїдником п. Струминьского, так той відказав ся з огляду на свою дальшу карієру. По сім вибрано головою дотеперішного бібліотекаря п. Юлїяна Целевича. Тут і іменовано п. Наталя Вахнянина першим почестним членом „Сїчи“, за єго заслуги для товариства.

Житє товариске було в „Сїчи“ вже від перших початків дуже розвинене. Товариство уряджувало від свого основаня аж до липня, що тиждень або що дві неділи малі сходини у своїм провізоричнім льокали. Тут забавляли ся члени розмовою, деклямациями а передовсїм сьпівом. Що сї вечерницї мали для бурлак, кинених з рідного краю у чужину, велику цїну, сего доказувати не треба. Тут виробило ся то взаїмне привязанє і щирість між членами, яка у „Сїчи“ є й до нині традиційна. Поруч з тим йшли щирі зносини з другими народами славяньскими, що „Сїч“ заманїфестувала при на-

годї заложеня угольного каменя ческого театру в Празї і похоронах Колляра.

Зі справозданя уступаючого видїлу, дня 30. падолиста 1868 довідуєм ся, як малі були средства материяльні, що стояли до розпорядимости товариства. Оборот касовий виносив 133 злр. 97 кр. (в слїдуючім роцї навіть лише 53 злр. 14 кр.) а бібліотека числила всего 32 томи.

Ми з'упинили ся троха довше при змальованю образу житя „Сїчи“ в першім роцї по основаню, бо цїха і характер, який прийняло молоде товариство, остав ся при нїм майже не змінений до нині. Програмі і принципам, які проголосили основателї „Сїчи“, остала ся сеся все вірна.

Під кінець р. 1869 покінчило товариство своє номадне житє і найняло собі сталий льокаль на I. Gonzagagasse 14.

З року на рік проявлювала „Сїч“ все більш житя. Правда з отляду на зайнятя приватні і материяльні обставини поодиноких членів уряджувано на дальше загальні сходини або вечерниці лише раз у місяць, першої суботи по першім, однак два сьвята обходжено незвичайно величаво: сьвятий вечер та роковини смерти Шевченка. Особливо сим послїдним посьвячувано много труду і заходу, щоб показати ся перед своїми братьми Славянами. Вони й випадали все величаво, як се слїдно з описів по наших сучасних часописях! В р. 1871 і 1872 празновано ще й річницю знесеня паньщини. Що року з весною уряджувано прогульку в околиці Відня. А симпатиєю між Славянами, проживаючими у Відни, тїшила ся „Січ“ може більшою як яке друге з товариств. Нам доводило ся нераз почути від старших Славян, що під

ту пору пробували у Відни, слова великого признаня і похвали для тогдашної „Сїчи“. З нагоди вечерниць в честь Шевченка в мартї 1873 р. прислала великорусска кольонїя в Цюриху адресу до „Сїчи“ осмотрену 83 підписами.

Но при се зайняли ся Сїчовики спільно серіозною роботою народною. Вже в третім роцї по основаню товариства, коли головою був п. Мелїтон Бучиньский, завязали ся тут два кружки: „круг сьпіваків“ і „круг товаришів Просьвіти“. Перший старав ся через свої продукциї зазнакомлювати Славян з нашою рідною піснию, другий стояв у переписцї з визначними нашими дїячами у Львові, та брав участь у видавництві книжочок для народа. Він й видав в 1870 р. „Сьпіванник для господарских дїточок“ Федьковича. Також у видавництві славяньского Альманаха, до якого дали почин Чехи, брала „Сїч“ удїл. Загальні збори дня 3. мая 1873 р. на внесенє п. Пулюя рішили перемінити товариство з чисто забавного на лїтературно-забавне, висказуючи сим охоту до серіозної працї. З тим роком почали ся відбувати на товариских сходинах наукові відчити і дискусиї. Початок зробив п. Пулюй відчитом: „О індукцийній мегодї в науцї“. П. Петро Скобельский занимав ся перекладами поем Шевченкових на нїмецку мову і враз з п. Бабієм заходили ся коло плеканя штуки декляматорскої.

Рух науковий в „Сїчи“ розбудив ся головно під впливом Михайла Драгоманова. Драгоманов приїхав вперве у Відень в лїтї 1871 р. і сейчас познакомив ся з членами „Сїчи“.[1])

---

[1]) Драгоманов. Австро-рускі спомини. Львів 1889. Ст. 58—59.

Перше вражінє, яке наш учений виніс із сего знакомства було приятне, се слїдно з частих прихильних дописий в „С. Петерб. Вѣдомостяхъ“ про „Сїч“. Від сеї хвилї аж до послїдного дня свого житя, був Драгоманов духовим провідником „Сїчи“ і все зносив ся письменно з визнатнїйшими членами сего товариства.

Незвичайно швидкий розвій „Сїчи“ наступив в 1874 р. Число членів, яке в перших роках виносило пересїчно около 30 піднесло ся на 41. Під взглядом фінансовим був се один з найлучших лїт, яке мало товариство за цїлий час свого істнованя. Оборот касовий досяг 428 злр. 74 кр. а сальдо касове 234 злр. 39 кр. Товариство найняло вигідний льокаль (VIII, Schlösselgasse 20) за який платило 30 злр. місячно. Від 1. жовтня 1874 отворено богато уладжену читальню, на яку самі члени зложили 290 злр. 50 кр. Рівномірно з тим добробутом поступав рух науковий. На всїх місячних сходинах держано відчити і інтересні дискусиї. Коли в мартї сего року основало ся товариство ім. Шевченка, „Сїч“ вислала привітну телеґраму і зложила 25 злр. як член основатель (проче сплачено опісля). Так само вислано телеґраму на сьвято відкритя хорватского унїверситета в Загребі. Бібліотека побільшила ся нагально завдяки трудам і офірливости п. Остапа Терлецкого. Для розбудженя працї лїтературної між членами визначив видїл 20 злр., яко премію за працю научну або белетристичну, написану членом товариства. На сей конкурс надіслано 4 працї; нагороду одержав п. Герасимович за розвідку: „Аналїза хемична“.

Сей новий рух і розцвит в товаристві не ослаб а збільшив ся ще, в слїдуючих роках.

В 1875 р. виконано ухвалу загальних зборів з 3. мая 1873, і уладжено зміни в статутах, щоб перемінити „Сїч“ на товариство лїтературно забавне. яким оно вже від 2 років de facto було. Однак намісництво не потвердило сих змін. З тої причини скликав видїл другі надзвичайні загальні збори 5. липня, і зміни починені на тих зборах потвердило вже намісництво 25. жовтня. Зараз по затвердженю статутів видало товариство своїм накладом першу часть рускої істориї Івана Маркевича в 1000 примірниках.

Так „Сїч“ стала лїтературним товариством. Обяв сей тим інтереснїйший, що в Галичинї під той час лїтературна робота була майже зовсїм не з'орґанїзована. Всюди слїд був якоїсь доривочної, безсистемної роботи, кожда одиниця була вказана сама на себе і сама себе мусїла образувати. „Сїч“ маючи перед очима примір культурних европейских народів, задумала повести сю річ иньшим путем. Она мала від тепер стати не лиш осередком товарискаго житя рускої молодїжи у Відни, але й зібрати єї в гурт для спільного образованя, для спільної роботи.

Рік 1875 виказує, що формальна зміна статутів відповідала вповнї житю у внутр. Число відчитів, котрі обертали ся головно коло тем модерних і загально інтересних дійшло до 12. Бібліотека, що в р. 1870 числила всего 48 томів, виказує в тім роцї 924 томів придбаних заслугами Драгоманова і Терлецкого. З боку касового сей рік виказує найвисший оборот грошевий, за цїлий час істнованя „Сїчи“, бо 736 злр. 27 кр. В 1876 р. видало товариство чотири книжочки поезий Шевченка для народу: 1. Сотник, Марина, Титарівна; 2. Княжна, Варнак, Пе-

трусь; 3. Неофіти, Мария; 4. Відьма, — разом в 18.000 примірниках і приготувало до друку другу часть „Істориї Маркевича“ та „Популярну Антольоґію“ — написану членами товариства, однак ізза браку гроший не вспіло їх видати. Бібліотека збільшила ся до 1307 томів.

Та не довго довело ся „Сїчи“ втїшати ся так гарним розцвитом. В 1877 р. почала ся у Львові нагінка за „соціялїстами“ — ревізиї, арештованя наступали одні по других. Сейчас з початком року увязнено п. М. Павлика; 22. сїчня з'являє ся слїдчий судия разом з орґанами полїциї в льокали „Просьвіти“, щоб перевести домову ревізию „за кореспонденциями, письмами і книжками соціялїстичної тенденциї. 12-го червня наступили арештованя між львівскою молодїжю, котрих жертвою упали пп. Іван Франко, Іван Мандичевский і Олекса Заячківский. Навіть в рускій духовній семінариї шукала полїция соціялїстів і зробила дуже докладну ревізию.

Ті полїтичні події відбили ся й на віденьскій „Сїчи“. Нагінка поліцийна за „небезпечними людьми“ перенесла ся й сюда. На основі переведених ревізий увязнено Щасного Сельского, Остапа Терлецкого, Павлюха та ин. Се була перша тяжка криза, яку товариство пережило. Не стало найдїяльнїйших членів, не стало проводирів, що вели віденьску руску громаду. Тогдашний настрій між „Сїчовиками“ ярко характеризує уступ з мемуару одного сучасного члена і відтак голови товариства:[1]) „Ми ходи„ли як блудні вівцї, та сходили ся на те, щоби „себе почислити, чи ще всї в живих, щоби ді-

[1]) Проф. Петра Огоновского.

„знати ся, хто ще на волї, а хто вже арешто-
„ваний. З дня на день вижидали ми розвязаня
„Сїчи“ через правительство.“ А що ся обава
мала много вірояткости за собою бачимо із
дальшого розказу сего самого члена: „Ще пе-
„ред арештованєм Терлецкого надійшли були
„до Відня дві паки книжок з Женеви, з пору-
„ченєм дальшої висилки у Росию. Їх зложено
„на разї в Spedítionshaus-ї і там лежали дов-
„ший час. Аж коли я настав головою, приїхав
„до Відня Вовк і поручив Горбачевскому, щоби
„вислав ті паки до Букарешту — доложивши
„прагского „Кобзаря“. Горбачевский мешкав
„тодї зі мною у одної ґаздинї, а лиш в окремій
„комнатї. Він спровадив паки до дому, доложив
„зі мною Кобзаря, відвіз на дворець північної
„желїзницї і надав до Букарешту. — На другий
„день рано сиджу над своїми скриптами, аж
„тут приходить в гостї комісар поліциї з трома
„шпіцлями, та питає мене де ті паки, що їх
„тут вчера спроваджено і які находили ся там
„книжки. Відтак відбула ся у мене і Горба-
„чевского ревізия; позабирано нам ріжні рускі
„книжки, фотоґрафії социяльїстів і социяльїсток,
„та нас потягнено на поліцию до переслуханя.
„Мене пустили за пів дня, а Горбачевского задер-
„жали через ніч. Правда, опісля тягали нас
„обох ще до суду карного і переслухували,
„але скінчило ся на нїчім. Підчас мого пере-
„слухуваня в поліциї, питає мене слїдчий комі-
„сар, до якого товариства я належу, та який
„уряд там сповняю. Я відповів. „A, das ist schön,
— каже він — Terlecki ist Mitglied, Sielski ist
„Mitglied, Horbaczewski ist Mitglied, Biliński ist
„Mitglied und Sie sind Obmann.“ Всї „Сїчовики“

„були певні, що товариству тут і конець — але „якось і те лихо проминуло."

Ми навели сей уступ тому, що він вельми живо малює тогдашні події і обставини. В роках 1877 і 1878 упало житє товариске в „Сїчи" так сильно, що не відбували ся нїякі засїдання, протоколів за сї два роки не писало ся нїяких, а оборот касовий досягав ледви 80 злр.

Під кінець р. 1878 і в 1879 коли вибрано головою п. Софрона Недїльского, а по єго скорім уступленю п. Івана Дольницкого, хуртовина проминула і „Сїч" поволи почала приходити до себе. Відгомоном поліцийних переслїдовань був заказ сьвяткованя памяти Шевченка в 1879 р. в марті; програму концерту признала полїция „statutenwidrig". „Сїч" приготовилась була добре, щоб дати доказ своєї жизненности, запрошено всї славяньскі товариства. Саля була битком гістьми наповнена — коли в послїдній хвили прийшов сей зловіщий заказ. Се зворушило не лише Русинів але всїх Славян, а коли полїцийний комісар не хотїв зізволити й на комерс — пішли всї студенти до кавярнї, де при замкнених дверех держали бесїди і обговорювали теперішне полїтичне положенє. В тім часї під впливом спільних переслїдовань зі сторони ряду повіяло духом консолїдацийним між народовскою і москвофільскою молодїжю. У Львові злучили ся товариства „Дружний Лихвяр" і „Акад. Кружок", у Відни почали ся переговори для подібної цїли між „Русск. Основою" і „Сїчию". Делєґати обох сторін урадили розвязати оба товариства[1]) та заснувати нове спільне

[1]) Властиво „Русск. Основу" вже розвязала була полїтична власть за висланє нельояльної телєґрами до черновецкого „Союза".

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 37320

під назвою „Молода Русь“. Однак на щасте намісництво на се не позволило і „Січ“ остала дальше. Деякі члени „Русск. Основи“ приступили до „Січи“ під тими условинами: 1) урядовий язик „Січи“ буде галицко-руский народний диялект і 2) правопись урядова буде етимольогія, приписана 3-тим виданем рускої граматики Осадци. Ми сказали „на щасте“ бо нові члени не внесли в товариство нїякого житя, а ціла консолїдация, подібно як у Львові розбила ся в короткім часї. Се один більше доказ на правду, що лише ті партиї можуть входити з хісном у звязь зі собою, у яких є спільна основа і ціль. Тут, звістно, не було ні одного ні другого. Навіть надїя одержати бібліотеку по „Русс. Основі“ завела. „Народний Дім“, котрому сеся після статутів „Основи“ припала, відмовив прозьбі віддати єї для „Січи“ — хоч члени „Основи“ на се згодили ся були вже попереду. Одиноким замітним результатом сеї згоди було, що через два роки (1879—80) писано сїчові протоколи правописню етимольогічною.

В 1880 р. віджив також лїтературний рух у „Січи“. За старанем видїлу заложено лїтературний фонд з добровільних складок. Ціль сего фонду було видавати коштом товариства лучші твори лїтературні, нагороджувати твори членів, а до бібліотеки закуплювати інтересні дїла. Сего року й вислано 20 злр. на видавництва „Дрібної Бібліотеки“ і 20 злр. редакциї рускої части славяньского альманаха. Однак альманах сей не узрів сьвітла дневного через заборону прокураториї. В рік опісля повстала гадка перемінити „Січ“ в товариство академічне, чисто студентске. Гадка ся, сама по собі не зла, однак зі згляду на обставини непрактична, підносила

ся кілька разів й опісля — у послїдне ще в 1897 р. До переведеня ьї в дїло не прийшло; в р. 1881 не згодило ся на се намісництво ізза деяких неформальностий нового статута, а відтак і самі члени пересьвідчили ся, що така зміна статутів відобрала би „Січи“ значну часть і так невеличкого числа членів.

Внутрішне житє звернуло ся знова на давну традицийну дорогу. Відчити, дискусиї, товариські сходини збирали всїх у купу до спільної роботи. Рана з 1877—8 рр. загоїла ся зовсїм. В р. 1882 числить „Січ“ знова 47 членів, в 1884 — 45. В тім роцї, крім що-річних вечерниць в честь Тараса Шевченка, сьвяткувало товариство память 15-лїтнього свого істнованя величавими музикально-деклямацийними вечерницями. Численно зібрані гостї і 17 надісланих телеґрам сьвідчили о великій симпатиї, якою „Січ“ тїшилась і тїшить ся між своїми і чужими. Сей цвитучий стан „Січи“ тим більш заслугує на увагу, що не всї другі славяньскі товариства могли почванити ся чимсь подібним. Приміром сербска „Зоря“ не могла удержати хоч би й льокалю і сїчовий видїл на засїданю 24. лютого 1883 р. прийняв се товариство до себе в комірне. З весною 1884 містило ся в „Січи“ новозавязане товариство „Кружокъ студентовъ изъ Россіи“.

Вже в чотири роки по пробі консолїдациї з москвофільскою молодїжю прийшло ся „Січовикам“ переконатись, як марні суть всї сего рода проби, як безхоченні були старання привднати сих ворогів нашої народности. Дня 20. падолиста 1883 відбули ся вечерниці в честь проф. Мікльосіча, устроєні славяньскими товариствами під проводом словінського товариства

„Slovenija“. „Сїч“ своїм хором не мало причинила ся до звеличеня сего сьвята. Так голова москвофільского товариства „Буковина“ — яке недавно оснувалось — д. Дудикевич вважав відповідним тут, перед цїлою Славяньщиною, виступити з промовою, в якій брутально нарушив честь нашого народу і обкидав грязюкою своє власне гнїздо. Ся безтактність обурила „Сїчовиків“; сейчас на слїдуючий день зібрав ся видїл і рішив зірвати всякі зносини з тов. „Буковина“ на всегда та відказатись від удїлу в торжестві в честь памяти Тургенева, що мали устроїти славяньскі товариства під проводом „Буковини“. Память сего писателя відсьвяткувала „Сїч“ в тїснїйшім кружку. Так покінчила ся цїла „згода“, заінавґурована з таким шумом.

Тим інтензивнїйше звернено ся до роботи в самім товаристві. Вечерницї в память Шевченка в р. 1884 випали величавійше, чим коли небуть иногї. Около 300 гостий з ріжних славяньских народностий явило ся, щоб почтити нашого ґенія а заразом заявити симпатию нашому товариству. На вечер сей наспіло 40 телеґрам. Того-ж року підчас лїтних ферий брали делеґати „Сїчи“ удїл у з'їздї академичної молодїжи в Коломиї, а також в „мандрівцї“. 9. мая 1885 уряджено вечерницї в память Костомарова, на яких доцент д-р Смаль-Стоцкий держав відчит про его житє і значінє. Особливо причинив ся в тих часах до розвою внутрішного товариского і лїтературного житя Др. Евген Кобриньский, вибраний головою на 1886/7 р. За его проводу „Сїч“ числила 52 членів — число якого нїколи перед тим, анї опісля не осягнено. В тім роцї заметушили ся коло обходу 20-лїтого ювилею „Сїчи“; рішено видати аль-

манах, а коли се показало ся неможливе, працю Остапа Терлецкого „Розвій лїтератури малорускої в Галичинї від р. 1772 до 1872, та історию „Сїчи“. 21. марта 1887 уряджено ювилейний концерт і комерс при співучасти около 200 гостий. Та вже під кінець сего року почали ся невзгодини в товаристві, почала ся проявляти апатия, той найбільший ворог всякого товариского житя. В касї стало бракувати гроший на конечні потреби, так що видїл хватив ся в 1888 р. розпучного кроку і подав прозьбу до галицкого сойму о субсидию. Розуміють ся безуспішно. Праця д. Терлецкого не вийшла лише ізза того. Читаючи справозданя засїдань видїлу за 1889 р., зустрічаємо раз по раз бідь-кане над безвихідним станом каси.

В сїм часї прийшло до конфлїкту з польским тов. „Ognisko“. Се товариство розіслало до всїх Славян запрошенє до утвореня комітету, котрий би розглянув питанє основаня на віденьскім унїверситетї катедри славяньскої істориї. Загальні збори рішили заявити, що в дїлї, заінїцюванім Поляками, „Сїч“ не бере участи. Доперва, коли зложив ся невтральний славяньский комітет, вислала туди й „Січ“ своїх делеґатів. За се вислав видїл „Ogniska“ простацке письмо до видїлу „Сїчи“, де заявив серед ріжних інсинуаций на наше товариство, що зриває з ним всякі зносини. Рівночасно появила ся клевета на „Сїч“ в „Dziennik-y polski-м“ з р. 1890 ч. 160, де говорило ся про „ruble moskiewskie“ і т. и. Спростованя висланого „Сїчию“ ся часопись не помістила. За се дістало наше товариство повну сатисфакцию від славяньского комітету, котрий высказав свое

обуренє на поступованє „Ognisk-a“ і на ложну допись, а з другої сторони симпатию для „Сїчи“.

Замітним обявом являє ся, що рівночасно зі зірванєм зносин з „Ognisko-м“ навязано тії ж з „Буковиною“. Сї дві подїї: з одної сторони розрив з польским товариством та з другої зближенє до москвофільского стоять в суцїльній звязи зі сучасними подїями політичними. В тім році (1890) народовцї кинули ся в обійми „нової ери“, заінїциованої послом Романчуком. Всї надїяли ся, що на Русь спаде дощ благодати в виді високих чинів і ордерів. Одна „Сїч“ запротестувала на окремім meeting-у против згоди з правительством, за що стягнула на свою голову цїлу бурю громів у галицких часописях. Опущена своїми мусїла лучити ся зі союзниками на часї, які також виступили против „нової ери“ — з москвофілами. Що ся спілка була неприродна виказало ся в коротцї. Коли в лїтї 1891 загостила у Відень прогулька „Бояна“ в поворотї з прагскої вистави і „Сїч“ устроїла в честь гостий величавий комерс, прийшло знова до бучі через бесїду репрезентанта „Буковини“ д. Алексевича.

Інавґурация „нової ери“ відбила ся ще в другий, більш діймаючий спосіб на „Сїчи“. Рівночасно з нею виділило ся лїве крило з народовскої партиї і бачучи, що дальше йти спільно річ неможлива, основало окрему партию, партию радикальну. Сей партийний роздор переніс ся і у „Сїч“. Меньшість членів бачучи, що більшість по своїм переконаням хилить ся до радикалїзму, поставила собі задачею розбити „Сїч“. І забрала ся до сего зі зручностю гідною лучшої справи. Удар мав вийти подвійний: моральний і материяльний. Рішено знищити „Сїч“

в очах галицкої публики; в тій цїли почали ся появляти в „Дїлї“ та „Правдї“ дописи писані самими членами товариства, де „Сїч“ мальовано норою покидків суспільности, пяниць і циніків, закидувано поодиноким членам безхарактерність, вдирано ся брутально в їх приватне житє. Материяльний удар був в той спосіб уложений, що народовцї рішили умисно неплатити вкладок а вкінци в лютім 1891 р. виступили зі „Сїчи“ і під проводом п. Кирила Студиньского оснували нове товариство „Громада“. Повторила ся кріза з 70-их років; кріза для „Сїчи“ тим прикрійша, що викликана самими членами товариства. Між членами „Сїчи“ появило ся пригноблене, коли побачили, що гірш ворогів свої дїти матїр роспинають, що ні „Основа“ у „Слові“, ні „Ognisko“ в „Dziennik-y Polski-м“ не потрафили так обкидати грязюкою товариства, як се зробили єго власні члени.

За сим ударом пішов новий. З нагоди підозріня, що члени „Сїчи“ брали удїл в демонстрациї против митрополита С. Сембратовича на віденьскім північнім двірци, відбула ся 15. червня 1893 в товаристві ревізия. Комісар поліцийний надїяв ся найти біг зна що по „сїчових“ архівах — а відкрив єго товарищ, що случайно умів відцифрувати закляті букви, дефіцити по книгах касових і збірку дотепів у книзї для переписки членів, тих розпучних дотепів, які робить чоловік, коли бачить, що земля під ним усуває ся.

Мимо сего 27. червня наступило розвязанє товариства. То що минуло „Сїч“ в 1877 р., наступило ненадїйно в 1893. Власть рішила радше пересолити в карі, чим в помилованю.

Що „Сїч“ мимо того не зникнула з лиця землї, се заслуга тої невеличкої громадки членів, що до послїдної хвилї не тратили надії. Адвокат заложив рекурс, а голова, за посередництвом послів Романчука і Окуневского, виєднав знесенє розвязаня. 31. грудня 1893 збудила ся „Сїч“ до дальшого, нового житя.

Однак сї удари полишили свій слїд ще на якийсь час. Між членами заволоділа апатия, брак віри у свої сили. Виринала навіть гадка розвязати „Сїч“ і приступити до товариства „Громада“. Однак під енергічним проводом Івана Бережнїцкого почала „Сїч“ вертати до сил і станула знова на давнім становищи. Правда, давні часи, коли наше товариство вело перід між Славянами у Відни і імпонувало своєю силою, не вернули і не вернуть мабуть нїколи. Виною сему обставини независимі від товариства. Основанє медичного факультету у Львові відобрало „Сїчи“ значне число членів. Медики, котрі колись становили головний контингент руских академиків у Відни, остають тепер у Львові, і їх ґенерация у Відни вимерає поволи. З иньших факультетів пускають ся у Відень лише одиниці, що бажають ширшої, европейскої осьвіти і мають до сего средства. Так стоїть від кількох лїт число членів „Сїчи“ пересїчно на 25. Се гурт невеличкий, і не видержить конкурепцвї з иньшими славяньскими товариствами, які числять членів на сотки. Все-ж таки він удержує товариство виключно своїми силами а житя і руху, який тут концентрує ся, позавидувати може не одно товариство з подвійним або потрійним числом членів.

Моï знакомі.

[Ескізи з колишньої рускої кольонії у Відни.]

Написав **Я. Окуневский.**

I.

Ritter v. Калина, Ritter v. Голова.

В Academische Lesehalle читав один галицкий жидок, — що як усї иньші польскі та рускі жидки поперешивались як мога скоро в нїмецких лїбералів — відчит „Ueber die Ruthenen“.

Жидок говорив добре.

„Русини — казав він — стратили свою шляхту. Руска шляхта — звістно, як усяка шляхта — пійшла туда, де лекша нажива, пійшла годуватись у Поляків. Але у Русинів єсть нарід, нарід живий, крепкий, патриотичний. Таке у него і духовеньство, а що оно жонате, то звязане усїма нитками зі суспільностю рускою. Не меценати, але хлопи і попи поставили своїми крейцаровими складками такі інститути, як Народний Дім, Просьвіта... та й т. зв. бурси для образованя молодїжи...“

Розхвалив нас жидок! Се дїяло ся в той час, коли нїмецкі лїберали почали щось не до-

віряти польскій шляхті. Русинів, тих глуповірних своїх сателїтів, они вже давно покинули, а через невіру польского „кола“ не знали, на яку дорогу ступити.

Почалась дискусия над відчитом.

Бесїдник наш [з Русинів] зазначив з історії наші змагання до культури, до демократичного прінципу, до автономії... Щоби приблизитись до розуміня Нїмців, натякнув на Мазепу і Полтаву [хто з Нїмців не бачив Мазепи бодай в цирку Ренца?!]. Але ми — сказав він — нарід не для Нїмців, не для Поляків, не для Москалїв — ми хочемо жити для себе. Ми готові приступити до союза з Нїмцями — тут він підбасував нїмецкій культурі, — але нехай і они будуть вірними союзниками, а не так, як то показує істория послїдних років...

— Браво! браво! Ruthene!

Потім встав молодець — синя буршівска шапочка на голові.

— Gestatten Sie mir ein Wort, ich bin auch ein Ruthene — почав він плавно свою нїмецку річ.

Ми Русини у Відни знали ся всї лично і могли почислитись на пальцях — а тут дивись! і сей Русин! Ми счудували ся.

— Щоби між Русинами — говорив дальше той Ruthene — були лише самі мужики, як то сказав mein hochverehrter Herr Vorredner [наш руский Bursch виражав ся дуже чемно і делїкатно], то — нехай менї простить — він розминув ся з правдою. Ог і я Русин — Ritter von Калина, і сей мій товариш Русин — Ritter von Голова, і от сей — Ritter von Гафенко...

Ми оглянулись на тих молодцїв в синих шапочках.

— Наші предки — говорив дальше Ritter von Калина — проливали кров за віру... ми Відень ратували від Турків — і т. д. і т. д. Ми горді тим, що ми — Ruthenen vom Adel. Шабля єсть, була і буде нашою девізою!

Наше товариство у Відни голосило тогдї з гордостию демократичні засади, аж тут дивись! — Ruthenen vom Adel чистої крови!

Ми познакомили ся. Запросили їх до свого товариства.

Руске слово тяжко йшло нашим Ritter-ам. Ще про звичайні речі сяк-так, але в довгих спорах они ховали ся в нїмеччину.

Ritter von Калина був Буковинець, мабуть син православного попа, а Ritter von Голова — побуковинщений, на нїмецко-лїберально-буковиньску масть перелицьований, Галичанин. Третього Ritter-а я більше вже не бачив. Належали они до нїмецкого Burschenschaft-у „Silesia“ і з гордостию носили свої сині відзнаки.

Між собою говорили ми по більшій части по нїмецки, дармá, що Ruthenen.

Чому ви — кажуть они нам — в своїм товаристві не заведете шаблюки? Шаблюкою їм по пицї... тим Ляхам, чи Москалям, чи й Нїмцям... Се найлїпша відправа! Що поможуть спори на язики?!

Ritter von Голова та Ritter von Калина взяли на себе провід і давали нам лекциї в фехтунку. Наші товариші почали вививати шаблюками і рубатись при нагодї з нїмецкими буршами. І ся наука вийшла на добре, як то показало ся в пізнїйшім житю.

— Чому — дорікали нам наші Ritter-и — не заведете у себе відзнак? чому вам не вбратись по козацки?

На таку штуку не стало у нас відваги, а може і... грошей на широчезні козацкі штани.

По кількох місяцях чи по рокови ми розійшли ся з Русинами vom Adel. Здоровились ще на улици, або в кофейни, або коли в рядигоди стрітились на лекціях..

Перетягти їх в наш табор не удалось нам. Ritter von Голова та Ritter von Калина стали senior-ами Burschenschaft ів. Они славили ся серед нїмецкого студенства яко fesche Kerle, їздили на студентско-нїмецкі Convent-и до Германїї, до Швайцариї. З нами они вже не сходили ся. В нашім товаристві, видко, занадто воняло догтем та мужицким кожухом...

А який-же конець?

У романах кінчить ся справа женитьбою. Ritter von Калина оженив ся з богатою дочкою якогось віденьского Bürger-а. Так само зробив і Ritter von Голова. Живуть они, надїюсь, спокійно, щасливо, та благоденьствують... Нїмецким своїм дїтям будуть они розказувати про подвиги своїх руских шляхетних предків...

II.

Товариш Орися.

Наше товариство у Відни було бюром відомостий для всіх земляків з Галичини та Украïни — і немов переходовим готелем. З осїню бувала хата товариства завалена всякими клунками, мов який корабель з вселенцями до Америки.

Приїзджали усякі люди, і великі й малі пани. Адресу нашого товариства знали ще з давного доброго часу всї ті з Украïни, що призна-

вались до українства. Хто з них їздив в Европу, той конечно заходив до нашого товариства.

— Так отсе ваш клуб? — питає раз заїжий пан український, — гарно!

Ми мали свою хату в гарній новій каменичці. Наш український земляк, що довго жив в Анґлії та бачив анґлійскі клюби, був дуже радий, що Українці у Відни мають таке гарне пристановище. Він думав, що цїла каменица — то наш клюб. А ми мали в тій каменици лише дві комнати.

Нераз було приходить телеґрама від нашого знакомого — чи то з Київа чи зі Львова: „Припоручаю вам земляка Н. Н. Приїздить сегодня поспішним поїздом".

До того дня нїхто з нас сего земляка на очи не бачив — як же пізнати его між сотками пасажирів, що висїдають з поїзду на двірци Північної зелїзниці? Ба! Наші товариші пізнавали земляків! Так, просто духом відчули земляка та витягали як карася зі ставу з-між соток пасажирів. Та й що за радість! яка потїха, які сердечні цїлування між цїлком незнакомими людьми! А треба знати, що Українцї дуже охочі до цїлування та цїлують ся так щиро, що бігме-Боже оно сьмішно не виглядає.

Чоловік-земляк нераз не знає нїякого язика крім московского. Як же не помогти ему? І обводять его бувало наші товариші по Відни та показують, що душа забагне.

Зі Львова приходить раз телеґрама: „Орися приїздить сегодня. Вийдїть на стрічу!"

Такої пригоди ми ще не зазнали. На мужчин ми вже мали свою практику, але як пізнати — землячку? Не вже-ж стати на перонї та кричати на все горло: „Орися!" Таку штуку

робили в один час наші земляки-Українці, що в пору турецко-сербської війни вступали добровольцями до сербської армії та переїздом бували у Відни. Стале було земляк на порозі великої салї — в тій сали був занятий наш товариш а они мали до него рекомандацийні письма — і горлає: „Остап Вересай!“

— Будемо пізнавати землячку по одежи. З одежі видко, якого хто роду — Росиянка одягає ся инакше як Віденька.

Дивимось, розглядаємо ся. Росиянки — як ми собі єї представляли — між пасажирами нема!

Приїзжі порозходились. Осталась на перонї молода панночка, елєґантка, цїлком Европейка, немов дожидає чогось. Не вже-ж би се Орися?

— Entschuldigen, sind Sie nicht Frl. Orysia, на котру ми ждемо?

Нема відповіди.

Тогдї я відозвав ся по руски.

Она була! Пізнались, зрадїли.

За короткий час вивчилась она гарно по нїмецки. Для нас стала она милим і щирим товаришем-Сїчовиком. Приходила на всї наші збори, брала участь в наших дискусиях і спорах. Коли говорив товариш Орися, слухали всї і тихо було, як мак сїяв.

Товариш Орися став осередком нашої троха здичілої козацко-парубоцкої кольонїї. Задля неї і через ню почали навіть закостенілі між козацтвом покидати свої „байдакуваті“ привички, почали рідше вживати проклонів і взагалї того, що нагадує „касарню“. Показав ся й серед нас той вплив жіноцтва, про який розказує Брет-Гарт в своїх Каліфорнїйских опові-

данях. За товариша Орисю всї в огонь були би скочили. Всї єї любили, а нї один не залицяв ся до неї на віденьский, або скажім правду — на галицкий манїр.

Приходжу раз рано до товарискої хати. Дві баби шурують долівки, а сама Орися вікна чистить. І ручник мережаний принесла з собою та покрасила ним портрет Шевченка.

Гарний товариш була Орися!

Чув я опісля від одного знакомого, що бачив єї по роках на Українї, що она заховала о нас добру память та згадує нас і цїле наше товариство щирим словом. Спасибіг їй за те!

РЕНЕҐАТ.

Die Menschen sind, wie
man sie sein lässt.

Було се двайцятого сїчня. В сїм часї відбуває ся у Відни найбільше забав, маскових балїв, редут і т. д. Прозаїчний віденець забуває про свої буденні клопоти, проводить ніч при музицї, серед танцїв, а часто буває й так, що для відміни переходить з одної забави на другу.

Сьогоднї ніч прегарна. Потиснув легенький мороз, мрака десь щезла, а над містом виднїло зоряне небо, серед котрого красувалось поважне лице місяця. Грудь віденця віддихала тепер свобіднїйше, око глядїло неначе сьміливійше не стрічаючи гидкого туману мраки, перемішаної з димом, що велику часть зими вкриває столицю Австриї.

Доходила уже півчніч. По вулицям видко вправдї меньше прохожих, склепи зачинені, лиш де-де по кутам куняють покулені Нїмцї, продаючи „a paar Haasse“ (себто пара горячих ковбасок). Но все-ж таки ту і там переїзджають численні повозки, то величезні вози, що ними перевозять худобу до різнї, та всякі „пакваґени“ — а весь сей гуркіт зливає ся в одно-

стайний шум, що не вмовкає ніколи. Під сю годину йшло двох січовиків з маскового балю в сімнайцятій дільниці до якогось „Vergnügungs-Etablissement“ в середині міста. Вони йшли мовчки та наче після умови з'упинили ся біля якоїсь нарожної каменицї. В цїлім домі було темно, тілько в двох вікнах на другім поверсї блимало сьвітло.

Гляди — промовив оден з товаришів — старий Павлович ще сьвітить! Певно гроші лїчить старий мізантроп, озвавсь наче нехотя другий. От перевернуло ся старому в голові, а колись була се щира душа... Як послував в радї державній брав участь бувало у всяких змаганях нашого товариства, а тепер прямо втїкає від своїх людий.

Так воно справдї є, инакше не мав би причини мешкати у Відни. Алеж бо се інтересна людина: занимав незгірше становище, був судовиком, в послїдних часах подав ся у відставку, переселив ся на сталий побут до Відня. Значить ся, йому тепер нї при чім ожидати від Поляків нїяких почестий... Щож спонукало сего чоловіка відцурати ся народної справи?...

Бачиш бо, Павлович усе, що дїлав, дїлав тілько для слави — шукав карієри в полїтицї. Зразу йому вело ся — наш полїтик став навіть звісним у Відни, був кілька лїт послом до австрийского парляменту. Але при послїдних виборах сторонники Павловича заключили угоду з його противниками,... він упав жертвою сеї угоди... Як звісно борба наших людий самих із собою запевнила побіду Полякови... нїхто з Русинів не був у сїм окрузї вибраний.

Ну, се ще не причина, що для нєї мав би все кидати...

Певно що се не повинно бути причиною, але з хвилею, як погасли всякі надїї на його полїтичну карієру, втратив Павлович всякий інтерес до дїяльности около добра народного, що в нїй шукав доси тільки слави...

По сих словах помчали оба товариші скорою ходою до мети. Між тим у згаданих двох вікнах сьвітло не погасало, по комнаті ходив звиш сороклїтний чоловік з похиленою головою. З його рухів, з виразу лиця, видко, що важкі якісь гадки прошибають шпаковату голову. Запалі в поблїдлім лиці очи сьвідчать про утому духову — утому не хвилеву, але хронїчну. Нїхто б не пізнав, що лице се обливала нераз бувало краска молодечого запалу, що сї потусклі очи глядїли колись на сьвіт повні надїї, не оскверненої зневірою. Сей поблїдлий чоловік, колись як молодець повний сили, енергії, з непохитною вірою в будучність, кинув ся у вир житя. Зразу вже впала йому в очи гидка дїйсність. Він бачив як нераз найкращі весняні цьвітки, зірвані бурею й занесені далеко від рідної ниви, поринають в крові або болотї змінені не до пізнаня. На политім кровю базарищи житєвім бачив мерзенну торговлю ідеалами, честію — всїм, що чоловікови наймилїйше. Но се не кидало його у безодню скептизму, противно він з подвійною силою пручав ся на перед, бажав працювати, всї сили свої зложити на жертвеннику людскости. Він тодї не знав любови власної, не бажав слави, а бажав тільки щастя людскости, хотїв утерти слези мілїонам родимцїв і працював в тім напрямі, бо вірив і то твердо вірив, що так він як і товариші не працюють безуспішно.

Кидав ся отже на всї поля, всюди бачив за мало, всюди бажав щось здїлати. Найвідповіднїйшим полем дїяльности вважав арену політичну, тому по матурі пішов на права, та зразу вже кинув ся у вир політичного житя. Між нових товаришів приніс він чистість серця, молодечу силу, тверду волю й непоколебиму віру. Сказано, не бажав прославленя свого імени, не бажав відзначеня, но хотїв посьвятити ся ідеї. Твердий характер і енергія, самі собою віддавали йому провід між ровесниками. Всяка ініціятива виходила звичайно від него. Він з часом так до того привик, що в иньших обставинах жити, узнавати чужий авторитет, було для него неможливо просто ізза привички. Однак Павловичеви лучало ся стрічати товаришів, що се становище його вважали анормальним, та з зависти, може й невирозумілости кидали на него всякі підозріня о честолюбність, жадобу власти і т. д. а часто навіть нечесні клевети. Він був спонуканий боронити своєї чести, привчив ся нею дорожити, та з часом став справдї трохи честолюбним. Але попри сего не забув про головну ціль свого житя. Так щож! так товариші як і чужі — однодумленники і противники кидали йому нераз тяжкі колоди під ноги, котрі він мусїв не без труду прятати в походї наперед.

Павлович ходив все ще по комнатї. З нервозних його рухів можна було пізнати, що внутрішна буря прибирає чим раз грізнїйші розміри. Він говорив півголосом наче до себе: Так! так! довго йшов я наперед, борючись з усякими противностями на те тільки, щоби прийти до сего переконаня, що нїчого не вдїєш. А колись так вірив в людий, в їх щирість та

непорочність серця. Но як відмінно виглядають сї мрії в дїйсности! Наука, лїтература, полїтика, торговля, промисл — се ринки циганьского купецтва й нелюдяної конкуренциї! Homo homini lupus — се аксіом, що його нїчо не в силї збити, се гидка правда, але все таки правда в цїлій своїй наготї... Наївний! чиж перше не міг бачити сеї жостокости житя? Мабуть бачив ві... тільки молодечими очима... На його лици повис гіркий усьміх. Значить ся, пощо змагав ся, пощо напружав свої сили? Чиж не одно такий епікуреєць чистої води, що наживши ся доволї, на старість мусить терпіти жагу з'ужитого жолудка та дожидати нїкчемного кінця — чиж не одно такий епікуреєць та чоловік ідеї, що напрацювавши ся стане остаточно на тім самім уровни, що остаточно почує сей сам несмак в житю, сю саму безсильність? Вони оба кидають ся з початку в русло ручаю житєвого з такоюж силою, хоч про око мають инъші цїли. Оба йдуть інстинктово наче на вманя, не бачучи кінця дороги, на котру вступили. Від часу до часу тільки кидають зір погорди на себе, вважаючи ся взаїмно без'умними. І щож дїєсь? Остаточно сї єства сходять ся разом. Але тепер нема уже між ними ріжниці, одного томить не одушевлене, але жага, й другого, оден бачить свою нїкчемність і всеї людскости й другий. Значить ся, пощо жити? що за цїль? — на те хіба, щоб остаточно прийти до сего переконаня, що все житє не мало вартости. Пощо живуть сї мілїони хробів... оден другого з'ївби... вся мудрість, усї здобутки людского духа, се лиш усовершуване средств взаїмного вбійства. Бачим се в цїлім житю духовім і фізичнім. Нема нїякого

роду звірят, щоб себе взаїмно їли, кромі людий. Чоловік се найгидша скотина. Деякі ще хоть могуть бути сибаритами, животіють ще якось, а прочі се подлі раби з витертим чолом, се найгірша худоба, що вічно живе в болоті, упідленю. Ідиж між них зі щирим бажанєм, пособити їм вилїзти із сего багна, то тебе без'умні слїпці за те самі трутять в ще гіршу безодню. Але молода голова повна мрій не бачить сего, шутить собі із всякої перестороги здорового розсудку, та біжить на здогоню на вманя. Гонить за незвісними ідеалами, блукає по безпутях, в кінци марево зникає... він приходить до сего переконаня, що се були пустяки, що суспільність людска нїколи не дійде до ладу зі собою, бо цивілїзация завела єї в безвихідний лябіринт... Отже в тім уся мудрість, щоб скорше се зрозуміти, та покінчити з сим плазованєм в багнї. Слиб мав силу, зробив би ще одно людяне дїло: казав би все вистріляти, щоб не мучилось даром... бодай тільки добра причинив би тій проклятій людскости, в котру колись так вірив. Але щож! і тут чоловік за слабий, і тут прислужитись може тільки самому собі. Страх — гидке се житє: маєш розум на всякі вигадки, можеш укладати найбільші навіть пляни, тільки перевести їх в дїло нема у тебе сили, ти за нїкчемний до сего. По щож чоловікови сей проклятий мозок — ся чарівниця фантазия?... А всеж таки менї жаль моїх братів, менї жаль сего чорного хлопа, битого всяким горем, що вічно бєсь з нуждою й насильством, що за далеким морем шукати мусить нераз марного кусника хлїба.. но рівночасно я й ненавиджу його за сю безприміpну безрадність, за сю податливість... Голод, нужда,

деморалїзация серед верств інтелїґентних — се ворожі скали, що о них розбивати муть ся завсїгди всякі змаганя сего нещасного народу... А хто сему винен?... Вжеж уся людскість! Свобода спекуляциї віддала силу робучу на ласку і неласку капіталови... Право по сторонї сильнїйшого. Що за брутальна неправда! Сеж право пястука, хоч в модернім виді... Так воно буде до кінця сьвіта! Се зьвірске право пястука невмируче — се право природи, воно буде все зміняти вигляд в міру зміни відносин і суспільних форм, но суть річи остане незмінною... сегож учить істория. Се хронїчна недуга людскости, що єї принесла з собою цивілїзация — на неї не помогуть нїякі лїки суспільних знахорів..

Дрожачою рукою зняв висячий револьвер, оглянув його, був набитий. От! скільки то способів має чоловік, щоб покінчити з сим нужденним житєм — сама природа довела його до сего інстинктово і вказала вихід із сеї долини сліз. При сих словах глядів на револьвер як на жерело свого спасеня.

Невдовзї прошила остуджене серце нашого скептика зимнїща ще куля. Він мешкав в розї каменицї сам, слуга його був мабуть десь на забаві, бо хоч двері від його помешканя не були засунені, нїхто не навідав ся до кімнати „мізантропа“.

Сьвітло блимало, доки само не погасло. Раніше сонце несьміливо якось глянуло й до кватири самовбійця, обілляло своїм заревом поблїдле його лице, що мало на собі слїди не малих мук. Хоч під сю пору те сонце не так то гріло, всеж таки сьвітло його видалось днесь якимось не буденним, з кождого проміня ди-

шала надія — нова сила. Но закостенїлого скептика не огріло, не привело воно до житя. Він спочив в домовинї разом зі своїми таємними муками, не знаючи, що недалекий час принести міг нові події, що могли бодай в части розвіяти його зневірство.

* * *

Якийсь час гомонїли люди із сеї частини Відня про сей случай. Деякі жалїли, догадували ся, що причиною були довги. Одна Нїмкиня розказувала всїм знакомим і незнакомим в тайнї про якийсь американьский двобій Павловича. Але житє великоміске подає чим раз новий предмет до розговорів, отже через тиждень чи два усунули жителї австрийскої столицї з порядку дневного й згадку про се загадочне самовбійство. Не довго занимали ся сею справою й часописи. Наші, галицкі, як звичайно, відгрівали над сьвіжою могилою свій жаль до ренеґата — кожда виголосила коротку но їдку похоронну бесїду. Віденьскі посьвятили бодай малу згадку, а одна, що сензацийними каргинами полює на популярність, подала навіть рисунок, котрий зображав Павловича, в хвили, як прикладає револьвер до грудий. Справедливо відніс ся до сеї справи тільки оден нїмецкий дневник, що подавши коротку житепись Павловича, закінчив єї словами:

Die menschlichen Worte sind Schein,
Schein was der Sterbliche thut,
Seine Gedanken allein
Machen ihn schlecht oder gut.

Відень в листопадї 1897.

Роман Сембратович.

„На послуханє“.

(Частина повісти.)

Богдана Лепкого.

—

Починкови подорож до Відня заїхала в голову як фіра сіна. Він о нїчім більше не думав лиш о тім. Зараз на другий день по нарадї в коршмі пішов до Басїстого і з ним перебалакав на тую тему цїлїське пополудне.

Басїстий обставав при своїм, що то однїський ратунок; що адвокат его обдурює, а пани за панами тягнуть. Він докладно поучив Починка, як і куди їхати до Відня і казав, що найблизше буде на Плїхів, Розгадів і Вороняки до Золочева, з Золочева айзенбаном до Львова; а зі Львова до Відня то уже проста дорога. У Відни буде ему трохи маркотно, але і там добрі люди знайдуть ся та покажуть ему дорогу до Бурґу. В найгіршім случаю на полїцию, а там ему кривди не зробять. Старший полїцай відведе его сам до Найяснїйшого Пана Починок так, як би уже був у Відни.

— Або що?? — потїшав себе Починок. — Чоловік на ярмарку або на відпусті не пропаде, не загубить ся, що кілько людий, а нето в містї. Коби лиш гроші. Але тії гроші, ті гроші. Звідки їх узяти? Басїстий казав, що штири де-

сятки не завадить, а без трох нема що пускати ся в дорогу. А ту у него всего пятка і кілька шусток в кишени. Решту тра розкрутити. Крутив він, як міг. Відобрав від Курикучки за віз, продав ёму плуг і колїсницю, а Басїстому наняв на рік що найлучший кусник поля. Басїстий показав ся при тій нагоді для него справдїшним приятелем. Заплатив на неневне. Бо ануж Починок не виграе, то тодї відберуть від него поле, а вісїм срібних пропало. Басїстий справдї мав незле серце, а передовсїм ёму хотїло ся поставити на своїм і післати Починка до Відня.

Зчисливши всї ті гроші, мав Починок три десятки ще й з горою. Він обережно сховав тоту суму за пазуху, забрав письма, деякі йно в хатї були, взяв два бохонцї хлїба, чіснику і плескачку сира, пару чистого шматя і пустив ся в дорогу. Він сказав, що іде до Золочева, до адуката, що дуже добре право знав і що за два, або три дни верне. Починчиха зразу ёго не пускала, вигадувала всячину і заключила, що старий мабуть з розуму зійшов. Она всякими способами хотїла ёго задержати в дома, але він обставав при своїм і сказав, що таки пійде і дурної баби не послухае. На тое она ёму відповіла:

— Іди, йди до дїдька в зуби! Баба твого слуханя не потребуе; не слухавсь зранка не будеш до останка. Вже таке на тебе зайшло.

— Говори своё — відворкнув Починок і вийшов з хати.

Сонце що йно вставало. На сьвітї не було нї дня, нї ночи. В садї, в лїсї, за хатою, над будинками висїли ще останки нічної тїни, віяло холодом ночи, але на подвірю, та за воротьми

на дорозї розливала ся ясність денна. Над долиною при річцї стояла мрака сива і така сама мрака піднїмала ся легонько, немов нерадо, з понад цїлого лїса.

Починок заложив чоботи на палицю, палицю взяв на плечі, попідкочував штани, щоби не заросити і гайда в дорогу — до Відня.

Якась нова надія додавала ёму охоти і сили. Він немов помолодїв і подужав. Не оден парібок не зрівнав би ся тепер з ним в ходї. Йшов скоро придержуючи ся маршрути Басїстого. Не спочивав майже нїгде. Раз лишень щось ёму влїзло в ногу, то мусїв сїсти і витягнути заваду. При тій нагодї вкроїв собі хлїба, обібрав головку чїсныку і з'їв два зубцї. Решту вкинув назад до торбини. Сира і не кушав. Ховав на пізнїйше, до Відня. Якось не йде їсти чїсник тамки у Відни, бо з рота чути, але на дорозї то можна. На полудне зайшов до Золочева. По дорозї оглянув кримінал, не міг надивувати ся, що в такім палацу, в городї мешкають злодії і пійшов дальше.

— Коби хоть здибати тую колїю та щоби мене забрала — думав старий і непокоїв ся, що колїї якось не було. На щастє зобачив якогось селянина, що йшов поперед него. Дігнав ёго і каже:

— Слава Богу!

— Слава на віки!

— А де ту тая колїя??!

Ґазда подивив ся на него, виняв люльку з рота і став.

— А ви звідки? — питає по хвили.

— З Рехтина — каже Починок.

— То десь далеко? — питає дальше ґазда.

— Таже далеко — відповідає Починок.

— Буде зо три мили.

— Може і буде. Хто там єго міряв.

— Гм — каже ґазда і задумав ся.

— А в вас який єґомость? — питає похвили, уступаючи ся перед над'їжджаючою Фірою саме тілько з дороги, що колесо лиш пересунуло ся коло єго ноги. — Який єґомость?

— Старенький. Слабує з часта. Правити не годен.

— А як пише ся?

— Або я знаю. Я єго по імени не кликав ніколи та не знаю, як єму. Ксьонд тай ксьондз.

— А граду у вас не було??

— Славити Бога не було.

— О, у нас вам такий прав, як волоскі горіхи. Геть витовк збіже. Кара Божа. Але ви за колїю питали. Ще час. — Ту він подивив ся на небо. — Встигнемо. Я також до колїї підемо разом. Ви далеко?

— До Відня.

— До Відня, повторив моцно здивований ґазда.

— А ви чого до Відня?? Чи не до Найяснїйшого Пана?

— Таже так.

— Десь певно за поле?

— Таже за поле.

— Шкода вашої роботи.

— Чому шкода?

— Бо не пустять.

— Як то не пустять? Басїстий казав, що пустять. А я вам кажу, що пустять. — Починок подивив ся на него так, як би казав — о! що ти знаєш.

— А ви з ким за поле?

— З двором.

— З двором — потакнув ґазда і випитував ся дальше як адвокат.

— А він вас, чи ви єго?

— Двір мене.

— Ага. Двір вас. То шкода вашої роботи. У нас таке саме було кілька літ тому і не пустили. От верніть ся. Я вам кажу.

Починок не відповів нїчо а в думцї погадав собі: — Говори своє. — Але по хвили став єму розповідати все як було до кінця. Зачав від ловів, як то єго покійного сина зранили і оповідав до самого двірця. Саме на сходах перестав, дотягнувши істориї до сходів, то є до тої хвилї, як вони тепер йдуть.

— Господи! Щоби тая колїя! — зітхав Починок — щоби не зістатись

Тим часом ґазда збирав ся по білєти.

— Заплатїть там за мене. Кажіть що то для Починка, може спустять. До Відня їде, до монархи шукати права.

— Ну-ну — відповів підсьміхаючись ґазда і посунув до каси. Може за чверть години вилїз з двома білєтами для себе і для Починка. Для себе до Львова, для Починка аж до саміського Відня.

Починок взяв карту в руки, і дивував ся дуже, що тілько коштує, а така мала. І як то єму за такий паперець їхати аж до Відня. Він вірити не міг і не попускав ся ґазди, боючись, чи то не яка нечиста справа. Але показало ся, що нї. За хвилю задудніло, загриміло, завещило, запищало і люди рушили до дверий почекальнї. Рушив з ними і Починок, тримаючись свого проводиря, ґазди. В дверех взяв від них карти якийсь пан, котрого Починок назвав ко-

місаром і хотїв цїлувати в руку, подивив ся, кланцнув желїзом і віддав їм назад.

— Видно що добра — погадав собі Починок і в дусї благословив рехтельного ґазду. Вийшов на перон і вивалив очи. Мало не крикнув. Перед ним стояла велика машина, богато більша як в дворі, що молотить збіже.

— Матїнко Божа — каже Починок. — Та я такого не видїв. Аж лячно дивитись. Сеж як несамовите. І як ту ним їхати?

— Їдуть другі, поїдемо і ми — відповів ґазда і попровадив старого вздовж возів.

— А якого ту народу — говорив Починок. І пани і жиди і ксьондзи; все разом.

— От не говоріть — відповів ґазда, — бо лишите ся.

— Ой падоньку мій — крикнув Починок, драпаючись по сходах до купе.

Ввійшов, поклонив ся на два боки і покірно став при дверех.

— Ходїть ту — кликав єго товариш — не заваджайте. Сїдайте коло мене.

Починок послухав, але сїдати не хотїв. Став собі не далеко вікна і дивив ся, як люди все йшли та йшли і лїзли по сходках до возів.

— Не знати, чого вони так пхають ся? — турбував ся Починок. — Як буде тяжко, то не потягне.

Цїлу дорогу не міг він надивуватись, то селам, що видно було з вікон, то полям на иньшу моду обробленим, як у них, то людям в иньших одежах, як в Рехтинї.

Ві Львові він попращав свого проводиря, подякував єму за ласку і як сїв на однім місци, то не рухав ся аж до Морави. Сидїв як скаменїлий. Подорожні не могли надивуватись

єго терпеливости. Якийсь молодик запримітив, що з того старого дїда був би добрий статист, якась панї мало не дістала спазмів, як побачила єго, а всї разом сказали, що у него брак вродженої інтелїґенції, коли він годен так бездушно сидїти і так отупіло глядїти перед себе.

— Зовсїм, як дикий — запримітив якийсь комівояже. — В єго лици не видко жадної ідеї, жадної гадки.

Тим часом в голові Починка аж роїло ся від ріжних гадок. А всї они сходили ся коло рідної хати. Як пчоли коло улїя, лїтали коло тої бідної похиленої хатини, коло тої старої жінки, що і посварить і полає, але в серцю жичить єму добре, коло доньки бідної, що як тая квітка на глугім зрубі выросла дико і сьвіта Божого не знає; а не дай Боже смерти на него, пійде людям на поталу; і коло тої ниви, що хоть не родить від лїт кількох, а все таки мила для него, бо єго, бо своя, зрошена потом батьків, згноєна їх тїлом та кровію. І о ту ниву, тую хату, тото все своє він мав би віддати в чужі руки. Нї! нїколи!

Він приложив лице до шиби, щоби нїхто не бачив єго зворушеня. Довго, довго пересидїв так роздумуючи о своїм Рехтинї, о жінцї та о доньцї небозї; о батьківщинї нещасливій, та о вронцїм, що серця не має відбирати єї від него.

Чи єму за мало таких маєтків, захланний такий, що єще видер би другому, він змилуваня жадного не має, що вчіпив ся єго неслушно і їсть, їсть та ссе до послїдної каплї крови? Де який ґрейцар був, пійшов. Обора опустїла, по стодолї вітер гуляє, в возівни пусто, в хатї біда і голод щірять свої погані зуби, зі всїх кутів. Чи мало єму того?? Ще лиш тих шмат

кілька на худих вихуджених хребтах і душа в тїлї; чи і то видерти хоче??

— Нї, не дам, не дам — шептав Починок затискаючи старі, але здорові зуби.

— Не дам!... і схилив голову сиву і задрімав. А поїзд летїв як стріла і минав милї за милями скоро і все дальше та дальше відвозив бідного галицкого хлопа, що далеко в незнанім краю їхав шукати справедливости для себе. І здавало ся ему во снї, що его якась дивна небесна сила пірвала з собою і несе его, покривдженого, бідного, безборонного хлопа перед престол справедливости Божої. І лице его під вражінєм таких мрій прибрало вид вельми лагідний і покірний, але вдоволений і певний себе; певний побіди правди над ложею, справедливости над кривдою. І було тодї в цїлій появі того безборонного старця щось дивного, щось незвичайного, щось не зі сьвіта того. То лице збіджене, ті очи, що глубоко в голову влїзли, то чоло, що мислило-мислило, та нїчого доброго видумати не могло, вкінци і волосє довге а сиве і сукмана селяньска і костур подорожний і торбина з хлїбом та сиром, все то склало ся на такий образ, що мусїв звернути на себе увагу всякого мислячого чоловіка. Та чи відкрив би, чи відгадав би найбільший навіть мудрець ті гадки в голові старечій? Чи відгадав би в нїм найлучший знаток фізіоґноміст героя страшної драми, що почала ся в першім актї посеред лїсів — закутин, а тепер зближаючи ся до кінця, переносить ся то наддунайскої столицї... Міжтим залягли голову Починка тяжкі-сумовиті гадки.

Куди его тота нечиста сила занесла. Але, як глянув на клунок подорожний і на полицю

і на нову куртину, то пригадав собі все, перехрестив ся, змовив молитву, посилаючи крізь вікно свої гадки і прозьби до Бога, там під церкву в Рехтиї, де після єго привички властиво перебував Господь і — поснїдав. Відтак випростував ноги, встав, витягнув руки, почув, що хребет моцно болить і сїв на давне місце. Коло полудня зробило ся єму тужно. Тужно за своїм лїсом, за домом, за своїми людьми. Може перший раз в житю почув він що то любов вітчини і туга за нею. А що буде, як він не верне?? Хто знає, куди єго отця нечиста сила несе? Хто єго знає? Він питав людий, але єго нїхто не розумів. Лиш раменами здвигали і говорили до себе: Der dumme Bauer. І так тужно робило ся тодї Починкови і так лячно, що мало з ума не зійшов. Як би не віра в Бога та в якусь преціньь справедливість людску то хто знає, чи був би не вискочив з вікна і не втїкав назад

Цїлий день такої туги, відтак ніч з головою на деревляних стїнах ваґону, з ройом думок, з ожиданєм ранка, а вкінци і ранок повільний, мрачний, осїнний. По обох сторонах поїзду лежала біла як молоко мрака і не позваляла оглянути околиць. Коло 7 години мрака тая рідла; зразу при самій земли, відтак щораз то вище і вище, аж вкінци підняла ся зовсїм і відслонила перед собою велику панораму Відня. В возї вчинив ся гамір. Деякі скидали подорожні одяги, а вбирали сьвяточні, деякі з незвичайним поспіхом, що лиш збудивши ся зі сну, збирали клунки і клуночки, деякі з анґлїйскою холоднокровностю спали собі дальше, а коли їх хто будив, відповідали: Noch Zeit. Богато подорожних повтикало голови в вікна

і дивили ся пильно. Від вікна раз враз доходили слова: Wunderschön, prächtig, collosal, imposant.

Починок не розумів того. Але мимохіть прийшло єму на гадку, чи то не Відень. Він підняв ся з місця і понад голови других глянув через вікно.

Перед ним було велике поле, покрите чорним димом. З диму того виринали високі комини фабрик, то шпилї веж, то чорні туловища великаньских будівель. Посеред того моря мраки, домів, веж, хрестів і коминів піднимав ся шпиль церкви Стефана, як велит, що стоїть на сторожи міста. На єго вершках і вершочках других веж блищало золото ранїшного сонця.

Починок розплющив очи і дивив ся. Чогось подібного він не видїв нїколи. Всї гадки зіпхали ся єму до очий, а виразом єго глибокого здивованя було глибоке зітхненє, що добуло ся з грудий старця і звернуло на себе увагу всїх подорожних. Они глянули на Починка і засьміяли ся сердечно.

— Schau, schau — шептали одні другим тикаючи пальцем на хлопа.

А поїзд гонив щораз скорше і гудїв щораз сильнїйше. Єго сапанє мішало ся з далеким, глугим шумом міста, а свист, проймаючий свист, перетинав воздух і колов уши. Поїзд в'їхав на великаньский міст. Желїзні луки густо вязали ся і мов ряд велитів держали ся за руки. Перший з них зарив ся густо в беріг, послїдний також, иньші опирали ся їм на плечах і немов висїли в повітрю понад синими филями Дунаю. Подорожні раз враз брали свої голови на бік, бо здавало ся, що вдарять ними о стовпи. Починок стояв тихо і заглядав понад голови дру-

гих в вікна. Він сам не знав, на що дивити ся; чи на міст, чи на воду, чи на місто. Очи єго скоро перекидали ся з одного предмету на другий. О чім думав не знати. Мабуть о нїчім. Навіть о рідним Рехтинї забув в тій хвили.

А поїзд тим часом все близше та близше доїжджав до наддунайскої столицї. От фабрики, з комінами як нагі пні великаньских смерек, з котрих дим чорний як проклони йшов в небо. От робітники фабричні, чорні, з позасукуваними рукавами, з жилами як посторонки вештають ся, кричать, біжать, рухають ся, як автомати. От маґазини великі, чорні, безобразні, от сїтка цїла шин місто ваґонів і поїзд поважно, як великий змій, вточує ся на Нордбаньский дворець. В купе робить ся вереск. Судний день. Одні других кличуть, накликують ся, здіймають поспішно клуночки, кричать через вікно, як би їх хто різав і одні наперед других пхають ся до дверий. Починок жде на своїм місци і за послїдним Нїмчиськом вилазить і собі з ваґону. На перонї звертає сейчас загальну увагу. Цікаві Нїмчики стають і роздумують над тим, якої він народности. Ту доперва виходять на яв нїмецкі спосібности етноґрафічні. Оден якийсь панок вважає Починка мешканцем північної Норвеґії, другий башибуршуком. Доперва третий знаток кінчає тую квестию одним словом: Кроват. Починок не знає о тім. Єго зовсїм запаморочив той крик пасажерів, пакерів, кельнерів, кондукторів, дзвінків, свистів, сиґналів. Він не знає, де він, що з ним є, а тим більше що буде. Филя живих тїл людских обхоплює єго і заносить до дверий почекальної I. кляси; звідтам витручує єго портієр і він попадає в двері реставранту II. кляси, звідки знов єго виганя-

ють і випихають перед двері туалєти. З туалєти якась червона жінка як чарівниця з вереском відьми з пекла проганяє єго і він вкінци попадає в браму, котра веде до галь ревізийних. Ту єго подають собі з рук до рук полїцаї та акцизники, питають звідки він і чого хоче, а коли не могуть з него видобути розумного слова, випроваджають бідного, перестрашеного хлопа на двір. Ту доперва дїє ся цуд. Якийсь панок, вбраний зовсїм по паньски, ще красше як писар з Баранівки, прискакує до него і кричить:

— Як ся маєте Іване!

Як би хто був сказав Починкови, що єго вибрали війтом, він менче був би ся здивував, як в тій хвили. Мало торбини не пустив з рук. Господи, та се людска мова.

— Іване, ви мене не пізнаєте? — каже панок, хапаючи Починка за руку.

— Нї, не пізнав, — відповів вистрашений Починок. — А ви мене звідки знаєте?

— А хтож би такого ґазди не знав — каже панок. — Таже вас всюда знають. Я вас на ярмарках видїв, Іване.

— Я не Іван а Василь Починок — поправляє старий, радий, що здибав свого чоловіка з котрим порозуміти ся може.

— Бодай же мене, а я забув. Так, так, ви Василь Починок з підо Львова.

— З Рехтина коло Поморян — поправляє Починок.

— Ну-ну, з Рехтина, абож воно не піді Львовом той Рехтин? Але що ми ту стоїмо, ходїть зо мною Василю!

Починок ненадумує ся, іде.

— Ви до найяснійшого монарха — каже панок і Василь з великого дива не знає, що казати.

— А виж звідки знаєте? — питає здивований хлоп і стає.

— Я би не знав. Та ту все знають. Не бійтесь ґаздо, ту вам не дадуть кривди зробити — говорив панок. — Нїмцї, добрі люди. До них лекше приступити, як до наших панів. Ви добре зробили, що приїхали тутки. Я вже вам все поможу. Звичайно знаєте, свій чоловік — чому би не помочи? Боже, кому то я не помагав! Кождого відпроваджую, кождому пишу, раджу, бо ту знаєте все по нїмецки а наш чоловік невчений і по руски не напише, не то по нїмецки. Ви і не знаєте, який я радий, коли побачу свого чоловіка, краяна. На мене так, як би з иньшого сьвіта вітром подуло. На гадку стають рідні сторони, рідне село, рідні люди і так менї жалїсно робить ся на душі, що я не тілько порадив би, але і сорочку здійняв би з себе і подїлив би ся з вами.

Ту бідному панкови зробилось маркотно. Він виняв хустку від носа і підніс єї до очий. Починок глянув і не знав, що казати. Чисто Пан Біг послав ему ангела хранителя, тай годї.

Тимчасом дійшли вони до якогось великого пляцу, з котрого на всї сторони розбігали ся вулицї як проміни зьвізди! По самій серединї пляцу стояло, щось дивне з каміня. Якась, нїби фіґура, але хреста не було. Якісь люди, змії, всяка всячина, як живе, а лиш закляте так, що з місця рушити ся не може. Починок подивив ся та лиш зітхнув.

— То Пратерштерн, ми ту почекаємо, над'їде віз та забере нас до дому — сказав панок.

Вони стали біля тої фіґури і дожидали фіри. А ту тимчасом таких возів, таких повозів, що крий го сила Божа. Аж в голові роїть ся, аж в очах потемнїло. Починок сам не знав, що ся з ним стало, де він є, що єго ту занесло, що він ту робить? Єму навіть на гадку приходило, що то може сон а не ява. А може то не він, не Починок? Може на него яка відміна зайшла? Але де там! Глянув на себе, та сама куртина, що на ню стара вовну пряла, а кулявий Стецько шив через дві доби, та вишивав червоною і зеленою заполочію ті самі чоботи, що лишили ся по покійнім синї, так видно, що то він сам, Починок.

Не знаючи, що казати, він став та дивив ся без памяти перед себе не думаючи о ничім.

— Ходїть ґаздо, — ходїть скоро — то наш віз — сїпнув єго за руку панок опікун, та потягнув за собою до трамваю, і завіз до якогось великого дому. Оба они вилїзли, а віз поїхав дальше. По сходах, по сходах видрапались десь дуже високо, мабуть до четвертих вікон і ввійшли до невеличкої хати. В хатї ударив їх запах цибулї і риби. Якась жінка пузата, з котроїпіт стїкав з чола по товстих як пампухи лицях аж на груди під кафтан, вийшла їм на зустріч. Лиш глянула на них і зрозуміла все. Починок хотїв єї цїлувати в руку, але вона не позволила і впровадила їх до комнати. Сейчас постирала фартушком крісло і просила гостя сїдати. Починок єї не зрозумів, бо шварґотїла по нїмецки, так як жиди в містї, але сїв помимо того, бо єго дуже ноги болїли.

— То моя жінка — пояснював панок — вона дуже любить і міцно поважає моїх гостий.

Она нам зараз подасть щось їсти, бо ви певно дуже голодні.

— Не треба, не треба — відпрошував ся старенький. — Я ще маю трохи хлїба тай сира, то буде з мене. По що заходити ся для хлопа.

— Що хлопа, що то значить хлопа? Пан Біг позволить, ваша правда буде горою. А тоді ви пан не хлоп. І лїс ваш, і поле ваше, і кошта вам повернуть. Все те, що ви видали, як їхали до Відня, то хто гадаєте покриє? Скарб, скарб, ґаздо, сипне пару десяток, кобим так здоров, що пару десяток! Сто риньских мало, зобачите.

Починкови на таку ворожбу аж очи засьвітились.

— Ой дав би Пан Біг, — казав він зітхаючи; кілько то все мене коштує то страх! Аж страшно робить ся чоловікови, як згадає.

І він хотїв зраховувати всї кошта від самого початку процесу вчисляючи марки, штемплї, дарунки писарям, оплати возьним, гонорар адвокатови, не поминаючи відшкодованя за чоботи, котрі він за час процесу давав два рази золювати а тепер вони лежать непридатні. Добре що по синї остали ся нові шкапові. Все хотїв Починок счислювати, як найточнїйше при помочи памяти і пальцїв, але панок мабуть предвиджуючи, що ту заносить ся на довгі аритметичні вправи, перервав єму нагло, повертаючи бесїду в иньший бік.

— Добре, щосьте приїхали до Відня. Там вас були би скривдили, а ще лїпше, щосьте мене здибали. Без мене булибисьте собі ради не дали. Ту все по нїмецки. Дякуйте Богу, щосьте натрафили на мене. Я саме нинї мислю собі: вийду на дворець; щось ніби мене тягнуло. Приходжу, дивлю ся, поїзд стоїть аж ту і ви,

а в мене як би дух вступив. Кажу вам, як би з иньшого сьвіта вітер повіяв. Ох як то прикро за своїми людьми, як прикро, ви того не знаєте і дай вам Боже, щобисьте не знали! Дай вам Боже!

Ту сердечному панкови знов зібрало ся на жалощі, і він став підтягати носом, та на щастє єго жінка внесла теплу страву і всї забрали ся до їди.

Поснїдавши, положили Починка спати на великій цератовій канапі. Хлописко випрошував ся як міг, але не помогло. Єго звалили на силу, повикидали дїтий до кухні, поприслонювали вікна та єще пожелали доброго сну. Але Починкови і желати не треба. Він був так змучений, що як лиш почув під собою мягкий ґрунт, заснув і захропів правдивим галицким храпанєм, котре передовсїм дуже інтриґувало малих жидівят. Они пильно слухали під дверми того цїкавого концерту, що єго безпечно чути було з четвертого поверха до сутерин, де мешкав сторож дому.

Було вже добре з полудня, як єго розбудили. В першій хвили він не міг зрозуміти де він є. Особливо канапа на пружинах дивувала єго не мало.

А вжеж, як виглянув через вікно і зобачив цїле море дахів, веж, коминів, з під котрих щось гудїло, шуміло, бурилось, кипіло, то аж дрощі перейшли єму по тїлї. І знов тота туга, що найшла була на него в желїзници, вернула, але тепер не була она така страшна, бо всеж такий він був в хатї свого чоловіка, котрий єго розумів і опікував ся ним сердечно. Справдї, опіка сердечна не покидала Починка нї на

хвилю. Єго накормили, положили спати, знов накормили і казали іти до бурґу.

— Ми перше підем до канцелярії і напишемо поданє та аж так пустять вас на послуханє — казав панок.

— Та вжеж що так, — говорив Починок з повним довірєм спускаючись на него. — А що таке поданє коштує?

— Ет дурниця. Кілька ґульденів. Може десятка.

Починкови зробило ся трохи маркотно, коли почув, що треба дати десятку, але сейчас поміркував собі, що оно варто. За тоє відбере кошта. Оживлений тою надїєю, вийшов з опікуном на місто. Як дитина мало що не держав ся єго поли. Рух великого міста зовсїм ошоломлював єго і робив немічним та безрадним. І таким він справді був. Бо якуж силу міг мати тут хлоп галицкий з кільканайцятьма золотими в кишени? Якуж раду міг він собі дати, не знаючи і не розуміючи людий? Безрадний був він, як птах з під иньшого неба, безсильний наче листок, що єго вітер відорвав від рідної гільцї і занїс далеко геть сьвітами і кинув людям під ноги.

Чув тоє Починок і держав ся свого опікуна як одинокої дошки спасеня. З жидівскої частини міста вони вийшли на вулицю велику, паньску. І довгаж вона була, страх довга! Кінця навіть не видно, а широка така, що повозів кілька поруч себе їде і минає ся свобідно і оден другого не зачіпить і не потрутить. Алеж бо і повози там були повози! Аж вилискують ся до сонця, а коні як кати, гонять тай гонять. По обох боках улиці дерева саджені рядами. Що правда не такі роскішні, як у него в лїсї,

але за те прості як сьвічки і чепурні, як тоті пани, що в їх тіни похожають.

А вже за камяниці та палати і не згадуй. Починок кромі двора в Рехтині та жидівских дімків в Поморянах ничо більше не видів. Пишні камяниці зі склепами богатими і величаві палати були для него чимсь непонятним.

Він не міг поняти, як такі хати будують і як в них мешкають.

— Гей, зимно там десь в середині, як зимно! Такі вікна великі. А дров десь йде що не міра. А за дрова ту трудно. Нігде лїсу не видно анї крихти. Лиш тоті садки серед міста та дерева по улицях. Але що то? На тілько домів то на раз запалити не булоб.

І в тій хвили прийшла ёму на гадку ёго хата посеред лїса. Як там добре, як там привітно. Тепленько і тихенько як у раю. Відітнеш яку суху гиляку, порубаёш, затопиш тай вже тепло, аби яка лють на дворі. А ще як загатою обложиш то вже так тепло як в кожусї.

На згадку загати він став, підвів голову і глянув високо аж на дах якоїсь височенної камяниці. Мало не впав. Голова закрутила ся. Мусїв пристанути і відпочати.

— Ви чого так дивите ся? — питав ёго панок.

— От так, міркую собі — відповів Починок.

— Що міркуёте?

— Ничо, от так собі.

— А преціньь що?

— Та ничо. Дивлю ся та не може менї в голові помістити ся, як вони ту загату ставлять.

Панок засьміяв ся сердечно.

— Бодай би вас! Та де ту хто видів загату. Ту і так тепло.

— І так тепло, кажете — відповів засвистиджений Починок і пішли дальше. Лиш дивив ся і дивував ся в дусї. А говорити не хотів. Соромив ся тої загати. За яку хвилю прийшли до дому, де на вікнах за величезними шибами стояли гроші.

— Ту їх і робять певно — погадав собі Починок, але питати панка не хотів, лиш подивив ся на него і чекав чи сам він не скаже, бо панок нераз поясняв єму всяку всячину.

— Дивно вам, що тілько гроший? — запитав панок.

— Таже дивно.

— Ми ту підемо. Канцелярия.

— Ка-анцелярия, — повторив Починок з дивом і трівогою.

— Таже канцелярия. Підемо і ту нам видадуть письмо до бурґу.

— Може йдіть ви самі?

— Е ні. Підемо разом. Я за вас буду все казати, але і вам треба бути конечно.

— Га, як треба, то треба.

Панок справдї говорив все а Починок стояв покірно біля дверий.

Панок казав дати на письмо 14 срібних. Починок розвинув тремтючими руками шматину зза пазухи і дав. Панок за тоє дістав якийсь папер, на котрім була всяка всячина повписувана і показав єго Починкови. Починок подивив ся і зітхнув. Панок сховав папер і вийшов. Починок пішов за ним. Він аж тряс ся зі страху і з дива. Так. У него єсть письмо до бурґу. Значить він буде там і розповість за свою кривду. Все розповість по правдї. Якась горячка обхопила хлопа. Він мало не плакав зі зворушеня... За хвилю він там буде...

— Ходїть скорше — наглив панок.

— Куди? Просто тамки??

— Таже тамки. Ходїть же!

Починкови серце молотом било... За хвилю він там буде...

— То ту — сказав панок, впроваджуючи єго на подвірє першої лучшої камяниці.

— Ту??... Ой падоньку мій.

— Не падькайте. Виймайте гроші.

— Та які гроші??

— Такі, що треба. Треба за вступ заплатити. Правда, що всюди платите і в ксьондза і в натаріюша і в гадуката а тубисьте хотїли так за даремно.

— А як на дорогу не стане??

— Байка дорога, вам звернуть кошта. Давайте ту!

Старий розвязав платок зубами. Панок глянув — гроший було мало.

— Та з тим ви до Відня їхали, га?? — закричав злісно. — Не встид вам було?? Га??

— Не мав більше паноньку. Зіправди, що не мав. Як тоє то позичте. Віддам з процентом. Як лиш виграю, то віддам.

— А кількож ви там маєте?

Починок рахував.

— Десять без двох і штирох новеньких.

— То значить сїм срібних і 96 нових, так?

— Та так. Сїм цїлих, девять шусток і знов шість нових.

— Давайтеж ту тих сїм. Решту я сам додам. І зачекайте.

— Ах паноньку милосерний! Бодайже вам Пан Біг додав на щастю, та на здоровлю, та на дїточках ваших. Що ви мене поратували, що ви менї пропасти не дали. Бодайже вам...

і старий хотїв панка цїлувати в руку. Але панок вирвав руку і сказав гордо:

— Не треба, зачекайте!

Починок ждав, ждав так пильно, як лишень галицкий хлоп уміє ждати. Тото дожиданє перейшло в кров нашого хлопа. Цїлими годинами він жде при дверох суду, годинами вистойкує в передпокою адвоката, на коритарах староства і в сїнях ради повітової. До штайрамту принесе грошї за податок і жде. До склепу прийде купити соли або нафти і жде. Працює гірко, жиє як худоба, тягне покірно ярмо і жде. Чого?? Він сам не знає. Мабуть що пільги, якоїсь кращої долї, о котрій навіть понятя не має — але жде.

Підпер Починок мур як карнятида і ждав. Минали єго пани і панї, дїтвора і слуги, зглядали ся на него, сьміялись, шептали між собою, а він нич, лиш ждав.

Що єго обходили тії шепти і сьміхи. За хвилю він дістане письмо і ввійде до бурґу, тодї сьмій ся цїлий сьвіте — Починок пан.

В цїлій камяници повідчинювали вікна і дивили ся на хлопа, що стояв як нежива істота. Показували на него пальцями, дивили ся через шкла, а він ждав.

Злосливі дїти кидали на него кістками зі сливок, кульками з паперу, але він собі з того нич не робив, лиш ждав.

Якась пустїйка, служниця виляла на него горнятко води і сховала ся скоренько за вікно. Він лиш оглянув ся, повільно стрїпав з себе воду і ждав. В кінци підійшов до него якийсь німчиско, чорний, годований. з ключами в руках і щось заговорив з криком. Але Починок кромі „га?“ і „що?“ не знав єму нич більше

відповісти. Німчиско видимо гнївав ся. Бурмотїв, вимахував руками, а відтак щось показував на браму. Починок не розумів. Німчиско почав кричати на цїле подвірє, а відтак взяв Починка за плечі і випровадив на вулицю. Починок оглянув ся, хотїв щось говорити, але вже було за пізно. Перед ним вулиця велика і оживлена дуже. Безнастанно їздять повози і вештають ся люди. Гамір такий, що аж в ухах лящить. Він притулив ся до муру і почав дальше ждати. Був певний того, що панок, єго опікун за хвилю надійде, принесе папер і підуть оба до бурґу а тодї конець всеї біди.

Але панок не приходив. Вже Починка ноги зболїли, вже сонце сховало ся за високі будівлї і лиш дахи та вежі горіли в єго вечірнім промінню а на улицю від камяниць падали тїни чорні та немов на ніч клали на холодні плити, а панка все таки не було.

Починка вхопив страх. Що він ту сам пічне, посеред тих мурів незнаних, людий несвойских, в ніч темну? А ту докола него люди поставали і дивлять ся як на якого дивогляда. Зразу оден ішов улицею і підсвистував, зобачив єго і пристанув. Подивив ся. відійшов крок, знов став і знов подивив ся. Починок хотїв єму порадити, щоби дивив ся чортови в зуби, або ще в иньше місце, але дав спокій. За тим одним прийшов другий. Поставали оба дивлять ся, говорять, показуючи на него.

— Ігі, не видїли християнина — думає Починок — бодай би їм заплющило поганим.

До тих двох прилучило ся ще два і ще два, а там такого народу наставало, що страх; улицю цїлу замкнули.

Один поперед другого пхає ся, щоби близше; пальцями торкають Починка за одежу.

Починкови стає соромно і маркотно. Що то на публїку єго виставили, оглядають як малпу в клїтцї. Але ради нема, бити ся з ними не буде. Просити годї, бо не розуміють, йти нема що, бо ануж панок з паперами надійде; незастане єго і все пропало. Починок рішив ся ждати.

А ту тим часом народу такого наставало як процесія. І пани і панї і кухарки і хлопці уличники. Тільки в них і дїла, що вештати ся по містї і шукати за новостями. Раді, що знайшли поживу.

При помочи кулаків та штурханців продирають ся крісь товпу та стають коло самого Починка.

Оглядають єго зо всїх сторін, а відтак гейже кепкувати. Починок їх не розумів, бо лихе би там розуміло їх бесїду нехрещену, але відав щось дуже сьмішне видумують, бо за кождим словом цїла товпа аж реве від сьміху. Бідний Починок не понимає з чого ту сьміятись. Хіба з єго нещастя. Хіба з того, що панок забрав гроші і невертає. Він і не сподївсь, що єго бідна одежа, єго чоботи великі, мащені дехтем, єго волосє сиве та патлате, єго лице вистрашене, безрадне, що все тоє єсть предметом гумору, сьміхів та плитких, правдиво нїмецких дотепів.

Дотепи тїї дійшли до своєї висоти в хвили, коли якийсь уличник, з кусником „смочка“ в роті, з капелюхом на бакер, підійшов до нещасливого хлопа і пальцем заїхав єму майже під сам ніс, добуваючи при тім з свого горла

такий звук, якого звичайно уживаємо до дражнення собаки.

Товпа заревла з радости. Починок подав ся в зад перед пальцем і заслонив лице капелюхом.

— Аджи-и-и! — шипів уличник, заохочений одобренєм товпи.

— Аджи-и-и! — і сунув до лиця з пястуком.

Але в тій хвили знов стало ся чудо.

Якийсь молодий чоловік продер ся крісь товпу, глянув на Починка, на тих, що докола него стояли, а потім як не зачне їх ганьбити, то всї аж голови до долу поспускали.

Починок не розумів, але так єму здавало ся, що він їх ганьбить за тоє, що замість поратувати старця, відпровадити єго на поліцию, знущали ся над ним не знати за що. Тодї десь і полїцаї взялись і нуж розпитувати, що ту такого. Але молодий чоловік взяв Починка під свою опіку.

— Звідки ви? — запитав ся, та Починок не хотїв говорити, бо бояв ся знов якого підступу.

— Щож ви не розумієте мене? — питав ся той самий пан у друге. — Хочете, щоби вас дальше штуркали, то не говоріть.

— Ой паноньку! — почав Починок. — І знаю і розумію, але тоті поганцї так мене застрашили, що до слова прийти не можу. Василь Починок зву ся. Родом з Рехтина. Батько мій Гринько сидїв на тій самій хатї що я, і вживав то саме поле; і дїд мій також. А вони тепер кажуть, що то не моє і хотять мене прогнати. Якось о різдві, під вечір...

— Так ви о ґрунт процесуєтесь з двором — перебив єму пан — а тепер на авдієнцию прийшли. Правда.

— Та же так. Басїстий порадив. Він ту у війску служив і на вартї в бурґу стояв. Він всїм добре радить.

— Такий видко мудрагель як ви. Ей люди, люди. Бідні і темні. Коли самі як капустяні голови то чому не порадитись адвоката?... Закладайте капелюх і ходїть зо мною!

Але Починок не слухав і не йшов.

— Ходїтьже!...

— Не можна паноньку. Нїяк не можна. З паперами прийде. На послуханє підемо.

— Та коли? Тепер, в вечір?

— Або я знаю. Так він казав.

— Хто такий, той він?

— Та той, що грошї забрав і за письмом пішов. Без письма казав не пустять.

— А богато забрав на тоє письмо?

Та же богато. Мало що лишив.

— Будете єго видїли як власне вухо. Дурний би був вертати. Щастє єго, що трафив на дурного хлопа. Не маєте що чекати. Єго не дочекаєте ся певно. Хіба вас хто до решти обідре. Ходїть зо мною.

Починок все таки стояв.

— Ходїть же, бо вас полїцаї заберуть.

Зо страху перед полїцаями пішов.

Чим дальше йшли, тим гірша розпука обгортала єго. Надїя лишала ся за ним, десь згублена, десь затрачена. Така, що пішла і не вертає.

Прийшли в мури старі і понурі. За хвилю їх обступили самі молоді „ксьондзи“ і витали Починка, як не знати якого знатного гостя. Випитували єго, з котрих сторін і що там чувати. Та на жаль не довідали ся богато. Починок, понад свій лїс і понад Рехтин мало що

знав більше від питомців семінарії, котрі перебували у Відни, далеко від своєї вітчини. А всеж таки вони заняли ся щиро бідним хлопом. Примістили єго у себе, нагодували і напоїли.

На другий день повели Починка до бурґу, але тамки сказали їм, що найяснїйшого монархи нема у Відни і що доперва за якийсь час поверне. Починок чекав в семінари, дякуючи з цїлого серця тим добрим людям, що єго до себе притулили. Одно лишень непокоїло старого. Донька і жінка. Вони навіть не знають, де він подів ся.

Так минуло більше як тиждень. Аж одного разу прийшла вістка, що найяснїйший монарха приїхав.

Починок врадував ся дуже. Дежто другий тиждень сидїти на чужій ласцї і без роботи! Цїлу ніч майже не спав старовина, дожидаючи рана.

Аж і ранок прийшов. Та волїв не приходити!

Починкови сказали те, що мусїли.

З таким дїлом, як єго, не допускає ся нїкого.

Бідний чоловік мало не зійшов з ума.

Анї розрада, анї потїха, нї щирі слова не помагали.

Надїя, котрою він жив, завела єго. Як би був молодшим, то засукав би рукави, взяв би ся до працї і за кілька лїт може би придбав дещо. Як нї, то заробляв би хоть тілько, що на житє потреба.

Але що робити старцеви немічному, у котрого нараз відберуть все: кришу над головою, нивку родючу, ба й віру у справедливість на сьвітї? Що? . . . . . Розпука. . . . . .

Кілька днів перележав Починок та завдяки заходам і доглядови добрих людий подужав.

Они постарали ся о карту на желїзницю, скинули ся по кілька нових на дорогу та випровадили на дворець.

Так вертав Починок може тим самим возом, що приїхав і з тим самим, з чим їхав. Та, ні! Ще біднійшим став він тепер. Послїдну крихітку надії і віри відняли у бідного старця.

ПАН ОБЕРЛЯЙТНАНТ.

З циклю „Чорні душі“.

Кілько разів побачу малого ученика військової школи, тілько й разів пригадає ся мині він — оберляйтнант. Дивлюсь на те надуте личко малого воячка, на ті очка, що так думно і згірдно поглядають на звичайних, буденних людців у „цивільнім“ убраньстві; дивлюсь на цїлу тоту витягнену, лялькувату, мов іно-що застиглу під рукою мистця ґіпсову фіґуру — дивлюсь на неї і жаль якийсь дивний-дивнесенький силяєсь у серце минї, відвертаю очи, бо дріжу на саму гадку, що те дрібне дитя Марса постигне може така сама доля, яка постигла єго — оберляйтнанта.. І хто буде ту знова виноват?.....

* * *

Єго славили дуже добрим чоловіком всї вояки: і звичайні й однорічні охотники. Підчас муштри, бувало, він і кине ся на кого, накричить, що аж таки добре стидно, іноді то й покарає — назначить пару день комнатного арешту тай тілько всього. Звісно — покарати треба, инакше зникне військова карність... Але пан оберляйтнант не карав нїколи так, як се лю-

били дїяти иньші, ізза котрих бідні людиска теряли марно своє здоровлє, свою силу, або й попадали в знеохоту до житя тай кінчали сю дочасну мандрівку самовбійством.

Та преціньь мав наш оберляйтнант часами й немилі хімери. Тодї єго й слухати не було мило.

Раз пояснював нам вагу жовнїра, мілїтаризму взагалї.

— Слухайте, мої панове, — казав оберляйтнант, а було се в школї однорічних охотників, — з вас кождий покінчив якусь науку, кождий пнесь тепер висше, обирає собі званє, з котрим піде вже в сьвіт. Є межи вами адепти Ескуляпа, є правники, є й фільозофи — ба й один теольоґ заблукав ся — бідачиско! Але котре званє найкрасше? Такого питатя не завдав собі нїхто з вас, знаю певне. Отже розбираймо цїлий кістяк суспільної гієрархії по званям. Медицина — добра річ, чому би нї! Помагати людскости, страдаючій на ліжку болїзни — красна річ, етична річ... Але возьмім на увагу бридоту роботи! Такий медик мусить обертати своєю виплеканою рученькою всяку погань, „бабратись“ у всяких брудах, людскім гною і такім иньшім... тьфу! річ зівсїм неестетична! Се признає мині всяка здорово мисляча людина. Я знав панночки, що, по простому сказати би, бридились медиками!... Возьмім правників. Що се право? Давнїйше право добував здоровий пястук, тепер право повертає своє поважно-строге личенько за мішком з грішми; так, як соняшник за сонцем, вертить ся право за мамоною... Найбільші правники суть звичайно найбільшими розбійниками, бо судять по параґрафам своїх часами й драконьских законів а не

по етиці. Ет, що то багато й говорити! Нема нїчого доброго і в праві... Про фільозофів не хоче ся минї навіть і згадувати! Бо чиж то називає ся житєм — те вічне гулюкане на многонадїйну ґімназияльну молодїж, котра своїх учителїв-просьвітителїв так любить, як мій послугач щітку від чоботів! Він уважає в своїм великім розумі, що на сьвітї зівсїм не треба би щіток нї смаровила до чобіт, а ґімназисти так само задивляють ся на штудерну науку греки й латини і всяких иньших ґімназияльних мудрощів. Я те дуже добре знаю, бож і я перебув якийсь рочок під кормигою просьвітителїв (їх звичайно прозиває молодїж „бельферами“!). Стану духовного не хочу я чіпати вже хоть би тому, що бачу й у вас однаковіські на тій точцї погляди зі мною, инакше ви булиб усї позамикались у семінарицких казаматах. Слїдно, що й вам теольоґія не по нутру. Про иньші званя — от, хоть би торговельні чи промислові — навіть не випадає нам говорити, бо що нам дискутувати про купчиків, кравчиків, шевцїв-шкіродравцїв?... Остає одно званє — гарне, величаве. Цілий сьвіт бє поклони перед єго могутностию, хосенностию і красотою. Догадуєтесь відай, мої панове, що в мене на примітї хиба стан військовий. Жовнїр — се найкращий стан, оборона дорогої вітчини — се єго заняте! Нема війська — нема добробуту, нема полїтичного значіня, нема народу!... Сила війська репрезентує державу, народ.. А хто вміє станути чолом проти пóстрілів ворога, хто грудию спроможен стрітити неприятельске руже, — той мусить зазнавати поваги й чести в горожан, у сьвіта. Тому то й ми тілько — військові, дізнаємо найбільшої в краю чести, й ми тілько —

іменнож офіцири — маємо і мусимо мати честь, куплену власною кровію — тому й вишу, яснійшу, як „цивільна“ честь!... Панове, — говорив що раз то більше запалюючись наш оберляйтнант, — історія, тота magistra vitae, вчить нас, що навіть в мрачній старинї почитано військо дуже високо. В Египтї була каста воінів одною з перших і дізнавала безграничної шаноби...

— А крокодилї дізнавали ще більшої!... — вирвав ся півголосом товариш-правник, що сидїв біля мене.

В школї панувала тишина, тому слова тоті дійшли до уший товаришів. Багато лиць звернуло ся з виразом втїхи і здивованя в той бік, де ми сидїли; дехто й засьміяв ся. Долетїли тоті слова й до уший пана оберляйтнанта. В одну мить гарне єго лице перемінилось, набрало виразу незвичайної злости. Енергічно закроєні уста дріжали, а витріщені очи буквально так і лїтали по лицям сидячих товаришів, бажаючи знайти виновника, котрому вирвалось те „крилате слово“.

— Котрий дурень посьмів учинити свою ідіотичну замітку? — закричав по хвили пан оберляйтнант.

В сальцї тихенько хоть мак сїй.

— Се певно котрийсь з тих премудрих фільозофів, що не вміють навіть як слїд ходити по божім сьвітї, а реформувалиб єго на всї боки... Се певно ви...

Сказавши се приступив до мене і допитливо заглянув менї в очі.

— Запевняю пана оберляйтнанта, що й думки не мав я робити які заміти! — відповів я спокійно.

— В такім случаю певно хтось з ваших сусїдів. Ви точнїсько знаєте хто...

— Не можу сказати хто виповів ті слова, але заразом можу дати і даю слово чести, що не з моїх уст вони вийшли...

В тій хвили встав мій товариш-правник, випрямив ся і певним голосом промовив:

— Я виповів тоті слова, а зглядно мині они вирвались, прошу пана оберляйтнанта!

Пан оберляйтнант подивив ся на него з початку остро, навіть з певного рода презирством (мій товариш мав нещастє належати до „офермів"), відтак сказав рівним, рішучим голосом:

— Завтра зголоситесь до рапорту!

— Ja wohl, Herr Oberlieutnant! — відповів правник і усїв.

Пан оберляйтнант кінчав нинїшну науку зовсїм сухо, без дотепів, якими закрашував по́часто свій „виклад." Сегоднїшна подїя збентежила єго.

По науцї слїдувала коротка муштра, потому обід

Оберляйтнант обідав близько нас, в офіцирскій менажи.

По обідї відбувались вправи хору, що зложив ся з самих однорічних охотників. Пан оберляйтнант позволив в тій цїли хіснувати ся шкільною салькою.

Незабаром він прийшов прислухуватись нашому сьпівови. Похожав він собі по коритари і від часу до часу пристанув. Крізь відчинені двері лилйсь ід ньому звуки другого Quodlibet-у Лисенкового. Мельодийні пісні настроїли пана оберляйтнанта добре, вигонили з єго серця думку про дразливу ранїшню подїю. Він кивнув на мене рукою, я приступив.

— Красну пісню сьпіваєте нинї. Вам Русинам позавидувати можна таких скарбів. Колиб я не був офіциром, бажав бим бути музиком. Ага! а що скажете до нинїшнього мойого викладу. Як вам подобають ся мої докази про вагу жовнїра?

Пан оберляйтнант був з декотрими товаришами як правдивий камрат; тож прецїнь були в перспективі офіцирі — єго товариші. Я в него тїшив ся особлившою ласкою. Нераз прощав минї більші „прогрішенія“. Тепер він питав так сердечно, так наївно, єго очи дивились так ясно, що годї було не дати єму отвертого, щирого одвіта.

— Даруйте, пане оберляйтнант... скажіть минї, чи маю відповісти зовсїм щиро?

— Того-ж я й хочу...

— Коли так, то скажу прямо, що я проти кастовости, тай оборони інтересів суспільних чи народних не хотїв би я бачити в кровяній купели, тому й...

— Ет, ет! до чого се фільозофованє! — перервав минї нерадо пан оберляйтнант, — я казав давно, що з вас далеко кращий сьпівак! От, ідїть дальше управляти хором... а засьпівайте ще раз тої... тої... що сьпівали перед хвилею...

І не докінчивши своєї бесїди, відвернув ся від мене тай став дальше проходжуватись.

Я вернув до товаришів-сьпіваків, утїшений оцїнкою пана оберляйтнанта, що з мене нездалий вояк...

За хвилю полилась пісня одна, друга... А пан оберляйтнант слухав тих сердечних звуків...

Чиста була душа, добре було серце в того пана оберляйтнанта, та погляди на сьвіт, на житє були певне не єго...

Їх треба було перелицювати...

* * *

Цїлий рік з верхом уплив з того часу, коли я віддав „цїсареви, що цїсарске". Правду казав пан оберляйтнант: не було з мене великої потїхи для армії, хоть здоровець був собі не аби який. Так що-ж! мілїтарні доктрини не ймались душі, чудернацкі погляди на сьвіт крізь очиці, засмаровані василїною від ружя, закопчені димом стрільного пороху, не промовляли — не прилягали нїяк до серця. Вийшов я з війска в сьвіт, щоби віддати знову людям що людеке. З паном оберляйтнантом розпрощав ся я сердечно, мов би друг із другом. Добра була душа! Опісля ми часто видались то на вулици, то в кофейни, то й на концертах, бо, як сказав я, пан оберляйтнант дуже любував ся в музиці. Все ми витали друг друга вельми приязно. Та нїколи не думав я, нї в снї мині таке не приснило ся, що з тою особою пана оберляйтнанта звяже судьба коли будь мої гадки і спочуваня...

Іду раз дорогою задуманий. Чую, хтось здоровить мене словами: добрий день, панови! Оглядаюсь, а за мною військовий послугач пана оберляйтнанта.

— А, здорові були, Степане! А що там доброго коло вас чувати? — питаю послугача.

— А дякую вашеці за ласку! Та добре, Богу дякувати!

— Якже там має ся пан оберляйтнант? Здоровий, веселий?

— Пан, оберляйтнант, кажете пане, — та пан оберляйтнант здорові також, Богу дякувати. Пан оберляйтнант...

І Степан замняв ся, немов схопив сам себе за язик. Слїдно було, що хотїв сказати щось важного, та побоював ся чого-то.

— Ну, що пан оберляйтнант? Кажіть, що маєте казати. Се мусить бути щось цїкавого. Не бійте ся, яж вам лиха не заподію, — став я умовляти Степана.

— Та вже скажу, за то ачейже мене не повісять! — відповів жовнїр тай, скробаючи ся поза ухо, додав: Пан оберляйтнант тепер чогось не такі, як були перше... Посмутнїли, дуже посмутнїли. Як прийдуть в ночи до дому, то як стануть вам ходити по комнатї, то так ходять тай ходять зо дві години тай все щось думають. Раз мене таки зібрало на відвагу, встаю з ліжка — оно в передпокою — йду до пана оберляйтнанта тай кажу: Прошу пана оберляйтнанта послушно, оно був би вже час положити ся спати, бо то шкодить здоровлю пана оберляйтнанта все тай все так ходити, не досипляти ночи, мучити себе...

— А пан оберляйтнант що на те?

— Ет, кажуть, що ти знаєш! Іди краще спати. Не твоє тут дїло! — і подивили ся на мене, але не так остро, як то вони уміють, тілько так якось жалібно, що мене аж вхопило за серце. Ну, хоч я й жовнїр, то все таки серце маю людске. Пішов я спати, гадаю собі: ну, вже то щось недоброго коїть ся коло мого пана. Правду той казав, що тоті пани все собі шукають якоїсь біди, щоби їх навчила, що то значить жити.. Ну, тай пан оберляйтнант напитали собі видко також якусь біду...

— А від коли се таке діє ся з паном оберляйтнантом? — питаю.

— А вже десь від трьох або й більше місяців...

Я розпрощав ся зі Степаном і завернув домів. По дорозї роздумував над його оповісткою. „Від трьоха бо й більше місяців“; гм, гм, — се значить від пори балів і концертів у Львові. Яж собі й пригадую, що єго бачив на концертах і на бали. Ба, на двох, нї — навіть на трьох балях. Там він присїкав ся до моєї знакомої, гарної білявиночки, що славилась дуже образованою і гарною панночкою. Ходили глухі вістки, що він має намір старатись о єї руку. „Нїчого й казати, — говорили деякі, — добрий має смак сей оберляйтнантиско: дївчина гарна, образована і богата. От тобі й на! Як би то таке щастячко усьміхнуло ся до нашого брата, „цивіля“ — де там! Очи й серце панночок знімають ся тільки до зьвіздок на офіцирскім ковнїри...

Оттаке то я собі пригадав. Було се й справдї перед близько трьома місяцями. Аж тепер минї стало ясно. Оберляйтнант відай влюбив ся в красну білявиночку. Але чи здобув же єї серце? Не така се легонька річ. Лекше здобути сильно укріплену твердиню, як серце розумної дївчини. Ба, пан оберляйтнант, той переможець дївочих і жіночих сердець, сокрушив з певностю й серце красавицї.

Але чого він з тої пори так посумнїв страшенно. Вже й сам пару разів єго бачив, розмовляв з ним тай не міг не запримітити величезної зміни єго успособленя. Дивне диво, — здаєть ся й нашого побідителя побідили. Але хто, але чим?...

Згодом-перегодом стрінулись ми оба в домі моєї знакомої білявиночки. Кромі нас було ще пару молодих парнїв — самих добрих знакомих. Пішли всякі забави, понесли ся сьпіви, котрим акомпанїювала на фортепянї хороша властителька. Оберляйтнанг глядїв на неї з подалеку як на образ. Підчас забави відзначувала панночка своїми взглядами особливо одного молодого фільозофа, що був ще товаришем єї дїтинних лїт. Забава від часу до часу уставала, переходила на поважнїйшу дорогу, розмову на тему інтереснїйших питань суспільних.

— Панї хотїли записатись на унїверзитет, як зачуваю, — сказав оден з молодих людий, звертаючись до красуні.

— Так, пане, але поки що мусїло остати се лишень хорошою мрією, бо знайшли ся перепони і то з боку вчених унїверзитетских професорів. Не випадає — повідають — принимати нам женьщин на унїверзитет. Се-ж новина! Сьвіт подивує ся такій диковинї... І так мусїла я остати дома пильнувати цьвітів...

— Шкода, велика шкода!

— Не всїж так думають. Деякі люди зовсїм инакше задивляють ся на питанє студий унїверзитетских для жіноцтва. Як ви думаєте, пане оберляйтнант? І ви против тому, не правдаж?

— Панї дуже не ласкаві до мене, — відповів оберляйтнант, — чиж у всьому я мушу ріжнитись від иньших людий?...

— Славно, пане оберляйтнант, славно! І ви з нами — сеж поступ! — закликала панночка.

Розмова перейшла незабаром на иньшу тему. Гостї стали розходитись поволи домів.

Оберляйтнант сїпнув мене за рукав: Підемо разом! — шепнув. Добре! — відповів я.

Ми йшли довго не говорячи до себе майже нї слова. Кождий буяв зі своїми думками. Нараз питає мене оберляйтнант:

— Як вам подобаєть ся панна Омелїя?

— Нїчого собі, гарна й розумна дївчина! — повідаю.

— Тож то й є! Сеж одиниця межи дївчатами!

— Ну, славити небеса, маємо вже таких спорий гурток. Сьвітає в головках дївочих: and're Zeiten, and're Vögel, and're Lieder! Так, так, пане оберляйтнант.

Розмова урвалась. На розї одної улицї хотїв я попрощати мого товариша та завернути в бік моєї хати.

— Слухайте пане, поступіть зі мною на конячок! — промовив оберляйтнант. — Спати єще час, спічнете доволї. Минї хотїлоб ся з вами так дещо погуторити. Добрий ви чоловяга... Поступім осьде!

— Добре! За старшиною хотьби в огонь! Я ще не призабув славної війскової „практики".

— Шутки вам, шутки в головцї, мій друже, а менї не до того, відповів оберляйтнант доволї елеґійним тоном.

Ми випили по парі коняків та оберляйтнант поставив нове дивне внесенє: напиймо ся чаю з вином. Мене трохи моро́зить! додав по хвили.

Що-ж було дїяти. Сїв я пити чай. Але того чаю виливало ся вже доволї багато. За кождою майже чаркою, скропленою щедро вином, ставав пан оберляйтнант горячійшим, го-

віркійшим. Розказував про всяку всячину, споминав часто імя білявиночки. А я — слухав.

По якімсь часї промовив до мене з виразом певної таємничости:

— Слухайте, пане фільозофе, скажу вам цїкаву річ. Але нїкому, анї чичирк!

— Слухаю, і нїкому анї чичирк!

— Я залюблений — чи вірите минї?

— А чомуж би нї? Або се таке страшне? Я також маю щастє чи нещастє любити ся. Се по людях бігає! Алеж ваш предмет любови гарний мусить бути, гарний! Певне яка мільоньска Венера!

— Отже слухайте, — вів свою річ дальше пан оберляйтнант, — слухайте, лиш не перебивайте... Добрий ви чоловік, лише часто даєте волю широкій краснорічивости... Тепер — ша!

Я сказав, що я залюбив ся. Так — і то горячо, шалено, майже безвихідно. Бо вихід лише такий: жити з предметом моєї любови, або менї не жити... До тепер я не знав, що значить сила любови, бо й не знав сильних женьщин. Не знав я таких, перед котрими я падав би ниць. Мати природа не поскупила минї, як бачите, фізичних дарів. Тай спосібности до науки були гарні, але я їх не вихіснував. Досить було минї того, що я всякій жінці подобав ся. Я не знав відпор. Добрий стрілець робить все „овалї“, так я все поцїлював жіночі серця... І гордий був на те і мав повагане в товаришів. Та от знайшла ся одна, що сказала прямо: Не можу любити офіцирів. Они пропаґують кастовість — се ідіотизм. Всякому вони відмовляють чести, привласнюючи єї для себе, пришпилюючи на зьвіздки, на медалї, що

їм блищать на грудях... Так она сказала — наша білявиночка...

— Так ви про неї? Інтересно...

— Алеж не перебивайте! Про неї, про неї говорю. Могли ви те догадатись заздалегідь... На таке dictum acerbum я став боронити нашої офіцирскої чести. — Ви ще й бороните того неможливого стану! відрізала мині панночка. З чоловіком таких поглядів, що видко вполїлись ёму в серце, я мала би получитись на віки, віддати ёму своє серце, що любить цїлу, цїлу людскість, а передівсїм тих бідних, страдаючих, котрі в крівавім потї чола працюють на всяких лежнів?... Нї — нїколи... Сказала рішучо. Я спробував боронитись, звинятись. Не помогло. Я поніс від неї гарбуза, першого гарбуза в моїм житю!... Ну, і послїдного...

Оберляйтнант замовк на хвилю, опісля говорив дальше:

— І щож я тому винен, що в мене вполїли такі засади, що йдуть як раз в розріз зі засадами иньших людий? Мої родичі богатого роду. Малим ще призначили мене до війска. Буде тобі, казали, там дуже добре. Я в ґімназиї навіть учитись не мав охоти. По що — я-ж прецї мав іти до військової школи. Принялиж мене до неї. Урадувалась мати, втїшались сестри, братя, батько. — Ладний наш офіцирик! — мовляли. Виріс же я, став кадетом, опісля й офіциром. Родичі тратили голову з утїхи. Дївчата сходили ізза мене з умá. Дївчата — все дїти: їх бавлять ляльки вже з дїтвачого віку, їх бавлять краски. Тому то й люблять війско — офіцирів з ляльковатою поставою, у йскравій одежині, в блискучих шеломах... Пильнуй-же тепер офіцирскої чести, мій сину! — мовив до мене батько, дуже

часто, — се найвисша честь смертельника! — Нема над військовий стан! — кричали мині заєдно в ухо військові педаґоґи. Ну, я знав заховувати честь, визивав до двобоїв і побіджав своїх соперників. Імя моє було страшне для шуткарів... А нині, а нині?... Я нині побіджений! Бачу, що в мене зівсім не має сили. Капітулювати не хочу, бо не можу. Дальше жити — не знаю, чи буде відвага. Тяжко! Крівава тота честь!...

Оберляйтнант затих на хвилю. Єго лице палилось, як грань, очи сьвітились горячково. Він став говорити дальше:

— Знаєте пане, признаю, що далеко щасливший від мене найбіднїйший — як то в нас повідають — „цивіль“, від мене — офіцира. Він вже привик, що єму всякий краде честь, обшарпує немилосерно — то й жиє, не турбуючись про нїчо. А я з тими блискучими зірками на ковнїри маю знести те, що прожив гарне житячко з замкненими на сьвіт і правду очима, маю знести тоту погорду, що так явно висказали менї малинові усточка?... Га, скажіть?

— Пане оберляйтнант, не вжеж ви задумуєте що страшного?...

— Що? я?... щось страшного? Храньбоже! Чиж я що подібного сказав? Звідки таке заключене? — питав доривчно і неспокійно пан оберляйтнант. Він допив решту чаю і сказав: Час би нам хиба до дому!

Ми вийшли з кофейнї та ступали міськими плянтами, де лежало купами зівяле листє. Шипотїло оно до нас таємною своєю мовою...

На згибі найблизшої улиці ми розпрощались. Оберляйтнант стиснув мою руку сердечно, сильно.

Тілько я его й бачив...

* * *

За пару днів появилась у львівских часописях сензаційна вість: „Вчера перед вечером застрілив ся у власній комнаті оберляйтнант X. Самовбійник був особою знаною з концертів і балїв, де слив ізза своєї мужеской красоти і тїшив ся симпатиями жіноцтва. Причина самовбійства невідома. Ходять вісти, що причиною тому нещаслива любов, а також і американьский двобій.“

На сїй дневникарскій ляконїчній нотатцї й покінчило ся.

Нїхто й не знав, яку ролю відограла тут немудро вповна кастова честь...

Минї жаль було одної гарної людини, що змарнїла з тими скарбами серця...

Відень, 20. XI. 1897.

Сильвестер Яричевский.

ТУМАН.

Образець суспільний — написав **М. Кордуба.**

I.

Отсе сего місяця вже в трете зайшов до мене мандрівний переплетчик. Двічі я єго відправив; не мав бачите часу занимати ся сею справою. Раз були гостї, а другим разом виїздив до хорого. Тепер я кинув ся у свою „бібліотеку“, витягнув три річники „Епархіяльних відомостий“, два календарі та метрику. Все те поклав перед ним.

„Чи то вже все?“ — поспитав він, перекидуючи книжки рукою.

„Тимчасом все“.

Не гаючись, викинув подорожний з мішка своє майстерство і забрав ся до роботи.

Я став єму приглядатись. Був то молодець, років з двайцять кілька, костистий, широплечий. Але від першого погляду було пізнати, що сили у него не много. Лице мало вид якийсь перепуджений, недовірчивий, і та ціха виступала ще різше, коли я заговорив до него. Черти лиця погані, хоч симпатичні, ніс широкий, мабуть чи не розбитий, очи глубоко впалі, кости горішної щоки повиступали мов горбки. Цїле

тїло марне — лиш скіра та кости. Мабуть не роскішне житє вів! Одяг сильно занедбаний, у вічній був незгоді зі собою; видно не на одну особу роблений, а до того, помараний красками і клейстром, робив прикре вражінє.

Роботу свою робив прихожий з вільна, поважно і систематично. Притім від часу до часу кидав несупокійним поглядом на мене. Моя вперта обсервация мішала єго і непокоїла видимо; коли наволїкав голку на нитку, руки почали навіть нервозно дрожати.

Мене стала цїкавити ся людина. Що він за один? Яким чином став мандрівним переплетчиком? Менї чомусь-то видало ся, що молодець не був призначений до такого житя, що він зазнав лучших хвилин. По чім я се зміркував не знаю; але мене кортїло дізнати ся про єго судьбу.

Так і почав я з ним розмову про єго ремесло, чи великий дохід має, чи много роботи. З разу мовчаливий, ставав прихожий що-раз то більше говіркий. Коли я почастував єго двома лямпками вина, язик розвязав ся у него цїлком; він став росказувати свою минувшину:

II.

Я син попівский. Мій батько сидїв на середній парохії і годував нас семеро: трох синів і чотири дочки. Я був з ряду третий. Вже від самих найраньших лїт судьба була мачохою для мене. Мати по моїх уродинах якось захворіла, то й до мене найняли мамку. Під єї догляд мене зовсїм віддали, не турбуючись нї про що більше. А мамка — звістно як чужа — не дуже й піклувала ся своїм годованцем. Обставить було кріслами тай заставить грати ся ку-

клою. Я сидїв було зразу супокійно, починав відтак плакати, кричати що сили, але на се нїхто не звертав уваги. І звичайно я викричав ся до схочу, засипляв між своїми чотирма кріслами. Чи мало разів, через недогляд, доводило ся менї впасти з ліжка або стола. Ось і памятка з сего часу — докинув по хвилї, показуючи на свій розбитий ніс.

Се й оставило свої слїди на пізнїйше. Прийшла пора науки. Мене віддано у сїльску школу. Там научив ся я лиш ріжних способів, як викручуватись від книжки. Відтак почала ся домашна наука. Всї завзяли ся зробити з мене мудрого. Батько, мати, старший брат, піднимали ся на переміну вести моє шкільне образованє. Наука була доривічна без системи, а до того я був тупоумний, не розвинутий як слїд. Мене хотїли навчити від разу всего, а коли я не понимав то сварили і били. Через вічне галюканє і гонєнє до книжки остогидла менї наука до сеї степени, що волїв, коли мене де посилали, давали иньшу роботу, коби лиш утечи від проклятущої книжки. Мене назвали „туманом“ і звільна став я попихачем та мусїв сповняти всї прикази не лише родичів, але й братів та сестер.

„Так ви вините рідню в тім, що збили ся з властивої пути?“ — спитав я зі співчутєм.

Молодець глянув допитливо на мене а відтак усьміхнув ся.

„Хрань Боже! Се мабуть вже було так призначено. Так зложили ся обставини.“

„А чи не давали вас нїкуда з дому до школи“ — питав я дальше. — „Може між чужими мали-б більше часу та охоти до науки?“

„Власне хотїв вам се сказати“ — відповів він. — „Я був цїлий рік у одного учителя в околици, що славив ся добрим педагогом. Однак сей відослав мене домів кажучи, що з мене нїчого не буде. Менї тогди минало 14 років; тому батько рішив ся віддати мене до ремесла. Случайно мав у Львові знакомого переплетчика і ось я перебув у него три роки. На отворене свого краму не було у мене гроший, тому їзджу по селах і збираю роботу, яку люди дадуть.“

Оповідаючи сесе не переривав зовсїм роботи. На лици не видно було найменшого зворушеня. Очи глядїли однако бездушно у перед.

„Однак“ — замітив я — „ви мусїли десь учитись. З бесїди вашої виходить, що ви не такий неук, як себе тут змалювали.“

„От від часу до часу читаю. Коли хто дасть менї яку книжку до оправи, до дому, рідко случає ся, щоб я єї цїлої не прочитав, хоч часами не сплю цїлими ночами. Тепер вже не жахаюсь так книжки як уперед — але се вже за пізно.“

При тім рушив нервозно раменами і вихилив недопитий келишок аж до дна. Послїдні слова видно залоскотали его в горлї.

На дальші питаня відповідав вже лиш кивненем голови. Вечером, коли покінчив роботу відійшов поспішно, хоча я задержував его на ніч.

* * *

Сеї ночи не міг я довго заснути. Худе лице переплетчика все пхало ся менї у вічі. Я питав себе: Чому чоловік, у котрого розвій не йде після пересїчного шабльону, засуджений бути покидком суспільности?

Но на се питане я не находив відповіди.

Житє і страждане і спійманє і смерть і муки і прославленє преподобного Селедія.

Скривати тайну царськую
Потрібно і конечно.
Бо як її розпапляєш,
Загинеш набезпечно.

Та крити Божії дїлá
Негарно, навіть грішно:
Не скриєш Божої хвалй,
Лиш сам загинеш вічно.

То й я лякаючись судьби
Раба, що на розробок
Повірений йому талант
Без дїла скрив у сховок,

Бажаю осьпівати вам
Що стане духу мого,
Житє, страждане, муку й смерть
Селедія сьвятого.

Хто були родичі єго,
В якій жили країнї —
Не звісно; сам він з малку жив
У водяній пустинї.

На вічний взір аскетам всїм
Не їв він хлїба й мяса;
Пявки і хроби водяні —
Єго вся страва ласа.

Олїю, молока, вина
Не заживав він з роду,
Для дужшої покути пив
Морську, солену воду.

Думками Бога хвалячи
Держав обіт мовчаня
І ані слова не прорік
Від роду до сконаня.

Важке зітханє, се була
Єго мольба глибока:
Весь вік прожив зітхаючи,
Не зажмуривши ока.

Не мав він дому нї житла,
Лиш сам пісок та скали;
Мав плащ один із острих блях,
Що в тїло повростали.

Та на сьвятого напосївсь
Один король сердитий,
З оружієм і дрéкольми
Пішов його ловити.

Пророцьким духом чуючи,
Що час його зближав ся,
З пустинї вибрав ся сьвятий,
На сьвітло показав ся.

Тут вороги обпутали
Його кругом сильцями
І до царя взяли ся гнать
Страшними палицями.

Та цар безбожний крикнув: „Гей!
Беріть його, тримайте!
Йому живіт живцем поріть,
З його нутро мотайте!“

Для болю дужшого велїв
Солити сьвіжу рану,
Та тим ще злість не наситив
Мучителську, погану.

Живе ще тїло у бочки
Велїв він натоптати,
Поганцям хтїв таким як сам
Ті мощі в дар післати.

Не допустив всесильний Бог
До крайнього скандалу,
Щоб мощі праведника йшли
Поганцям на поталу.

Три дни й три ночи вітер бив
Судно на Чорнім морі;
Вже думав цар: скінчив ся сьвіт,
Погасло сонце й зорі.

Аж сам Селедій мученик
На них змилосердив ся
І моряку одному в снї
Прославлений явив ся.

І мовив: „Бог за смерть мою
Карати вас не буде,
Та труп мій вивезіть на Русь
Між православні люде.

„Нехай вони в великий піст
Живють із тїла мого
І славлять Бога й згадують
Селедія сьвятого.

„Най постять так, як постив я,
Доступлять в Бога ласки:
Їдять мене і воду пють
І ждуть сьвятої паски.

„Як їх патрон я відчинять
Їм буду неба брами,
Пісний Селедій — рай знайду
З пісними Русинами.“

І сталось так. І від тодї
Всї Русини голодні
Селедія сьвятого чтять.
Дивні дїлá Господні!

Іван Франко.

Із гір Гімаляйских.

[Одна картина з подорожних споминів, списана по поводу депутації у Відни.]

Передне слово.

Там у Гімаляйских горах живе собі народець. Сіккім звуть ся они. Живуть по сей та по той бік гір Гімаляйских. По сім боці числять ся они підданцями Empress of India, по другім боці они підданці царя китайского.

Віри они буддійскої. Мають свого — як би то сказати протопресвитера в городі Лasса [після анґлійских карт Lhassa]. Всї Сіккімцї узнають єго головою церкви буддійскої. В давні часи був він вибраним владикою — заступником прав сіккімского народу. Ті часи вже минули, а все таки сяку-таку власть він має. Звістно-ж „The church and the sword rules the world“ кажуть Англичани — „Säbel und Krummstab verträgt sich immer gut“ кажуть Нїмцї; як оно по сіккімски, не знаю.

Початок.

Настала раз буча в анґлійско-індийскій імперії.

Сіккімці народ цїкавий, жвавий і головно ретельний. Кому віру заприсяг, слово сьвяте дав, то й додержить.

Коли я їх бачив в Гімаляйских горах з оселедцем на вибритій голові, в широченних шараварах, нагадували они менї козаків, котрих я не бачив, а лише з образів знаю.

Viceroy [віцекороль] анґлїйский пустив унїверсал: „Чиню усїм козакам і посполитим і кождому з осібна відомо.... Вставайте хлопцї! ратуйте державу! Queen [королева] of England, Ireland and Empress of India.“

Встали, ратували. На вартї навіть стояли в Windsor-і. Кажуть, на иньші реґименти годї було спустити ся.

Середина.

Роки минали. Инакші часи настали, инакші порядки. Торговля і промисл почали процьвітати. [Так стоїть в Acts of parliament.]

На виставі, котру устроїв „край“ та котру відвідав сам Duke of Wales, показав ся ясно усему сьвітови поступ, культура і цивілїзация.

Однак мужики Сіккімцї не йняли вірн сему „процьвітови“. Їм стало тїсно. А треба ще знати, що мужик сіккімский на поживу дуже умірений. Бараболя! бараболя! бараболя! Добре ще, що віра їх буддійска наказує богато посту, так они постять, постять аж курячі слїпоти дістають.

Між ними пійшла гутірка, що там по тім боцї Гімаляїв дає цар китайский землю з лїсами, пасовисками і всякими достатками, та ще

й людий добрих закликає. От пустились Сіккімці у той рай блаженний, притьмом пустили ся в обітувану землю туранську.

Зачудував ся сьвіт! „Та як же з-під лібералього правління. із-під законного скиптра, із-під конституциї [у Сіккімців є свого рода нове видане конституциї] та у ярмо китайске? Се неможливе! се інтриґа! се воняє tael-ами китайскими!“

Ловлять Сіккімців по горах, по вертепах, ставлять перед суд. Судять та засуджують за головну зраду §. 1892 кодексу карного. [Мені розказував один судїя, котрий мав дїло з сею справою, що раз привели перед суд жінку, зловлену на горячім вчинку утечі. Переправлялась через річку граничну з троїма дїтьми — зловили. Перед суд з нею! Она тремтить, плаче, дїти на-пів голі ридають. „Хлїба дайте!“ просить. „Я — казав менї судїя під секретом — пустив єї на волю, хоч провина утечі була ясна як на долони, лише наказав строго, щоб єї дати під надзір, аби ще раз не втекла.“ Але се тайна. Таких тайн я знаю більше, лиш не сьмію розказати, бо повірено менї їх під словом чести.]

І стало спокійно. Мір і благодать!

„Тяжко жить на сьвітї, а хочеть ся жить“ — роздумують Сіккімці за своїм поетом.

Не можна в Туран — давай за Океан! На „нашій не своїй“ землї вже жити годї! Ще й плакати не дають! Все одно, де пропадати! Не мож у Туран, давай за Океан!

*

Зібрались на раду оставші Сіккімці. „Нужда! нужда! нужда!“ Тілько й бесїди було.

— Ідїм до Queen — до нашої матери! — загомонїло з одного кута.

— Ідїм, ідїм! — відгукнув ся увесь збір. — Най матїр зглянесь на нас бідних. Vicerоy наклепав на нас... Самі йдем до матери та розкажемо, щó нас болить, щó нам щемить у серци, щó нам жити не дає...

І вибрали сердеги з поміж себе послів, та вибирали цїкавійших, щоби, мовляв, не застрашив ся перед маєстатом та щоб усе достоту розказав, як і що.

І сталось чудо невидане! По улицях столичного города показались чубаті голови, широкі шаравари, опанчі і клепанї — та все кружкляли коло королївскої палати.

— Оттут живе наша матїр! Побачимо єї ясне лице. Завтра пійдемо та все розкажемо.

Конець.

Тут усего по порядку розказати годї, бо вісти суперечать одна другій.

Одно лиш певне, що вірних Сіккімцїв не впущено до палати. Не то до сїний, але й у двір не пустили. А они сердечні так щиро надїялись, що хоть у вікні побачать ласкаве обличє своєї матери. Лише щось пятьом людям дали дозвіл явити ся у неї з чолобитєм вірнопідданих Сіккімцїв. Та ще розказують, що матїр анї словом не розпитала їх про житє-бутє, та ще й докорила, особливо тим, що були із жрецїв буддїйских.

В тім дїлї відомо лиш те, що Vicerоy, побоявшись о себе, поспішив чим мога скорше перед обличє Єї Милости. Може знов що на-

клепав на Сіккімців! Вже-ж мілїйша своя біла кожа нїж кожа blackman-ів — чорних мужиків.

Напевно-ж відомо ще лиш таке: Один з головних радників, той, що орудує грішми взятими з Сіккімців, поганьбив їх таки на добре: „Ви сякі-такі сини! з-відки ви грошей набрали їхати такі сьвіти?!“ А коли бідні Сіккімці божили ся на свої чуби та на латані опанчі, що поїхали за своє та що у них не то tael-ів але й anas-ів нема, то він відгукнув ся на них: „А все таки у вас гроші є, коли робите собі такі прогульки... Ви богачі! Я вам покажу! Податки на вас!“ — і лопнув дверми.

На сїм справа скінчила ся.

Post scriptum.

Не вже-ж скінчила ся?!

Подаю ще кілька заміток, слів і думок, які менї удало ся захопити з уст вертаючих Сіккімців. Метушня і гамір був великий. Тяжко було все зрозуміти.

— А що-ж то ми? чи ми піддані другої кляси? Наш лише чорнять, підозрівають, ганьблять... Чи то має бути метода до впоюваня в нас вірнопідданчих чувств?

— Пст! тихо! мовчіть! В серце заховай собі кождий те, що думаєш...

— „Малчать... по сему бить“ — то лише в царстві тураньскім! У нас конституция.

Тут счинив ся страшенний гомір.

— Пст! полїция! полїция!

Потім знов:

— На яку нам тепер ступити?

— Чим гірше, тим лїпше. Чим дужче нас тиснуть, чим тугійше нам стане, тим лїпше

для нас. Полова віддїлить ся від зерна. Останесь сама криця. Криця.. зуби.. Від'їдай ся!

— А як і крицї не стане?

— Так пропадай! Котюзї по заслузї. Коли не вмієш жити, так загибай!

Потім знов:

— Лїси, пасовиска, — відозвав ся з кута котрийсь мужик Сіккімець.

— Так, так! більше простору, більше воздуха для мужика і мужицкої працї. Се оклик, під котрим нам лучити ся та не спорити про марницї...

— „Justitia fundamentum regnorum“ — читав я на воротах королївскої палати.

— „Gerechtigkeit“ то оклик і нашого Viceroy.

— Був дїд Монька, мав ся з-легонька, черапяна хаточка, капустяна шапочка — ладна се байочка, чи нї?

— Nimmst Dir was, so hast Du was!

Tra-la-la! tra-la-la!

Я. О.

З „поезий в прозі".

АНГЕЛ-ЗАТОЧНИК.

В ясному небі прогрішив ся ангел.

Справедливий Єгова післав єго заточником. І мав блукати ангел-заточник по сьвіту, доки не виконає дїла, котреб оживотворило який народ.

І пішов ангел сумуючи та роздумуючи над тим, що єму такого доброго вдїяти.

І він побачив народ, що карав ся біднотою.

І подумав ангел: Принесу єму великі скарби, котрі піднесуть загибаючий народ, подвигнуть з того убожества. Та голос єго серця відповів на те: Не всї-ж єще народи щасливі, котрим небо подало богацтва. Треба мати силу, щоби задержати скарби у своїй власти, инакше загарбає їх який хапчивий сусїд.

Потреба сили, треба вооружених рук багато, треба кріпких мурів твердинь, а жити ме народ до віку...

І знову майнула гадка в ясній ангельскій головцї: Були народи, що мали крицеву силу, мали багато оружя, про те однак загинули. Треба чого иньшого...

І йшов ангел дальше сумний-сумовитий, бо не находив ради у своїй думцї.

І прийшов у край, де жив хороший нарід, що говорив милозвучними піснями. А пісні тоті єго були, як єго красна земля, перепоясана срібними лентами ручаїв-рік, уквітчана майскою зеленню, прибрана в діядем піднебних вершків-гір, сияючих білими покривалами снїгу. Але сам нарід загибав в чужім ярмі, сини єго кланялись низенько сусїдам, ішли в найми до них... Матері не плекали — не поїли своїх синів народною гордостию, не вчили любити своєї вітчини.

І призадумав ся ангел-заточник. — Тут моя жатва, тут моє поле! — сказав і пішов урадуваний в глиб того краю. Ішов від хати до хати і голосив матерям і донькам народу своє слово, що гудїло дзвоном воскресеня.

І встало в краю нове житє: в и р о с т а л и с и н и, щ о п о ч у т є н а р о д н о г о с а м о п о в а ж а н я в и с и с а л и з м а т е р н ї х г р у д и й. І стали вони богацтвом, силою, защитою упадаючого народу, піднесли єго. А Єгова простер свою руку до ангела-заточника і сказав: Ходи, моє дитя, знова до мене, бо добро — бо воскресенє народу сотворив єси; ти підняв єго через єго доньок...

Завитай же і до нас, ангеле-воскресителю!...

Відень, 20. XII. 1898.

Сильвестер Яричевский.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ.

Вечером забавляв ся невеличкий кружок молодих людий. Гамір бесїди, звінкий сьміх, стукіт склянок зливали ся в дивний якийсь шум. Дим із циґарет клубив ся над головами сидячих і додавав групі принадної малєвничости.

Один із гурту показав особливо веселий настрій. Русявий, з принадним лицем, молодець, вус ледви що засїяв ся.

Раз-у-раз кидав дотепами та заходив ся щирим реготом, показуючи рядок рівних, білих зубів.

Нечайно витягнув годинник, глянув і схопив ся з місця.

Всї счудовані поспитали куда йде.

А той повів лиш гордим, триюмфальним зором по товаришах; усьмішка вдоволеня заграла на устах.

„Маю днесь стрічу з панею Н..... Єї муж виїхав на кілька днїв“.

І посвистуючи веселу пісоньку віддалив ся легкою ходою.

Минї довело ся раз бачити бідолаху, що принуджений голодом ішов у темну ніч красти. Наріканя жінки і плач дїточок пхнули єго на сю дорогу.

Він дрожав мов у лихорадці, лице було біле як крейда. Все приставав і оглядав ся боязко на всї сторони, мов вагував ся. Уста шептали безвідно слова молитви.

Єго відтак осудили злодїєм і кинули у тюрму.

А той іде красти свому приятелеви найбільше добро — супокій домашний. І то йде з лицем задоволеним, веселим, сияючим...

Єго відтак величати-муть львом сальоновим.

М. Кордуба.

КАІН.

В тихій, братній любови жила людскість. Дні минали їй мов чарівна мрія. Голубе, непроміриме небо висїло над головами спокійних жильців земского раю мов прапор, що давав запоруку вічного мира. Люди були, як ангели; душі і серця їх чисті, як тота ясна шата херувима.

Бачив се дух пекольної злоби і жаль великий лоточив єго серце. В ньому зродила ся велика зависть, страшна — як адска семиголова змія, про котру доселї оповідає собі простолюдин...

І прикликав дух злоби, свого послужника біса, дунув на нього і сказав:

Іди на землю, вчини те саме першому чоловікови, якого побачить твоє око!

А він пішов і вчинив єго волю: в чисте, добре серце чоловіка засїяв люту зависть, жевріючу пекольною гранею...

І від тої пори встало иньше житє на сьвітї, перемінилось єго красне лице.

Запалахкотїли від тої грани спокійні людскі оселї, знялась страшна пожежа...

В оливному гаю полилась людска тепла кровця: брат убив брата. Над головою братовбійця загомонїв голосний отцївский проклін — заголосила мати...

З оливного того гаю пішла мара червона, страшна, ненаситна. На широких полях, на цьвітистих левадах — в очах ясного дня затріпотались людскі тїла в смертних судорогах...

Ішла мара, кров розливала, кровію напувалась, в крови купалась, в крови топила людий, — ішла мара... А перед нею лунав голосний, серце прошибаючий крик-плач — — се було єї грізне імя: в і й н а!..

Коло неї ступав єї поклонник, єї робітник. Очи, що вже білками заходили, поглянули на него, а дріжучі, блїді уста вимовляли єго імя з проклоном...

А він ішов дальше по трупах, по трупах і кланялись єму царі-престоли й народи... І доселї ходить він — сильний, проклятий — К а і н...

Відень, 20. XII. 1897.

Сильвестер Яричевский.

МИЛОСЕРДЄ.

В ресторанї сидїли два молоді чоловіки при пиві. Курили папіроски і балакали.

Розмова йшла про гуманність. Нарікали на брак милосердя у теперішної суспільности, брак співчутя до нужди кляс убогих.

„В загалї треба замітити, що еґоізм зріс послїдними часами страшно“ — говорив один, пускаючи клуб диму. „Всякий дбає лиш про своє черево!“

„Великаньска нужда, котру стрічаємо на кожнім кроцї, вказує, що параситизм капіталїстичний мусить найти свій кінець“ — докинув другий.

Крізь відхилені двері всунула ся стара, згорблена жінка у лахманах. Наближила ся до стола і простягла дрожачу руку.

„Рушай відсїля!“ — гримнув молодець, що сидїв блисше дверий. — „Десь та погань всюди влїзе!“

Жінка лиш глянула слезавим оком.

„Кельнер! чому не викинеш сеї жебрачки!“ — крикнули оба розлючені. — „Ще й тут не мати-мем супокою? Гарні порядки, нема що казати!

Кельнер сповнив свій обовязок. Однак наші панове не вернули вже до початої теми.

М. Кордуба.

КОТЯРКА.

Киць! киць! ходїть, мої пестїї, мої одинокі други! З усього — з усїх на сьвітї ви минї остали вірними тай проводите мене в тій нудній вандрівцї житя, котики мої солодкі!...

Було колись гамірнїйще коло мене, були колись люди — свої — рідні. Тепер я одинока. А про минувшину й згадати немає охоти. От — житє — звичайне таке, буденне, як і в иньших, подібних до мене... Був отець, була матїнка — та не конче то вони любили мене — дивачною звали, бо не глядїла я на сьвіт крізь очиці практичности. Я поїла ся мріями про добрих людий з чистими душами, я вірила в любов, ідеали... І любчик був, що серцю припав до вподоби. Він — здавалось — пропадав за мною. Не хотїли родичі дати мене за него, бо вбогий був. А я сказала, що за иньшого не піду, радше ждати му сивої коси. Я стала уперта, бо вони, рідні мої, були закаменїлі на мою просьбу, не хотїли вволити волї мойому ридаючому серцю. Відійшов мій любчик від мене, відійшов, щоби получитись на віки з иньшою, котра може не могла єго так любити, як я.

А людскі язики — прокляті вони! — донесли минї, що й він, любчик мій, не любив мене, удавав тільки, щоби з моєю рукою загар-

бати мамону, віно моє. Люди казали, що він сам до того признав ся...

Серце мало не пукло з жалю й досади!

Родиною незлюблена і не люблена любим, котрому несла найяснїйшу любов!

Сестри мене відцуралися, братя погонили в сьвіт шукати воплощеня своїх мрій; остала я серед рідної — самотою...

І от — я стара панна, дивачка, котярка!...

Ах, як я прагла́ бодай теплїйшого промінь-чика привязаня — всюди розчаровалась.

Кругом лукавство, облуда...

Тільки ви, котики мої, вірні мині стілько вже років — тільки ви. Правда — кажуть люди — ви лукаві також̀е, правда — ви вмієте й драпнути, алеж бо ви коти, більше нїчого, а там були — люди!

Нї! ви зовсїм добре заступите мині тих людий, я з вами далеко не так самітна, як була з ними...

Киць! киць! ходїть снїдати, мої други єдині!...

Відень, 20. XII. 1897.

Сильвестер Яричевський.

ЗА ІДЕЮ?

Олександра саме скінчила читати найновійше число часописи; она повела еще раз очима по розверненім листї і остановилась на одному місци.

Ах! що за славний молодець вдав ся! — промовила она вкінци, подаючи менї часопись. — Бо сеж рідкий обяв серед нашої молодїжи, що она кидаєсь з посьвяченєм до оборони народних справ, на ті небезпечні струї серед теперішних обставин.

Я кинув очима по часописи, не знаючи еще, ради кого она говорить. На виднім місци я прочитав:

— Н. Н. молодий дїяч на полїтичнім поли, що вже не в одній справі прислужив ся для народа і не одну злигодню протерпів за се, нинї знов промовляючи перед зібраним людом, був арештований мимо сильного протесту згромаджених.

Она слїдила поквапно, яке вражінє зробить ся звістка на мене. Я з легкою усьмішкою відложив часопись на бік. Се єї розсердило; очи у неї запалали яким то жаром. Я хотїв оправдати свій усьміх, але она перебила мене:

Ви сьміетесь? А я завидую сильної волї тому молодцеви, що не вважає на жадні перепони серед своєї твердої праці, видить перед собою тілько одну ціль, одну ідею — працювати для народу — і стремить ся до неї всіми силами. Ту вже треба цілковитого посьвяченя свого житя для ідеї серед тих обставин, в яких обертаємо ся та живемо. Кождої хвилї наражатись на се, що єго витягнуть в ночи на зимно-лють, закують, спровадять в арешти, засудять — чи се не геройство в наших часах?!

Она спинилась; я похитав недовірчиво головою. Се єї ще більше роздратувало:

То ви не хочете признати жадної висшости сему поступованю! Коли більша часть молодіжи просякла грубим матеріялізмом, уганяє лише за роскошами сьвітовими, та валяє ся по брудних закамарках зіпсутого сьвіта, нам справді дивуватись треба, що серед того виходять прецінь такі одиниці, що йдуть на житє-смерть проти тих каламутних струй новочасного житя. А ми - прихильники тих думок, ідей за котрі він борець — не хочемо навіть признати єму висшости якоїсь! Се хиба злоба!

Она замовкла, певна своєї побіди. Визивала мене до відповіди.

Коли ласкаві послухати — сказав я — то радо поясню вам причину моєї усьмішки і мого погляду на сю справу. Дуже часто, майже завсїгди дивимось ми на нашу суспільність зовсїм поверховно, ми не стараємось з усіх сторін вглянути глибше в причини поступованя. Наслїдком нашого недогляду є, що ми богато дечого не видимо в правдивім сьвітлї. Колиб ми робили инакше, то навіть там, де хочемо видїти і де видимо самі благородні поступки, му-

сїли би ми розчарувати ся і закрити собі з сорому лице. — Се дуже часто дасть ся примінити до всяких, що виносять себе в нашім суспільнім житю; дїйсне осьвітлене богато передовиків стоїть в разячій суперечности з поверховним поглядом.

Вкажете на великих мужів державних, мінїстрів, полїтиків — як они нераз сильно борють ся за ідею? А се всьо дїлають они лиш ради патріотизму! Але щож, пригляньмо ся їм лїпше, а покаже ся, що nervus movens усїх їх дїл — то грубий материялїзм. Не будь їх борба грубо — відповідно до становиска — оплачена, їх і з сьвічкою не найшов би на тім становиску нїхто. Гляньмо в иньший табор; ось перед нами социялїзм. Що за велична ідея!... А преціньі ту побачимо те саме. Подивім ся лиш на грубі капітали, що в видї ріжних фондів, як аґітаційний, запомоговий та які там ще й е, лежать та топнїють у верховодирів сеї партиї.

Се дух часу; і нїхто тому не дивуєсь. Може оно так мусить бути.

Так само дїє ся на поли лїтературнім, так само на науковім. Лїтератор пише, підносить величні ідеї, за тож само, за що роблять і полїтичні мужі. Професор викладає з катедри, що пр. складати гроші, се чиста страта, а тим часом навіть сам сьміє ся з голошеної ним ідеї. Отже і в тім лежить суперечність між дїйсностию а теориєю.

Тому то я так недовірчиво дивлю ся на всяких, що старають виріжнити себе чимсь посеред суспільности. Ви не вірите? Догадуюсь, ви хочете менї сказати: Се загальники, фрази, гарні слова, але тілько слова.

Тож на доказ сих слів розкажу вам, що я досьвідчив сам на тій дорозї. Коли цїкаві, послухайте:

— У ґімназиї я мав товариша, з котрим жив хорошо. Він все стояв на передї у всякім дїлї, яке тілько робило ся між молодїжию. Він був ініціятором всякого руху полїтичного, лїтературного, наукового між нами. Всї вказували на него, як на чоловіка, що в будуччинї займе одно з найвисших становиск в нашій суспільности.

По укінченю ґімназиї ми розійшли ся. Мене доля загнала на чужину, щоби продовжати студиї; він остав в краю. Надиї, які на него кладено вже в ґімназиї, здавалось, сповняють ся. Він кинув ся на поле полїтичного житя. До сего — казав — мав найбільший потяг. Він закладав кружки між молодїжию, де розправляли о полїтичній дїяльности, учили ся, розсуджували найважнїйші полїтичні питаня.

Мій товариш вів у всьому перед; его рад слухали і цїнили всї другі товариші. Та при тім був він вельми честилюбивий. Всьо, що не випливало з его ініціятиви, всїми силами поборював, що ему удавалось при вродженій красноречивости; найгарнїйші проекти, що повстали і виринули без его відомости, упадали.

Скоро став він одним із передовиків своєї полїтичної партиї.

А вжеж він став і ходити поміж народ, — то найлїпше поле для полїтичних дїячів. Частож его туди й посилали, щоб держав відчити полїтичного змісту, аґітував та приспорював прихильників для партиї. Жадні збори, нї віче не відбулись без него в его повітї. Усюди він критикував і ганив істнуючі порядки та устави,

ба він наставляв навіть чоло проти уваг жандармів та комісарів. „Що нам — говорив він — за песїй обовязок терпіти таку безправність! У вас конституция! Я думаю...“ Але тут єму перебив представитель власти: „Не позволяю в сей спосіб критикувати права і розвязую збори, а бесїдника арештую!“ — крикнув він з усїеї сили.

На сї слова в очах мого товариша виступила якась трівога; він наче остовпів. Но зараз же лице єго приняло веселий вид і всьміхаючись почав він потїшати та втихомирювати роз'ярений народ. Трівога на лици товариша була після слів самого єго наслїдком того, що найбільше бояв ся арешту. Чого відтак зараз всьміхав ся? Може тїшив ся, що перші леди проломані?!

Мій товариш мав ще одну слабість: нїколи нїхто не чув, щоби він виступав коли проти головного провідника партиї. Хоч і не згоджував ся часом з поглядами свого шефа, то все мовляв: „У него-ж мудрійша голова! Годї менї проти него виступати!“

Після сеї першої пригоди він частїйше вже попадав в руки жандармів.

За те росла єго слава серед суспільности. Він находив ся на дорозї, на котрій певно стрінув би ся в трийцятих роках житя з посольским мандатом; він се й чув сам — се було єго ідеалом.

„Що за посьвячене у сего чоловіка, яка витревалість у борбі за ідею!“ — говорили кругом него.

І я тїшив ся, що маю такого товариша; я пригадав собі нашу давну приязнь і здавалось менї, що і я щасливий з ним. Щоби дати

вираз своїй радости, я написав єму лист. Він по знакомости — як писав менї у відповіди — відписав; у тім письмі розказав про дїяльність молодїжи (під тим іменем він думав про себе), вкінци ставши на становиску якогось апостола зганив так мене, як і других, що пішли „згортати чуже сьміте на чужинї, місто сїяти зерно на власній ниві."

Ось і єго слова:

„А вжеж хоч і як я стараю ся бодай пе-
„ред собою самим признати вам рацию, то
„годї менї се здїлати, коли розважу, кілько
„то спосібних голов пропадає для нашого на-
„роду. Се все мусимо ми за вас надаложити.
„Мусимо робити, робити без кінця! Лиш по-
„чутє обовязку кермує нами, так як не на-
„дїємось нїяких нагород з якої будь сторони.
„Одинокою нагородою в нашім трудї — се
„власне задоволенє. Длятого нас так мало!"

Слова сї вразили мене, але видали ся менї правдивими. Він — мій товариш імпонував менї; від тепер був він для мене чимсь висшим, таким, яким я вже не міг статись. І я мусїв успокоювати тепер себе самого супроти закидів совісти...

. . . . . .

Уплинуло кілька лїт після сего; я був вже тодї у рідним краю. Частенько переписував ся з Хрущем, що стояв тодї на чолї тої партиї полїтичної, що до неї належав і мій товариш ґімназияльний. Ми навіть подружились та стали бувати в себе. Прийду було я до нього; поздоровкаємо ся та балакаємо про се та иньше.

Не потребую додавати, що в нас здебільше було розговору про полїтичні справи, меньше про літературні. Се нїчого дивного; так дїє ся

у нас всюди. Зійде ся двох студентів, чи двох пан-отців, чи двох урядників — усе на устах полїтичні справи. До всяких иньших справ у нас нема нї охоти, нї здібности — ба навіть часу...

Але я вдав не в свій суд. Тож поведу дальше своє оповіданє.

Не давно я зайшов знова до Хруща. Ми зговорились про мого ґімназияльного товариша.

— Славний той (я рек імя мого товариша) вдав ся! Таких людий здалось би нам більше!

Хрущ скривив ся якось: Правда що славний і бесїдник і аґітатор, але за дорого нас коштує.

Я не порозумів, про що він говорить.

Як то? спитав я.

Ви не розумієте? Так я Вам сейчас поясню, — сказав Хрущ. Встав зі стільця, пошишпорив між паперами у столї, витягнув одну карточку і подав менї. Був се лист мого ґімназияльного товариша. Я прочитав:

„Прошу о винагороду за два збори і чотирнайцять днїв арешту, котрі я відсидїв у тім місяци. Остаю з поважанєм.“

Під листом було імя.

— Що се має значити? — спитав я здивований.

— Ах ви наївні! Думаєте, що нині такий молодець, як ваш товариш, буде за ідею сидїти в арештї! — відповів менї Хрущ.

. . . . . .

— Не знаєте ще тілько, хто був сим моїм товаришем, — сказав я Олександрі, що слухала мого оповіданя. — Тим товаришем був як раз той сам Н. Н., що про нього вичитуєте нині такі гимни і похвали в часописи.

Она глубоко зітхнула і мовчала. Се був для неї за тяжкий удар, для неї, що дивилась дотепер на сьвіт через рожеві скла. З її очий я вичитав, що она не зовсім ще згоджувала ся зі мною.

Мій здогад оправдав ся; она довго ще дивила ся в розкриту часопись і вкінци сказала: „Може й так є!“

. . . . . .

Минув цїлий рік після сего нашого розговору.

Она сидїла знова з часописю в руках і читала про послїдні збори поступової партиї.

— Не бачу анї разу імени Н. Н. — сказала Олександра, звертаючи на мене допитливий погляд.

Се була відповідна хвиля, потвердити мою гадку про Н. Н., висловлену ще перед роком.

Дивує вас се, правда? Тож я розкажу вам тепер про неконче славний конець полїтичної дїяльности і слави Н. Н.:

Після сего, як я прочитав лист Н. Н. до Хруща, я мусїв перестати вірити в посьвячене мого товариша. Єго дїяльність представила ся яким-то — даруйте, що так скажу, нечесним заробкованєм.

Ми часто говорили з Хрущем про него. Раз сказав він: — Отже моє прочуваннє сповнило ся: Н. Н. перестав бути членом нашої партиї.

Я здивований, не знав, що на се казати. Хрущ говорив дальше:

— А сталось се ось як! Раз написав він до мене о винагороду за арешт; жадав суми далеко вищої, як звичайно. Думав певно, що партия без него не обійде ся. Я відписав, що

гроший тих не пришлю; він у відповідь на се заявив, що виступає з партиї.

Я слухав уважно сего оповіданя Хруща до кінця та хотів ще де-що розпитати в него, але він перебив менї:

— А забув я тобі ще сказати, куди кинув ся Н. Н... Місяць після сего вступив на службу иньшим богам.

Там без сумніву платять єму краще...

Відень 14. грудня 1897.

Павло Демцьо.

ЛЇЛЛЇ.

Було се в початках червня. Час був прегарний. Блакитне небо чистесеньке, нїгде нї хмариночки. Годї нам било всидїти у Вїдни, в трійку вибрали ся до Бадену. Переглянули все важнїйше в містї, відтак виїхали електричною желїзницею до Гелєненталю. Чудова ся долина з ориґінальним спадом гір, вкрита лїсом, зі старинними замчищами, робить на всякого туриста незвичайне враженє. Тут не штука бути поетом!... Ми дібрали ся не без труду до височенного замку, прозваного Равгенштайн. Сторож завів нас до старинної тюрми, де з увагою оглядали ми всякі знаряди, що ними мучено нещасних вязнїв, відтак вказав нам ступнї, що вели на верх вежі. Тут представив ся нам прегарний вид: під нашими ногами Гелєненталь — дальше гори прибрані зеленим оксамітом, а за ними неначе мракою сповиті виднїють уже справжнї Альпи. По другій сторонї долини виглядає гордо з поміж дерев старинний Равгенек. Я довго вдивляв ся в сю красу природи, не вважав на бесїду товаришів, не бачив нашого оточеня на самій вежі. Аж по хвили по-

чув я побіч себе чужий голос та звернув увагу на моїх сусїдів. Біля мене стояв, не молодий уже, шпаковатий чоловік та прегарна молоденька, бо ледви чи двайцятилїтня, женьщина. З інтелїґентного єї лиця, з бистрих очий, бє рішучість і енерґія, та всеж таки не в силї вони прогнати темної хмари, що від довшого вже мабуть часу повисла над сим принадним чолом. Вона звернула ся до сего чоловіка, що був єї батьком й заговорила: „Як тут гарно, тільки жити на нїдрі сеї чарівної природи — так щож! неначе злощасне фатум завзяло ся на нашу долю.“ Єї зїниці зайшли слезами, молода Нїмкиня замовкла. Я ожидав що ось-ось вибухне голосним плачем, та сего не було; вона уміла вдержати ся но на гарнім єї лици малювало ся сильне зворушенє. Відтак закрила лице руками та стояла так довший час неподвижно. Не плакала, но хотїла мабуть заслонити перед своїми очима гарний краєвид, сю чудову гармонїйну красу природи, що так суперечила з єї психічним станом. Трохи перегодя вона прокинулась, запримітила присутність трех чужинців — вжахнула ся нас нїби; їй здавало ся, що зрадила свої чувства. З виразом якогось збентеженя слїдила наші рухи. Мої товариші не звертали справдї уваги на се, що дїялось біля нас, й я не хотїв дати пізнати, що замітив дещо в єї поведеню та пильно задивив ся в старинну твердиню. Но моя сусїдка зрозуміла се мабуть. Мерщій, не кажучи нї слово батькови, стала вона ступати долї ступнями. Сей зрозумів єї намір уйти перед людским оком. Він бояв ся мабуть навіть, щоб ми не слїдили їх, проте спитав по французски: ou allons nous? Дочку неначе розгнївало се питанє —

вона відповіла коротко, та мабуть з докором: je ne le sais pas!

Ми опинили ся на самотї. В моїй уявї стояв образ нещасної женьщини — я не міг забути сих гарних очий, сего чарівного лиця, котрому сум надавав вираз якоїсь принадної невинности. Я усею душею спочував єї лихій долї, хоч не знав єї. Моя уява працювала хвилину в сім напрямі, я намагав ся відганути причину, та мусїв вдоволити ся здогадом, що грає тут певно ролю нещасна любов.

В Баденї мешкали ми в готелю „Zur Schäferin“, де зайшли й на вечеру. Зараз на вступі в гостинницю побачив я сю молоду жінку, знакому менї з Равгенштайну; вона сиділа сама при невеличкім столї. З накритя видко було, що вечеряло їх двоє, значить ся батько десь вийшов. Вона закрила долонями лице та ревно плакала — вийняла хустку з кишенї, а за нею випала портмонетка. Но заплакана дївчина сего не замітила. Через хвилину трохи втихомирилась, втерла слези з лиця. Я наблизив ся до неї, підняв портмонетку та віддав властительцї, пояснивши в який спосіб випали грошї з кишенї. „Danke vielmals“ промовила вона з вічливостию, намагаючись закрити свої душевні муки. Незабаром вийшов батько з другим ще прилично одягненим чоловіком. Вони погуторили хвилину, відтак розплативши, вийшли. З того часу не водило ся менї стрічати моїх знакомих з Бадену.

* * *

В півтретя року по описаній пригодї лучилось так якось, що я остав без хати. Шукав — побивав ся, годї було знайти відповідної. Так рішив кинути ся на скрайні дїльниці Відня.

З такою гадкою йшов я через Альзерштрасе на унїверзитет — аж ось побачив на дверех одної каменицї картку з написию: „Ein nett möblirtes Zimmer — per sofort zu beziehen“. Зразу не хотїв я навіть питати за сею хатою, я не вірив, щоби щось гарного при такій головній улици ожидало аж мене. Одначе комната була в мезанінї себ то по нашому на першім поверсї — зовсїм не високо, проте я зважив ся остаточно піти. На моє щастє була се гарна кватира та в порядних людий.

Дуже мене врадувала ся обставина, що у Ваґнерів (так звали ся мої хозяї) міг я дїставати й обід — бо се вічне бурлаканє по реставрациям надоїло менї вже доволї. Стара Нїмкиня впевнила мене на вступі, що буду мати спокій, бо дїтий зовсїм не має, мешкає в неї лиш молода дама, що грає часом на фортепянї, ну але се не буде менї чейже мішати в науцї...

Усї ми обідали спільно. Ся молода дама була моя знакома з Равгенштайну. Я пізнав єї зараз на вступі, хоч вигляд молодої жінки в дечому змінив ся: лице єї споважнїло, на перший бодай погляд робило вражінє якогось холоду — байдужности. Перша наша стріча була досить чудна: я вклонивсь чемно, молода дама відповіла досить сухо на мій привіт, старі-ж Ваґнери не намагали ся нас зовсїм познакомити. Хоч не люблю офіцияльних представлень, всеж таки ввело мене се в невигідне положенє. На тім стало, я дізнавсь лиш тільки, що єї кличуть „Fräulein Lilli“ себто Hildegarde.

Згодом ставали ми до себе чим раз близше. Я пізнав, що панна Лїллї се справдї незвичайно інтелїґентне, енерґічне та підприємчиве

єство — но більш не дізнав ся нїчого. Раз якось заговорив я, що бачив єї в Баденї — вона почервонїла та намагала ся мене впевнити, що в сїм містї нїколи не була. Я догадав ся, що згадка про Баден єсть для неї неприємною, проте не перечив ся, противно старавсь єї втихомирити, що, мовляв, багато людий до себе подібних, менї могло так лиш здавати ся і т. д.

Усе те разом, себто ся обставина, що старі Ваґнери, хоч щирі люди, не хотїли передімною зрадити навіть імени сеї загадочної дами, з другогож боку вона сама палила неначе усякі мости за собою, бажала затерти усякий шлях, що міг викрити єї рід, єї минувшість... наводило мене на сотенні здогади, дразнило мою уяву. Я порішив за всяку ціну викрити всю тайну — мене перла впрочім до сего не тільки проста цїкавість но й прикмети сеї жінки, що казали менї враз: „се не буденна проява, тут мусить бути щось незвичайного“.

Правильні, клясичні черти Лїллїного лиця мали вираз незвичайної інтелїґенції. Майже мужеска енерґія переходила в неї у найдрібнїйші нїянси жіночої нїжности та ввічливости. Паньскі манєри, гордість, сповита якоюсь опоною таєного жалю до людий, не виключала правдивої людяности. Образованєм же своїм могла Лїллї справдї заімпонувати. Не була їй чужою фільозофія, новійше письменьство европейске, а особливо лїтература драматична. З сею людиною стояло справдї побалакати.

Розговори наші тягнули ся нераз довго поза обідову пору. Ми доторкали всяких справ, суспільних питань, горда жінка вступала нераз перед моїми доказами на сїм поли, но всеж таки бистрі єї замітки заставляли мене багато

думати. Були в неї й хвилї зневіри на точцї справ суспільних, тодї бувало казала менї Лїллї: „шкода ваших почувань, шкода вашого благородного, молодечого вогню“.

Ми звідували від часу до часу всякі музеї, концерти, театри, від одного тільки „Raimundtheater“ сторонила вона якось, в сім театрі не були ми нїколи разом.

Минув уже спорий шмат часу, я не перевів своєї постанови в дїло — себто не розвідав нїчо про Лїллї. Дома сидїв я мало, більшу часть дня проводив на унїверзитетї та в бібліотецї, проте годї було починити які кроки. Одного дня вернув я вчаснїйше чим звичайно домів та почув, що наша панночка зачинена в своїй комнатї деклямує в голос одну ролю із „Fall Clemenceau“. Се мене зачудувало й за обїдом зачіпив сю справу. Лїллї знов змішала ся та заявила, що се єї привичка читати в голос драматичні твори. Коли я опісля на самотї з Ваґнеровою звернув на се бесїду, виявила менї моя хазяйка, що Лїллї єсть артисткою драматичною в „Raimundtheater“. Тепер стало менї ясно, чого вона так часто їздить кудись сама — чому разом зі мною не хоче нїколи зайти до згаданого театру, та що сему за причина, що так залюбки читає в голос драматичні твори. Я зрозумів що се за зворушеня, що о них гарна акторка нераз бувало згадувала як про причину безсонности.

Нераз в розговорах доторкала ся з легка своєї долї, тодї зїтхала звичайно та говорила бувало: „от, колиб усе знали, коханий приятелю“. До сего неначе хотїла додати: догадай ся сам, бо менї все тяжко розказувати. Були й хвилї, що в них бажала бути щирою, бажала

розкрити передімною всї свої тайни, но жахала ся неначе одвічальности за се перед собою, одвічальности в хвили студеного розсудку, що робив єї недовірчивою, замкненою в собі, та казав усе: „не вір нїкому!“ За сю недовірчивість докоряла єї нераз бувало Ваґнерова, людина чесна, добряча, що все любила в очі казати. Вона то як раз посувала мене в дослїдах над сею загадочною істориєю чим раз наперед.

Одного дня перед вечером скучно менї якось було сидїти в своїй комнатї, я зайшов до Ваґнерів. Добре, що прийшли, пане доктор! менї так нудно на самотї, чоловік пішов десь до каварнї, панна Лїллї поїхала на пробу, сиджу сама мов черниця — промовила старуха на вступі. От ми і забалакали. Трохи з перегодя зійшла бесїда на Лїллї. „Чудно вам се видаєть ся, що сидите день в день при обідї, ба навіть досить заприязнили ся з людиною, котрої майже зовсїм не знаєте. Ми не познакомили вас з нею з сеї простої причини, що не хотїли поступати проти єї волї... Але я гадаю, що таємничість ся не тілько злишна, но противить ся навіть товарискім звичаям. Проте скажу вам перш усього, що людина ся не єсть уже панною, се розвідка... чому розвела ся зі своїм чоловіком — не знаю“.

Довго балакали ми про Лїллї, стара Нїмкиня виявила менї усе що знала, а знала сама не багато. Тодї дізнав ся я, що молода розвідка зве ся по батькови Бавер, подружила ся з якимось лїкарем з Бадену Ляндесберґером, но подруже не було щасливе, вони невдовзї розвели ся. Родичі єї, маючі люди, живуть в Любляні, но Лїллї не сидить як розвідка дома тому мабуть, щоб не псувати долї молодій се-

стрі. Ваґнерова жалувала ся відтак не тільки на неприступність і недовірчивість но й на гордість Лїлліну. Після єї слів поводить ся молода артистка з усїми знакомими і незнакомими неначе ґрафиня з льокаями. „Що вона з вами так заприязнила ся, се може вам тільки підлещувати, бо Лїллї ні з ким, а особливо ні з ким з мущин так не поводить ся... Люблю єї, сю проворну жінку, но ненавиджу єї вражаючої гордости та твердосердности“ — говорила моя хозяйка. Я намагав ся виправдати Лїллї, казав, що на се зложили ся уже обставини. Доказував словами французского мислителя, що гордість, відвага, правдомовність, мають так само якісь причини істнованя, як травлїнє, порушуванє мяснїв. Що всякі лихі або добрі прикмети є так само продуктом, як цукор або вітріоль... Но вона вжеж таки не хотїла забути молодій жінцї єї лихої вдачі.

* * *

З Лїллї жили ми справдї в приязни. Вона завсїгди остала такоюж таємницею, но всеж таки деякі моменти особливо з послїдних часів свого житя відслонювала передімною. Вона не таїла більш свого становища як артистки драматичної, я бачив єї навіть кілька разів на сценї. Любив я сю інтелїґентну, палку в дїйсности, хоч на перший погляд студену жінку, спочував єї доли, та хоч особливша краса вражала мене не аби як, я зовсїм не був закоханий. Наші відносини не виходили поза границї приязни. Лїллї звала мене навіть звичайно „Lieber Freund“.

На мою приятельку мали незвичайний вплив штуки красні, особливо музика і маляр-

ство. Гарний концерт був в силї незвичайно єї одушевити. Тодї стояло справдї поговорити з сею людиною, тодї виявлялась уся внутрішня краса, усї прикмети єї душі, що доказували наглядно, яким несправедливим був би осуд сего єства, з його так сказати-б внїшного вигляду. В моїй тямцї остане завсїгди живою згадка одної хвилї, пребутої разом з Лїллї в віденьскій палатї штуки. Як раз тодї отворено тут Верещаґінову виставу: Наполєон I. в Росиї. З увагою переглядали ми цїлий ряд справдї мистецких картин, що з'ображали фатальне підприємство цїсаря Франґузів. Лїллї здержувала ся найбільше коло карти означених числами: 3, 6, 8, 9, 10. Перша з них з'ображала частину Москви в полумях. Задуманий, з уданою байдужностию, глядить Наполєон на згарища своїх найкращих надїй. На другій картинї бачимо корсиканьского героя на самотї. На його лици відбиваєсь уже виразнїйше внутрішня борба. Великий сей чоловік, що рішучостию своєю нераз уже счудував Европу, не знав після пожоги Москви що почати. Що хвиля прошибає його голову нова гадка, кожда мінута родить новий плян, но Наполєон не має вже давної сили, щоб рішитись на якийсь крок. Третїй зі згаданих малюнків вказує нам нутро мужицкої хижі в селї Городній. По середині хати сидить на лавцї Murat, побіч него стоять: принц Евґен, Bertier, Davoust і Bessière. В кутї за столом сидить неподвижно Наполєон, сперши голову на руки. На силу намагаєть ся заслонити незвичайне зворушенє й недостачу певности себе, що так малювали ся на його лици. На четвертім з'ображена кватира Бонапартого в малій сїльскій церковцї. Цїсар, получивши

лихі вісти з Франції про заходи Maletta, сидить сам задуманий — ніхто не зважить ся переступити поріг володаря. Се вже не той Наполеон, диктатор мира у Відни — се покутник, що важкими гадками карає ся за свій невторопний вчинок. На місци давної певности себе та ґеніяльної сили духа повисли на його лици жура та крайна безрадність. — Послідняж із сих картин, що їм найбільше уваги присьвячувала Лїллї, показує Наполеона по борбі під Смоленьском. Поле вкрите людскими й кінськими трупами, оружием та всякого рода военними приборами — а все те ослонене верствою сьвіжо упавшого снїгу. Передом іде цїсар Французів — задуманий, прибитий фатальним вислїдком послїдних подій. Одяг його зимовий: довга соболева шуба, шапка з кляпами на вуха, теплі чоботи. Похнюпившись поступають за ним урядники головної кватири. неначе учасники похоронного походу. З заду видко в мінятурі останки великаньскої армії.

Оглядаючи те промовила моя товаришка: Хоч самодержавних змагань Бонапартого нїхто не може похвалити, но всеж таки годі не спочувати траґічному кінцеви сего ґеніяльного чоловіка. Розгляньте уважно всї портрети Наполеона, що за переміна в сих чертах лицях... Он бачите ступає проміж горіючі стїни відважний полководець, з його лиця не видко ще пригнобленя, воно ще бодай на вид спокійне. Но на иньших малюнках прибирає воно чим раз більше вираз хиткости — нерішучости, стає постійною селитьбою жури та старечої безрадности...

Оден нерозважний крок розрушив усю великаньску будівлю, зломив непобідного як зда-

вало ся велитня, та здрулив його в бездонну пропасть. Що мусїло ся дїяти в сїй желїзній душі, що привикла бачити тільки безусловний послух, що не знала нїякого опору, нїякої неможливости... Йому, всемогучому володареви Европи, прийшло ся зложити оружиє перед клїмою, перед вогнем!.. І тут не могла стати в пригодї нїяка перевага моральна, нїяка стратеґіка. Новочасний бог війни прийшов до сеї пів-Азиї по нові лаври а тут зготовили йому сї дикарі мерзкий упадок.

Я запримітив, що Наполеон сам зготовив собі упадок через надто велику віру в силу свого оружия, та що він в істориї личність далеко не симпатична.

...Такі величезні таланти — говорила вона дальше — що своїми питомими силами видобувають ся з забутя на верх, що своїми подвигами будують загальний подив, мають в собі всеж таки щось симпатичного. Не хвалю його полїтики, його самолюбних заходів, но сила його душі всеж таки мені імпонує. Впрочім слиб ми знали все його житє, вихованє, мотиви, якими руководив ся... Хто знає чи не знайшло би ся багато таких моментів, що моглиб його бодай в части виправдати...

Кажете жадоба власти... честолюбність... таж ми всї по части честолюбні, всї бажалиб другим накинути свою волю, відповідно до нашого талану та енерґії... хто у всїм дає ініциятиву, товчок, той панує, відповідно до ваги ініційованого ним підприємства. Сли придуркуватий нездара, що є нулею в суспільности, не вимагає більших почестий для себе, не бажає опанувати умів своїх ровесників, се ще не його

заслуга... Слиж в тім случаю обставини так склались, що не тільки підсичували честолюбність сеї талановитої одиниці, но неначе промощували їй дорогу до опанованя всїх і всего — то над сим можемо тілько жаліти — але чоловіка сего мусимо таки подивляти... ну і в певній мірі спочувати його упадкови, що є тим більше болючий чим глибший. Щож нам може імпонувати як не все що велике! Вжеж Людвик XVI., що не заподїяв людскости тільки лиха, та скінчив також вельми траґічно, не будить такого загального інтересу як Бонапарте. Впрочім сказано як який слабосильний сарака не чинить нїчо лихого, се не сьвідчить ще про його етичну стійність — слиб мав енерґію, хто зна, що вийшлоб з него.

Наші розговори тягнули ся відтак дома до пізна вечером. Теми бесїди міняли ся. Остаточно забалакали ми про осуд людский, про опінїю публичну взагалї, до котрої Лїллї мала по видимому якийсь жаль. Вона стала жалувати ся, що єї судять лише з внїшного вигляду, нїхто не хоче єї вирозуміти... Вонаж осамотнена жінка уже обставинами спонукана бути замкненою, неприступною, недовірчивою. „Ви гадаєте, що я справдї така, якою бачить мене Ваґнерова — гадаєте, що я справдї така закаменїла, неприступна для всяких чувств? Єсли-б так дїйстно було — будьте певні я змоглаб ще якому молодикови голову закрутити, віддалаб ся... Но менї сего не велить чинити голос совісти! Яж акторка, маю вже свої химери, свої нервозні вимоги, що подружного житя не ущасливилиб... Я зрікаю ся всего... не хочу приголомшити свої чувства в шумнім житю. Не плачу

як се бувало давнїйше, не виливаю своїх чувств перед ким будь, но се не доказує нїчо більш як тільки те, що з мене обставини зробили акторку... а я давнїйше й не снила нею стати.

* * *

Було се в неділю — за обідом балакали ми за буденні справи. Ваґнерова кинула кілька незрозумілих допитів до Лїллї, „чому не зладила собі ще“... „чому сего не хоче брати?“... мене се трохи счудувало но не придавав йому більшої ваги. Після обіду просила мене Лїллї, щоб остав трохи, та додала з усьміхом: „wir kommen nie mehr so jung zusammen“. Вона була якась неспокійна, наче чогось ожидала, то ставала сумнїйшою, то нїби веселїйшала. Я посидїв з нею зо дві годинї, відтак вибрав ся на концерт, вечером жеж мав іти до опери. Вона пращалась зо мною дуже сердечно — тричі стискала мою руку, бажала менї веселої забави...

Сьогоднї прийшов я по одинайцятій годинї домів. Ранож пішов як звичайно до каварнї. Заки попереглядав часописи минула девята — треба було йти на унїверзитет. По дванайцятій годинї спішив я на обід. Мимоходом заглянув на таблицю, що призначена для оповістки адресатів про наспівші до них посилки. Між иньшими побачив я й своє імя. Зайшов до портиєра відобрав лист — наданий, як виходило з печатки, попередного дня вечером. Отворив мерщій куверту, гляджу підписана: Гільдеґарде Бавер. Мене се незвичайно счудувало: особа, що єї тільки стїна дїлить від мого помешканя, удаєсь до мене письменно і адресує на унїверзитет... Читаю чим скорше письмо: „Коханий

Приятелю! Нині вечером виїзджаю до Німечини на одну з тамошних сцен. Покінчивши всякі приготованя до подорожи беру за перо, щоб попрощатись з Вами письменно. Хоч мала спромогу, не вчинила сего лично по тій простій причині, щоб уйти непотрібних зворушень, та витревати при своїй постанові. На сім місци приймíть сердечну подяку за Вашу щиру приязнь до мене. Будьте певні, що знакомість з Вами мала не аби який вплив на „студену“ акторку. Ви вщепили в мене не одну ідею, що нераз в злиднях життя зможе мене удержати на уровени гідности людскої. Бажаю Вам як найбільших успіхів в праци около забутого Вашого народу, которому хочете посьвятити всї свої сили... Я не маю сего щастя, не працюю нї для чийого добра, моя цїла дїяльність, се так сказатиб безнастанна утеча перед власними чувствами... В гарних хвилях Вашого життя згадайте, що на далекій чужинї живе душа, котра подвигам Вашим спочуває, та з горячою прихильностию слїдить за ними. Згадайте інколи, що я щиро Вас кохала. Прощайте на все“.

Зачудованє, жаль, якась туга, усї ті чувства прошибали мене в одно. Я чудував ся нечайному крокови Ліллї, котрої лиха доля, причина нещастя, що звихнуло усе єї житє, всежтаки остали для мене тайною. Жалко стало менї сего палкого, гарного єства, що так вчасно зрекло ся особистого щастя, — затужив я за щирою приятелькою.

З того часу ми обідали в трійку. Розговори наші стали менше оживлені — ми відчували недостачу нашої товаришки стола.

Невдовзі вичитав я в однім заграничнім дневнику звістку про виступ Лїллї — но вона сама не давала більш про себе чути.

Відень, в грудни 1897.

Роман Сембратович.

Михайло Петрович Драгоманів.

З моїх споминів.

Лично познакомив ся я з Михайлом Петровичем Драгомановом в лїтї 1891 року у Відни. Михайло Петрович приїхав був сюда лїчитись і поселив ся в Сальмансдорфі під Калєнберґом.

Переписувались ми ще з давного часу, коли то ще я, будучи на унїверситетї, був редактором українськоï части „Славяньского Альманаха“. Той Альманах сконфіскувала віденьска прокуратория за „Політичні пісні українського народа“ пера Михайла Петровича. Задля якого іменно злочину сконфісковано „Альманах“ — я й до нинї не можу зрозуміти, бо в політичних піснях нїчого каригідного дочитатись не можна було. Ще заздалегідь радили нам товариші Славяни, щоби під сею розвідкою, котра була в Альманасї перлою, не підписувати імени Драгоманова, бо „се небезпечно“ [мовляв: чеши дїдька з-рідка...] Однак ми не важились на таке сьвятотатство. Ми розвідку підписали цїлим іменем, як було в рукописи. — Альманах сконфіскували. Товариші-Славяни з редакцийного комітету мали рацию, а Михайло Петрович

в однім письмі озлив ся на нас дуже, що ми не вміли устояти за свої права.

Приїхавши у Відень 1891 року, Михайло Петрович подав зв'стку в товариство „Січ“ і ми загостили до него.

Хорий він був дуже. Віденьскі професори поставили діяґнозу: Aneurysma aortae. Хороба неулічима. Михайло Петрович стратив цїлковито голос, шепотав лише, а болї в грудех та рамени мучили єго страшенно. Ми всї знали, що смерть уже написана на єго чолї.

Щиро і сердечно привитав він нас.

— Не перші ви — сказав він — у мене гостї. Навідувалась уже до мене ваша полїция та питала: що я задумую робити в Австриї. Моя неміч та по-части мій болгарскій паспорт уратували мене від дальшої мандрівки.

Ми часто навідувались до Сальмансдорфу. Михайло Петрович, живучи довгий вік на чужинї, так і бажав видїти коло себе земляків, для котрих било єго щире серце. Коли ми до него навідались по полудни, то не пускав нас і ми вечеряти мусїли у него. Пізною нічью вертали ми у Відень. Коли-ж ми, заняті нераз своїми дїлами, не заходили до него два або три днї, він, хоч хорий, тяжко хорий, приїздив у Відень та заходив у нашу кофейню, щоби бачити з нами та поговорити з нами про народні справи.

Лаяв він усїх нас Галичан за нашу нездарність в полїтицї, в лїтературі — але все те виходило з щирого серця. Він бажав, щоб усе було „лїпше“, щоби прийшов „слушний час“.

Заходячи в гостину до Михайла Петровича — ми все старали ся більше говорити самі, щоб не мучити єго — але се нам не вдавало

ся. Ми звертали сюди-туди, єго жінка помагала нам — бо лїкарі заборонили всяке роздразнене і напруженє голосу — та нїчо не помагало. Бесїда сходила на народні справи а Михайло Петрович говорив і говорив. В душі єго нагромадило ся тілько думок, тілько болю, тілько жалю, що він мусїв виповісти землякам, хоч-би прийшлось єму умерти на місци.

— „От так балакаючи з вами — мовив він — менї здаєть ся, що я здоров. Менї видить ся, що я сьвіт цїлий обгорну своїми думками... А тут в ночи прийдуть болї, битє серця, ока не зажмуриш цїлу нїч... смерть за плечима!...

„Коби скінчити третий том полїтичних пісень!... Сю роботу мушу довершити, хоч-би прийшлось менї кінчити єї на смертельнім ложу... Тільки-ж се робота! Як вам кажу — єї треба робити лїгма на помостї. От сядете та розкладаєте собі любенько сотки усяких варіянтів. Сей сюда, той сюда, або сей по одній части сюда а туда по другій. А заки розбере ся — що за мука! що за робота! З початку виходить нераз така нїсенїтниця, що нїяк не зрозумієш. Та як же так — питаєш себе — аби про таку річ, як руйноване Сїчи не було докладних пісень? І знов читаєш і читаєш і розкладаєш по помостї всякі варіянти... Скажім приміром пісня про руйноване Сїчи 1775 року: „Ой злетїла бомба — та у Сїч упала“. Коли-ж 1775-ого року нїякого бомбардованя не було! Або дальше: „Ой пійшли Запорожцї [по зруйнованю Сїчи] над Богом рікою“. Як же над Богом, коли вся Сїчова істория дїялась на Днїпрі? Але коли розчитаєш ся в сотках варіянтів, тогдї дійдеш до сути річи — дійдеш, що пісні про руйноване Сїчи за Мазепи та за Катерини II-ої по-

мішались між собою в памяти народній... Розуміє ся, читаючи книжку, в котрій усї пісні розібрані по думках і по історичнім періодам читець і не думає: кілько то труду стояло, щоби винайти провідну думку в тих так гарно висьпіваних, але переплутаних думах... Коби хоч сю роботу, довести до кінця!

„Я написав тепер розвідку про казку Едипову. Се так — робота европейска, щоб Англичани, Німцї та Французи провідали про такого то учителя „на велика-та школа“ в Софії. Се так — для мене та для Болгар, що покликали мене на катедру. Але від тепер посьвячу всї свої сили українській етноґрафії.

„От представте собі — українські релїґійні леґенди, що до тепер ще не розроблені. Кілько то в них материялу, щоби показати: якими дорогами йшла до нас християньска віра і культура і як то єї нарід приложив до свого норову. А там, коли сї роботи покінчу — возьмусь, як сил ще стане, за історию української літератури і культури. Мої попередні роботи — то лише ввід до сеї послїдної, котру хочу уважати своїм завіщанєм. От, бачите, Огоновского Істория літератури — робота пильна і богата в материял, а головно она перша в тім напрямі. Але в нїй нема ширшого погляду нї на свою літературу і культуру, нї порівнаня з другими сьвогочасними напрямами літератур европейских, котрі все-таки мали вплив на хід нашої культури. Я би взяв: 1) література старославянъска; 2) народна поезия, проза, леґенда і т. д.; 3) нова українська література на народній мові — з єї прихвостнем — „червонорусским язичієм“. Коли се зроблю, тогдї возьміть,

загребіть мене між мої книжки та спалїть разом з ними, коли они нї до чого не пригожі...“

Михайло Петрович завсїгди дуже відказував на „вузкий націоналїзм“ а ще більше на „наукове шарлатаньство“.

— Усї Галичани, Поляки і Русини — говорив він — то „псевдо-культурники“... се проста культурна Hochstappelei. Не говорячи вже про українські або росийскі унїверситскі міста, але кожде уїздне місто в Росиї, навіть на Сибіри має бібліотеки лїпші, як у Львові та Кракові...

„Скажіть менї — говорив дальше — що то таке „народні сьвятощі“? з чого они складають ся? Що в „українських народних сьвятощах“ є свого питомого, а що візантийского, арабского, перского і загально культурного?... Коли ми вічно будемо стояти на козаку, тропаку, тютюнї та горілцї — то нїчо з нашої роботи не вийде. Пропадемо і слїд за нами загине! Нам треба поставитись на високий рівень, нам треба иньчих окликів, нїж ті проголошені „новою ерою“. Нам треба засьяти наукою і дїлами, щоби увесь сьвіт зоглянув ся на нас. Тогдї й числити ся з нами будуть. Чим на ширшу ногу поставимо себе, тим вигіднїйше. От дивіть: кілько жидів на сьвітї? — а жидівске питанє стоїть клином в Европі та вже і в Америцї. А кілько Українців! Але жиди уміли стояти все на передї. В свій час бились они за толєранцию релїгійну, відтак за буржуазию, а тепер вже і між социяльїстами взяли провід... А ми?... Ще тепер ставимо в свої програми полїтичні „греко-католицку віру!“ — в програми полїтичні!

В той час в Сальмансдорфі писав Михайло Петрович на нашу просьбу свої австро-угорскорускі спомини. „Се я відпочиваю, пишучи їх“ — говорив він.

Угорска Русь лежала єму на серци ще більше як Галичина. Угорщину він справді згадував „як пораненого брата“.

— На Угорскій Руси — говорив він — найшов я також людий, з котрими можна було почати дїло, особливо молоді клирики та студенти. Гомичков став моїм приятелем, в „Карпатї“ надрукував був мою статю, годив ся навіть на те, що для народу треба писати народною мовою. Та сталась халепа, з тим процесом [у Львові 1877-ого року] і моя робота мусїла урвати ся. До угорских Русинів — була єго гадка — треба добиратись окремим способом. На Москалїв лаяти нема що, хиба в ряди-годи на уряд. З козаколюбством там поки-що нїчого не вдїєш. Демократичним прінципом з росийскою закраскою можна помалу добитись у них почутя до свого питомого народу.

Не було нїякого прояву чи-то полїтичного чи лїтетатурного на цїлій Руси-Украïнї, о котрім би Михайло Петрович не знав, та про котрий би він не висказував своєї бистрої думки. Слабий єго голос нераз уривав ся, він припочивав, сильною волею своєю ломив біль в грудех, а коли не міг говорити, писав на таблиці свої короткі думки. Коли дебата переривалась — а переривала єї нераз умисне з оглядів на здоровле мужа пані Драгоманова сїдаючи за фортепян та граючи украïньскі пісні, — Михайло Петрович, утомлений, опирав ся на своїм ложи болїзни а очи горіли огнем, коли він і ми з ним слухали милих звуків народної пісні.

— А от слухайте „Гречаники“! З „Гречаниками“ сталась ось-яка комедия. Український пан [імярек] заложив у своїм селї школу. Хлопцї учились азбуки, розуміє ся на казенній мові. Приїздить інспектор. Усе гаразд! Тілько на кінци науки казав учитель школярям засьпівати пісні. Хлопцї затягли „Гречаників“... Інспектор надув ся і зробив учителеви „виговор“. На се пан: „Коли вам, пане смотрителю, мої „Гречаники“ не подобають ся, то я вас не сьмію просити в свою хату на обід. Там дають таки гречаників...“ А в селї не можна було пообідати нїде инде, хиба лиш у пана...

Про свій побут в Болгарії розказував Михайло Петрович, що там він усїм вдоволений. Занятє єму до вподоби, студенти пильні. Болгари — казав він — нарід цїкавий. Правда, багато ще там Азиї, але оно минесь там може й скорше, як в наших країнах.. А от що цїкаво! Я — мовив Михайло Петрович — окричаний „революционер.. социялїст... нїгілїст“ а в Софії ми, я і моя родина стали „двораками“. Князь просить мою родину на вечерки en petit comité. А раз на балю підійшов князь до мене, стиснув руку [Болгаре цїлують єго зараз в руку за таку честь] та сказав, що жалує, що різнородні обовязки не позволяють єму слухати моїх лєкций. Він — каже — чув, що мої лєкциї дуже інтересні... Тепер я голос стратив, а се ж єдиний мій заробок. Що вдїю без бесїди? На пенсию в Болгарії я права не маю...

З піднесеним духом відходили ми від Михайла Петровича але і з болем в серци, що днї великого сего труженика вже почислені...

Однак на перекір усяким лїкарским проґнозам здоровлє Михайла Петровича поправило

ся. Голос помалу він відзискав і болї в грудех перестали. Розуміє ся — хороба мимо того розвивала ся дальше.

Послїдний раз бачив я Михайла Петровича у Відни 1883 року в переїздї єго з Парижа, куда удавав ся до славного французского лїкаря Potin-a Тогдї то в єго комнатї в Hôtel de France бачив я знов громаду Русинів, Українців, Болгар та иньчих Славян — всї они споглядали на Михайла Петровича з глубокою почестию. А він поводив ся з усїма, з найменчими і наймолодшими так просто, так звичайно — не говорив ex cathedra, як то люблять робити иньчі, т. зв. „великі люди“.

Отсе мої спомини про Михайла П. Драгоманова, великого труженика для вітчини своєї і скитальця за-для неї. Умер на чужинї — а умираючи забрав з собою багато ще невисказаних думок — задуманих робіт великих...

Д-р Я. Окуневский.

АРҐОНАВТИ

КОМЕДИЯ В III. ДІЯХ

Григория Цеглиньского.

Супроти сцен печатане в рукописи.

ОСОБИ:

Іван Мирский, сьвященник.
Олїмпія, єго жінка.
Марійка, їх донька.
Омелька, далека їх своячка, сельска учителька.
Язон Дївонос
Акиндин Всеволода
Кастор
Полюкс
Софрон Думка
} питомцї.
Порфирий Карманович.
Мендель Бавм, властитель готелю.
Прокіп
Николай
} готелеві сторожі.
Ксеня, дївчина сїльска.
Катерина, служниця.

Гостї духовні і мирскі, дївчата, музиканти.

Дїє ся акт I. в мійскім готели, акт II. і III. на селї у о. Мирского.

Дія І.

Декорация. Сцена представляє комнату заїздного дому, з дверми головними в середині, бічними праворуч (від публики). По середині столик, що дасть ся розложити на зелений столик до карт, кругом крісла. Ліворуч велике зеркало з поставою.

СЦЕНА 1.

Николай, Прокіп (перший старший, другий молодший, поспиравшись на щітки, що ними замітали комнату, балакають:

Николай.

Скажи менї, Прокóпе, семий рік вже, хвалити Бога, служу, а ще не второпаю всего, гм!

Прокіп.

Що такого?

Николай.

Ось диви ся. Всїлякі сюда заїжджають люди, а найбільше попи...

Прокіп.

Ну і що?

Николай.

Ось тото, як се сказати, гм? Як приїде який старий, то і набігаєш ся коло него, налазиш, надвигаєш, напинаєш, а він тобі опісля — шістку...

Прокіп.

Ну?

Николай.

А, як заїде молодий,...

Прокіп.

Клєрик хочеш сказати...

Николай.

Як кажеш? Клєрик? Ага, клєрик, так так: клєрик. Як заїде клєрик, то чоловік єму, вибачте, холявки прочистить, а він єму дві, три, чотири, часом і лева ціїлого, срібного, ціїсарского ткне.

Прокіп.

Я тобі скажу, чому.

Николай.

Чому, гм?

Прокіп.

Піп старий дає своє, то й жалує, — а молодий чуже, то й розкидає.

Николай.

Чуже? Як то кажеш чуже?

Прокіп.

От так: свого не має, то й пожичає.

Николай.

Ба, та пожичати, то й треба віддати.

Прокіп.

Але не єму.

Николай.

А кому?

Прокіп.

Тому, де ся оженить колись.

Николай.

Ну які штудерні, дивись! Не даром тільки вчились.

Прокіп.

А впрочім, що нам до того небоже. Нам лиш се подай Боже!

Николай (сьміє ся).

І се правда, гм! Дай їм Господи здоровля та довгоденьствія. Але чому їх не видати тепер?

Прокіп.

Чому, от вчера приїхало кількох.

Николай.

Під твої числа?

Прокіп.

Ага.

Николай.

(на боці). Має щастє, сновида! А ти, Николаю, коло старих бідькай ся. Ог все старому біда!

СЦЕНА 2.

Попередні. Язон (крізь головні двері виставляючи голову)

Язон.

А ходи но котрий сюда!

Николай, Прокіп
[біжуть оба на перебій, відпихаючись коло дверий].

Прокіп.
То не твій!

Николай.
То мій!

Прокіп.
Тобі старому — старі, а менї молоді! (відопхнувши Николая виходить)

Николай (негодуючи).
Ось трапив ся оден клєрик і той дияволу в зуби (кланяєсь низенько входячому Язонови і виходить).

СЦЕНА 3.

Язон (хороший, поставний, трохи вже піддоптаний) за ним Прокіп (з куферочком в руках).

Язон.
Постав он там!

Прокіп (кладучи).
А більше нема нич?

Язон.
Постав і рушай з Богом.

Прокіп (до себе).
Шкода було з Николаєм битись, можна му було відступити (виходить в головні).

СЦЕНА 4.

Язон сам (ходить по сценї неспокійний).

Що се, повимирали в городї, чи що таке? Перший раз в'їжджаю, неспостережений! Нї

одного, однїсенького вуйка! Все мабуть в сьвітї іде навпаки (пристає). Бувало, Господи, чоловік лиш покажесь, — то протовпитись годї, розступом стають вуйки пейсаті, непейсаті, всїлякі. А кождий кричить: єґомость, єґомость, може вам що треба? Я, я, я, вигоджу, в мене процент найнизший... А тепер наче-б їх повимітало (іде до дверий) Прокопе!

Прокіп (в дверях).

Що?

Язон.

Нема там кого до мене?

Прокіп.

Нема!

Язон.

А щоби їх... Як би хто питав ся, сейчас пусти!

Прокіп.

Добре, добре, чом би не пустити? (зникає, замикаючи двері).

Язон.

Вкінци не буде иньшої ради, як до них пійти. А щоб їх повирівало! Тодї треба буде сновидам піднести процент о яку десятку в гору. Що-ж робити? (оглядає себе) Тимчасом приберусь троха. (Отвирає куферочок і виймає з него звій ковнїриків і рукавців [манштетів]; стаючи перед зеркалом прибираєсь, відкидаючи насамперед ковнїр, опісля рукавцї оден по другім на землю, серед того говорить, що слїдує:)

Щоб був чоловік хоть не прошептав ся так дуже! А то, до білої нитки. Bin heute ein

vollkommener Meister Puff! (відкидає ковнїр, бере сьвіжий) Все мабуть в сьвітї іде вспак, вже навіть в картах чоловікови не йде! (кидає ковнїр — і наче нагадавшись:) Ага! (спішить в двері) А що Прокопе, єсть там хто?

Прокіп.

Єсть!

Язон (живо).

А хто?

Прокіп.

Я!

Язон (недобрий).

А щоб тебе... А Мендель дома?

Прокіп.

Нема!

Язон (вертаючи).

Судний день на них нині, чи що? Нїчого робити, треба йти. (прибирає рукавцї все в зеркалї) А щоб тее Поділе нїкому і не снилось. Добре то сказано: Поділе то бездїлє. (відкидає рукавець) Там мабуть нїчо більше не роблять, лиш в карти грають. Майстер вам оден в другого, хоть концерти давай. (відкидає рукавець) Най же хоть пімстив ся на послїдок. Пімстив ся, сказавши всїм: Подоляки, кругом дураки!

(прибравшись, оглядаєсь докола в зеркалї і вдоволений з себе сьпівае:)

„Ой зійди, зійди ясний місяцю.“

Акиндин (з правого боку, сьпівае, не виходячи на сцену).

„Ой зійди, зійди ясна зіронько.“

Язон (озирнувшись).

Хто се? Чий се голос?

[Двері праворуч отвирають ся, в них стає Акиндин, питомець молодий, хороший, присадковатий.]

СЦЕНА 5.

Язон (живо).

Акиндин!

Акиндин.

Язон!

(Оба біжуть проти себе, обіймаючись цїлують ся тричи.)

Язон.

Звідкіля їдеш?

Акиндин.

Звідкіля? Питай вітру степового, звідки повіває, питай птички небесної, звідки прилинає. Зі сьвіта, з широкого, далекого сьвіта.

Язон.

Найшов?

Акиндин.

Нї. А ти?

Язон.

І я нї.

Акиндин.

Звідкіля-ж ти прибуваєш?

Язон.

З Поділя. Перебрив Підгірє, Покутє, збушував лемків, бойків, в кінци на Поділю опер ся.

Акиндин.

Після катальоґу?

Язон.

Після катальоґу.

Акиндин.

Скажи, де бував, бо і я з гір на Поділє пру ся.

Язон.

Шкода ходу, шкода броду. Послухай, що я перейшов. (добуває книжку і читає:)

Борки, Білу, Висипівцї,
Городи́ще, Малашівцї,
Мишковичі, Баворів,
Драґанівку, Петриків,
Стегниківцї,
Чернихівцї,
Богданівку,
Сопранівку,
Шили, Токи, Шельпаки́,
Медин, Ступки, Кошлякй.

Акиндин.

А я: (виймає свою книжку, читає:)

Косів, Кути, Криворівню,
Коломию і Надвірну,
Жабє, Рибно, Яворів,
Ферескулю, Ясенів,
Кулачківцї,
Семаківцї,
Воскресинцї
Тай Балинцї,
Дору, Пнівє і Хомчин,
Микуличин, Делятин.

Язон.

То дурне, але я: (читає:)
З Клебанівки до Стриївки,
Із Гущанок до Лубянок,
По Козівці і Хмелівці,
По Остро́ві і Яно́ві,
Навістив я Дарахів,
Сущин, Довге й Соколів.
Тай Сеняву
І Глещаву,
Ігровицю,
Зарваницю,
І Вишнівчик,
І Острівчик,
І Рожиска,
І Хмелиска,
Іванівку,
Качанівку,
Товсте, Красне, Язловець,
Сороцко, Оріховець,
А вже дійстне безголовле
Завело й до Теребовлї.

Акиндин.

А я темненької нічки
Бач заїхав був до Річки.
Тамже довго не попас,
Бо спішив ся на Іспас.
Звідав Космач і Брустури,
Уторопи і Ронґури,
Вербіж вижний,
Вербіж нижний,
Акришори
І Шешори,
Бачив Лючу
І Текучу

Би́тків, Фи́тків, Цуцилі́в,
Ключів, Сопів, Стопчатів,
Був в Рудника́х,
Попельника́х,
І Радівцех,
І Чернівцех,
Усї гори, бач, зійшов
Але любки не найшов.

Язон.

Так і менї. Наша попівня́ зводить ся на нїнащо. А дївчата в горах які?

Акиндин.

Чудесні! Стрункі як смереки, гнучкі як лози, личка як калина, очка як терен а бідні...

Язон (докінчуючи).

Як мізерка викладана.

Акиндин.

Чоловіка справді аж серце болить.

Язон.

Так і на Поділю. Дивись (отвирає книжку і читає:)

„Кася, Галя і Марійка не мають нїчо,
Тося, Дося, Цеся, Коця якесь там вінó.
(обертає картку)
Минця, Нунця, Кнця, Мушка тисячь золотих,
А. Милюня два тисячі по смерти старих.
(обертає картку)
Юлька має господарство, Нулька два плуги,
Луцї хату сфантували за якісь довги.
(обертає картку)

Льоля має сто червоних, конї і корову,
А Олеся лиш виправу, навіть вже готову.
(обертає картку)
Ізидора, деканівна, страх горда натура,
Має вуйка канонїком у сьвятого Юра.
(обертає картку)
Стефця, Люнця нич не мають, надїя на те,
Що бабуня щось запише, як ноги задре.

і т. д., і т. д. da capo al fine (показує, обертаючи всї картки в книжцї).

Акиндин (ломлячи руки).

Но і жени ся тут.

Язон (так само).

Но і жени ся.

Акиндин.

Ти маєш записану кожду?

Язон.

Кожду.

Акиндин.

А дївчата які?

Язон.

От як дївчата. Я їм впрочім і не придивляюсь богато.

Акиндин (гордо).

Я вже люблю і з дївчатами побавитись. Боже мій, як би то собі чоловік кожде серце, що здобув, міг повісити на груди, я би ходив як першнй ґенерал.

Язон.

Ти ще молодий. Мене вже не бавить тее. Я лиш глипну раз, два кругом себе, одним оком на молодих, другим на старих, третим на господарство і — їду дальше.

Акиндин.

Так скоро? Можеш помилити ся.

Язон.

Я тобі ручу: мій катальоґ вірнїйший, як урядова табуля.

Акиндин.

Правда, що то одним зором можна осудити, як ся сьвітить...

Язон.

Ти ще не маєш такого досьвіду, як я. Пожди, за два, три роки дійдеш і ти до тої практики.

Акиндин.

Ти довго вже „путешествуєш“?

Язон.

Десятий рік.

Акиндин.

Я лиш семий.

Язон.

Бачиш, за три роки можеш ще богато довчитись.

Акиндин.

Що-ж тепер задумуєш?

Язон.

Бог вість. На разї я приїхав з вуйками побачитись.

Акиндин (радісно).

І я.

Язон.

Ти богато винен?

Акиндин.

Infandum regina iubes renovare dolorem. Пять лїт тому, знаю, було щось до 2000, але опісля набрав ще де що, буде може до сїм, до вісїм, не знаю.

Язон.

Щасливий! Я троха більше. Але як ще зо два роки помандруєш, зрівнаємось. Я впрочім не числив своїх нїколи, не терплю аритметики.

Акиндин.

Та і я лиш з початку, так по пасторальній, опісля згубив рахунок.

Язон.

Бо й на що теє придасть ся?

Акиндин.

Так єсть. Буду їх платити чи що?

Язон.

Розумієсь. Але що такого, що жадного вуйка не видко? Бувало оден наперед другого товпить ся...

Акиндин.

Я вже посилав Прокопа і нїхто не являєсь.

Язон.

По кого, по Авраама?

Акиндин.

Нї.

Язон.

По Якова?

Акиндин.

Нї.

Язон.

По Ізаака, Давида, Самуїла?

Акиндин.

Нї, нї, нї.

Язон.

По кого-ж? Та я всїх знаю.

Акиндин.

Він і тобі дядьком.

Язон.

А по Мендля?

СЦЕНА 6.

Попередні. Думка (пукає в головні)

Акиндин.

От і єсть Мендель.

Язон.

Хвала Тобі, Господи!

Думка (входячи).

Слава Ісусу Христу!

Язон (не вдоволений).

А то Мелхиседек.

Акиндин.

Як ся маєш, Мелхиседеку?

Думка.

Гаразд, хвалити Господа. Приношу і вам веселу новину.

Язон, Акиндин.

Яку?

Думка.

Воньміте й на колїна припадїте. (бере обох й веде близше публики) Консистория сьвятить — з довгами.

Акиндин (скаче з радости).

Ликуй нинї і весели ся Сіоне! Що за розум у нашої консисториї, що за розум!

Думка.

Кажу вам, такий плач бисть і риданіе во Ізраіли, що цербери не в силї всїх повикидати на улицю.

Акиндин (весело).

Я сейчас вертаю в гори. (сьпіває з радости:)

„Там де Татран круто вєть ся
По каменях ген шумить“ . . . . Ходи, най тебе поцїлую, Мелхиседеку, за тую вість

сіоньскую! В нагороду за се оженю тебе з дївчиною, якої з роду не бачив.

Думка.

А ти не тїшиш ся, Язоне?

Язон.

Не маю чим.

Акиндин.

Чому не маєш чим? Таж тепер як раз сядем оба на Гименея і вйо — на яку суфраґанїю до тестя.

Язон (приступає до Акиндина).

Ану, йди тепер до якого вуйка, чи тобі хоть феника пожичить?

Акиндин (зі страхом)

Правда!

Язон.

Ану, чи не звалять ся всї тобі на голову, не роздїлять риз твоїх, а о одежи твоєй чи не кинуть жребій?

Акиндин (я. в.).

Правда!

Язон.

Розумієш, чому Мендель не приходить, хоть єго кликав?

Акиндин.

Розумію. Що за розум у нашої консисториї таке робити, що за розум? (по павзї) А може Мендель ще об тім не знає?

Язон.

В тім одинока і моя надїя. Він не давно вернув з Угорщини.

СЦЕНА 7.

Попередні. Прокіп, опісля Мендель.

Прокіп (головними).

Прошу Єґомостїв, єсть Мендель.

Акиндин.

Поклич, поклич!

Думка (на боцї).

Ага, посланіє ко Євреям, побачимо!

Мендель (влїтає головними — засапаний).

Чи чули Єґомостї, що ся дїє в консисторії?

Язон (на боцї).

Ага не знає сновида, чому не знає?

Акиндин.

Що?

Мендель.

Ще сего не бувало, як жию. Ну, сьвятять без гроший.

Акиндин (живо).

То неправда.

Мендель.

Чому неправда? Я там сам був.

Акиндин.

Ну?

Мендель.

Они мене за двері викинули, то єсть, викинути не викинули, але сказали: йди собі.

Думка.

То ще не велике лихо.

Мендель.

Як то не велике, яке ще може бути більше?

Думка.

Може бути й більше.

Мендель.

Яке?

Думка.

Можуть ще й на дорогу де що подати.

Мендель.

Добре вам жартувати, як вас не болить,... а моя праця пропадає.

Акиндин.

Не бійтесь, не пропаде.

Думка.

Та ви ще з мерця шкіру здіймете.

Акиндин (до Мендля — тихше).

Слухайте Мендель, дайте менї ще сотку.

Мендель.

Що, ви собі хиба жартуєте? Я гадав, що ви прийшли віддати.

Акиндин.

Та вже все разом — потім.

Мендель (дражливо).

Потім, потім, ви все так кажете, коли то вже буде?

Язон (встаючи).

Я вам скажу, коли? (рішучо) Сила я вам винен? (виймає мошонку і ховає по хвили назад)

Акиндин (тихше).

Що робиш, чоловіче? Не дражни!

Язон.

Я вам покажу, як з євреєм говорити. (в голос до Мендля) Рахунок!

Мендель (приборканий).

Не гнївайтесь, Єгомосцуню! Я до вас нї слова не сказав. Я знаю, що з таким честним чоловіком, як ви, нам нї суду нї консисторії не треба. Аби я таке щастє мав.

Язон (все рішучо).

Для того й даром напудив ся.

Мендель (покірно).

Дати зараз рахунок?

Акиндин (живо).

Чекайте троха!

Язон.

Сейчас!

Акиндин (до Язона).

Що робиш?

Мендель (виймає папери).

Ту 200 злр. а процент від 10 років, то 1000 злр.

Язон.

Якто? З 200 — 1000?

Мендель.

Ну а процент? А від той процент — процент? А від тих процентів та процентів — знова процент? Ну для вас най буде 950. (кладе папір). Ту знов 200 а процент від 9 років — най буде 900 (кладе папір).

Ту 150 а процент від 8 років 600 (я. в.).
Ту 100 „ „ „ 7 „ 400 (я. в.).
Ту 50 „ „ „ 6 „ 200 (я. в.).
Ту знов 50 „ „ „ 5 „ 180 (я. в.).
Ту ще 50 „ „ „ 4 „ 150 (я. в.).

А ту раз 20, а ще раз 20, а ще раз 20, а готель тілько років, а служба — я то все маю зараховане . . . 500 злр. — разом 2880 злр. А 80 вам спущу, що зараз платите, най буде рівно 2800 злр.

Язон (спокійно).

А для пана Всеволоди?

Акиндин.

Я не хочу.

Язон.

Але я кажу.

Мендель.

Ну, як кажете, я ту маю зараховане, бо ви прислали, я приготовив. Всего 1830 злр. Ту маєте папери, дивіть чи ваш справедливий підпис? (подає папери).

Думка.

Знаєте, я бачив вже ріжні пявки, хоч сам не досьвідчав ніколи. Але се пявка над всїма пявками.

Мендель (недобрий).

Що пявка? Яка пявка? Чи вас се коштує що? Ви менї нїчого не винні.

Язон.

Знаєте що, Мендель? Я бачу, ви чесний чоловік, і я хочу з вами чесно поступити. Я вам винен 2800 а Акиндин 1800, бо тих 30 ачейже і єму опустите? Дайте нам ще по сотцї, а буде рівно: я три, Акиндин 2 тисячі, згода?

Мендель (збираючи живо папери).

Що, згода? Яка згода? Я гадав, що ви заплатите а ви шутите?

Язон.

То по 50, добре?

Мендель.

Анї шелюга.

Язон.

То най тебе лихо возьме! (відходить на бік)

Мендель.

Єтомості ту довго забавлять?

Язон.

На що питаєте?

Мендель.

Питаю, бо менї станциї треба.

Язон (прискакуючи).

Що, ти нас з хати виганяєш? За фірту з ним! (оба з Думкою викидають Мендля в головні).

СЦЕНА 8.

Попередні.

Думка.

За се тебе люблю, Язоне! Ще було єму на дорогу дещо подати, проклятому євреєви. Але що ви даєтесь ссати такій пявцї, такому опиреви, се сором, ганьба, се економічна руїна цїлого сьвященьства! (павза)

Та подумайте, єсли би ви тоті гроші, що тепер даєте єму, мали по весїлю для себе, якими би ви були панами, якими дуками? А так сором собі, руїна родинї, в котру ввійдете. (павза)

Кождий з вас має що найменьше, як думаю, по 5 тисяч довгу, иньші мають по 4, иньші по 3, по 2, по одному, а вже мало таких, що на сотках пристане, — яка се страшенна язва?

Возьмім пересїчно 40 питомцїв, виходячих щорічно з пасторальної; кождий з них має пересїчно по 500 злр. довгу, то родичі мусять

в однім році зложити 20.000 злр. такси за тее, що їх дівчата вийдуть замуж. Цілий тяжкий добуток сьвященника іде де? В жидівский карман.

Справді при вас можна прийти до пересьвідченя, що питомець — то нещастє в родині; сам не загрієсь і родину введе в біду. Та ще щоби спожитковали тоті тисячі, а то сотки бере, тисячі віддає. (хватаючись за голову) Сором, сором, сором!

Язон (плеще єго по рамени — спокійно).

Воістинну, ти пророк єси по чину Мелхиседекову.

Акиндин.

Die Philosophie ist kein Mittel gegen Zahnschmerzen. Деклямация не поможе, де гроший треба.

Думка.

Навіщо-ж вам до лиха тих гроший? Я-ж так питомець, як і ви, і я бував по сьвітї.

Акиндин.

Per pedes Apostolorum.

Думка.

А хотяй би й так? Хоч — перепрашаю, — сьвященники наші на стілько гостинні, що оден привезе, другий відвезе дальше. А желїзниця чейже тисячів не коштує, анї одїне. Не куріть, не грайте, не гуляйте, а буде инакше.

— павза —

Язон (спокійно).

Ти скінчив?

Думка.

Скінчив.

Язон.

Ну, то тепер подумаймо о інтересї. Unsere Ehre ist gerettet, aber das Geld ist nicht da.

Думка.

То ще лиш початок був. Що лиш не видко, як надсапить Порфирій Кармановичъ.

Язон, Акиндин.

Що, Порфирій Кармановичъ?

Думка.

Также ваш вуйко, друга пявка, хоч в християньскій шкірі. Наче вовкулак нюхтить по гостинницях, чи не знайде своїх похрестників.

Язон.

А я безталанний казав сейчас пустити, як хто питати-ме за мною. (до Акиндина) Акиндине, від сего певно нїчо не добудем. Іди хутко, скажи Прокопови змазати наші імена на таблици.

Акиндин (біжить в головні).

Чудесна гадка! Іду, іду! (в дверех подаєсь напрасно назад).

СЦЕНА 9.

Попередні. Порфирий Кармановичъ (огрядний — хитрий).

Порфирій (стає в середині).

Рідними дїтьми так би ся не втїшив, як вами обома, високопреподобні. Якже ся маєте?

Здорові, веселі щасливі, залюблені, заручені? (цїлує ся з Язоном, Акиндином — приступаючи до Думки, представляєсь) Маю честь представитись: Порфирий Кармановичъ.

Думка.

А я питомець Софрон Думка.

Порфирий.

Питомець? Окінчений?

Думка.

Окінчений.

Порфирий (зачудований).

І я вас не знаю?

Думка.

Видко не мали щастя.

Порфирий (до других).

То суть у вас такі питомцї, що я їх не знаю?

Акиндин.

А суть — Мелхиседеки!

Порфирий (до Думки).

А чув, чув, Мелхиседек! Дуже менї приятно пізнати. (до всїх) Чи чули ви, що наша консисторія виправляє?

Думка.

Чули, чули!

Акиндин.

Не знати, чи правда?

Порфирий.

Правдїська правда. Сам був. Як почув, мало з ніг не звалив ся. Гадав, що мене винесуть звідтам. В голові до тепер як в млинї. Бо якже так можна бідних питомцїв кривдити? Хто їх тепер бідних поратує? (мацаєсь по кишенях) Я принїс вам рахунки, мої панове! (накладає очка, виймає папери і подає) Господину Дївоносу, за побрані річи з роботою і пересилкою 2500, Всеволоді 1700 злр. Се, як видите, без проценту, я з засади проценту не беру. Звичайно для своїх. Га, що, як кажете? (знимає очка).

Язон.

Навіщо-ж нам сих рахунків?

Порфирий.

А вже-ж не на памятку, а щоб заплатити.

Язон.

Се проти умови.

Порфирий.

Якої умови?

Язон.

Умова була заплатити перед висьвяченєм, а я ще не сьвячу ся.

Порфирий.

Коли-ж се у вас наступить? Я вже 9 лїт чекаю, а вічно не маю надїї жити.

Язон (моргає на Акиндина).

Акиндин (приступаючи до Порфирия).

Знаєте що, отче Порфирий! Я вам винен 1700. Се ще не така страшна сума. Докиньте

менї і товаришеви по 150, тай буде рівний рахунок.

Порфирий (зриваючись).

Во імя Отца і Сина...

Язон.

Нам доконче треба.

Порфирий.

Ану ріжте, чи феника при душі найдете. Нема, любчики, нема. Та я тому прийшов, щоб у вас заратоватись. Така біда, тїснота тепер всюда, що й годї. А ту ще тая консистория, консистория.

Язон.

То не дасте?

Порфирий.

Нї, нї, шкода говорити. Тепер, коли така консистория, нї, нї, нї!

Язон.

Уважайте, що оба ми вибераємось в місце, де на певно довершимо дїла. Даючи нам поміч поможете і собі, бо ще сего року відберете свої гроші...

Порфирий.

Се вже ви нераз казали, а слїду дасть Біг.

Язон (як би унесений).

Коли так, пане Порфирий, коли виссавши нас, в послїдній хвили відмавляєте помочи, то вина на вашу спаде голову, не на нашу. Акиндин іде на фільозофію, — він і так єї слухав

оден курс, а я сьвячусь безженним. Позивайте. Будемо вам сплачувати ратами, по 50 кр. місячно. Се всякий суд признасть.

Порфирий (мякше).

І ви би се зробили?

Язон, Акиндин.

Так єсть.

Порфирий.

І Бога ви не боїтесь?

Язон.

Ви сему вина.

Порфирий (до Язона).

Ви такий хороший чоловік — безженний? (до Акиндина) А ви такий мудрий — на фільозофію? Фе, стидайтесь!

Язон.

Инакше не можем.

Порфирий.

Чекайте, позвольте, спитатись, де ви хочете їхати?

Язон (заикуючись).

Я до... до... Багатирівки.

Акиндин.

А я до до Достаткович.

Порфирий.

От видите, крутите. В Достатковичех мій похрестник, ледво сам живе. Шкода желїзницю трудити.

Язон.

А впрочім, що ми маємо перед вами іспит складати! Ходи, Акиндин!

Акиндин.

Ходи!

Порфирий.

Чекайте, де йдете? (поволи) Гріх буду мати, то правда, але знайте, що Порфирий чесний чоловік. Гроший вам не дам але дам вам раду. Їдьте до Мужичан. (на боці) Може хоч оден оженить ся, та чоловік до свого прийде.

Язон, Акиндин.

Яких Мужичан?

Порфирий.

В Перемискій.

Язон, Акиндин.

Каштан?

Порфирий.

Каштан чи не каштан, але дївчину має, як зірницю а гроший, як чоловік гріхів.

Акиндин (до Язона).

Подиви до катальоґу.

Язон (добуває книжку, перевертає в картках, вкінци найшовши, хвильку читає і — махає рукою).

Порфирий.

Ну, що?

Язон (читає).

Мужичани, Іван Мирский. Вінованє єго: Поля 18 морґів, луки $1^1/_2$ морґа, пісків $^1/_2$ морґа,

лїса ¼ морґа. Проскурного: 2 копи жита, 14 снопів ячменю, 5 півлатерків дров, 2 копи яєц, 3 копи кіля.

Акиндин.

А дївчат?

Язон (все читаючи).

Одну доньку і одну сироту на вихованю. Кваліфікация доньки:

Русі коси, сині очи,
Сватати нїхто не хоче.

(до Порфирия з поклоном) Дякуємо красненько!

Порфирий.

Дякуйте, не дякуйте, а він за братом взяв що лише 20 тисяч готівки, а коний, волів, коров, телят вже й не числю.

Язон.

А брат де був?

Порфирий (нагадуючись).

Зараз, де то? Ага, в Бабоглавах.

Язон (отвираючи катальоґ).

(читає) Бабоглави. Теофіль Мирский. Вінованя не занотовано, бо бездїтний. Сказано лише:

Дуже богатий, на вино вступати,
Але бездїтний, довго не сидїти.

Акиндин.

Може й бути правда.

Порфирий (недобрий).

Що, може й бути? (тихше) От що тілько вернув від брата і вступив до мене порадитись,

де помістити гроші. Двайцять тисяч, кажу вам, як оден сотик. (ще тихше) Він ту є, чекає на мене, можу вам єго ще нині представити.

Язон, Акиндин (вельми утішені).

Добре, добре!

Порфирий.

(н. б.) Але гріх буду мати, єй Богу, смертельний гріх!

СЦЕНА 10.

Попередні. Прокіп (головними).

Прокіп.

(до Порфирия) Прошу пана, єґомость на вас чекають.

Порфирий (живо, до Язона і Акиндина).

А що, неправду говорю? (до Прокопа) Іду, іду!

Прокіп (виходить).

Порфирий (виходячи).

Я єго ту зараз приведу. Позбирайте-ж живо тоті лахи. (виходить в головні).

Язон, Акиндин (кидають ся оден на другого, і з радости танцюють по сценї).

Побіда, побіда! (збирають живо порозкидані ковнїри й рукавцї).

СЦЕНА 11.

Попередні. Мирский, за ним Порфирий (входить головними).

Мирский.

Мир дому сему!

Порфирий.

Самі свої, нема нїкого.

Язон (до Мирского).

Маю честь представитись: Язон Дївонос, окінчений богослов. (подає руку).

Акиндин (представляючись).

Акиндин Всеволода, окінчений богослов. (подає руку).

Думка (кланяєсь з далека).

Язон.

Мусимо признатись вам, всечестнїйший отче, що ми що тілько про вас говорили. Виберає-мось до вас.

Мирский.

Та спасибіг за ласку і память добру. Але у нас біда, гори, піски, в народї нужда.

Язон.

(до Акиндина, на боцї) Hat Geld. Так кождий править, що має. (до Мирского) Але просим сїдати, всечестнїйший отче!

Язон, Акиндин (подають рівночасно крісла).

Мирский (до Порфирия, підводячи єго близше до публики). (тихше) Ви певно їм наплели про мої гроші?

Порфирий.

Пст, пан-отчику, анї слова! (н. б.) Близша сорочка, чим кожух. А впрочім єсть лиш 7 сьвятих тайн, 8-ої про єго гроші нема.

Мирский.

Менї так здавалось, бо бувало їдуть юрбами поперед хату, а жаден не поступить.

Порфирий.

Не вжеж ви думаєте, що се втаїть ся. То вже цїлий сьвіт знає.

Акиндин (до Мирского).

Та просим сїдати на хвилиночку. Може папироску?

Язон (подає папироску).

Мирский (приймаючи).

Дякую красненько!

Язон, Акиндин (засьвічують оба живенько Мирскому до папироски).

Мирский.

Радо-б я забавив в вашім товаристві, але менї спішно за дїлом і далеко до дому. Ходїть, отче Порфирий! Пращавайте панове!

Язон, Акиндин (пращаючись).

До милого свиданя!

Мирский (виходить головними).

Порфирий.

(н. б.) Иньший дух вступив зараз в хлопцїв. Гей, гей! (в голос) Бувайте здорові а справте-ж ми ся добре! (виходить за Мирским).

СЦЕНА 12.

Попередні.

Акиндин (радісно).

Сей день, єго-же сотвори Господь, возрадуєм ся і возвеселїм ся в нем.

Язон (перевертаючи книжку).

Знаєш брате, коли празник у Мирского?

Акиндин.

Коли?

Язон.

На Параскевїї, значить позавтра.

Акиндин (скачучи з рядости).

Славно, все як з платка вєть ся. (до Думки) А ти, Мелхиседеку, не тїшиш ся з нами?

Думка.

Не маю чого.

Язон.

Жаль єму.

Акиндин.

Може бути.

Язон.

Та що з того всего? Вуйка такій як не мали, так не маєм.

Акиндин (до Думки).

Знаєш що, Мелхиседеку? Може-б ти нам дав заробити? (отвирає столик до карт).

Думка.

От набрали-б розуму, не марнували здоровля тай гроша.

Язон.

Чудесна гадка, тілько, що нема охотників. Мелхиседек не грає.

Акиндин.

Я закличу Кастора і Полюкса.

Язон (живо).

Суть ту?

Акиндин.

Суть, вчора приїхали, під сїмкою.

Язон.

Заклич, заклич! То досконало! Post nubila Phoebus.

Акиндин (вибігає в головні).

Думка.

Не дивую ся Акиндинови, чоловік молодий. Але ти, Язоне, не нинїшний. Ще й других би до розуму приводив, а ти з таким приміром.

Язон (спокійно, плеще єго по рамени).

Ти воістинну єрей єси по чину Мелхиседекову.

СЦЕНА 13.

Попередні. Акиндин, Кастор, Полюкс і другі питомцї (входять головними).

[Входячі підносять гомін:]

Здорові!

Язон.

Здорові!

Кастор і Полюкс (витають ся з Язоном опісля з Софроном).

Думка.

То ви Кастор і Полюкс? Від коли так перехрестились?

Акиндин.

Ти ще сего не знаєш? Ха, ха, ха!

Кастор.

А з відкіля Мелхиседеку знати, коли він не виходить на путь нечестивих.

Акиндин.

Скажіть єму, прошу вас, скажіть. Він вам за теє проповідь скаже.

Кастор.

То воньми або уха стули, бо ся соблазниш.

Всї.

Кажи, кажи!

Кастор.

Во время оно,
Як ся під пятков було
Северин і Ігнатий
Сїли грати в карти
Розумієсь не в двійку,
А більшу партійку.

З початку ішло,
Якось ся вело,
Однак по якомусь разу
Стали голі — як бізун.

Що-ж небоже?
І плач не поможе.
Закон велїв:
Ми поцїлували стіл.

В тім нам за плїчми
Стає листонос з грішми:
Менї шiсдесять,
Гнату пятдесять.

Лист розірвали,
Навіть не читали,
Тай я і Гнат
До стола назад.

Оба присїли,
Відбитись хотїли,
А знаєш братець,
Який був конець?

Ще й писем не читали,
А гроші програли.

Від сего я Кастор, він Полюкс.

Язон, Акиндин, Полюкс і прочі (крім Думки).

Ха, ха, ха!

Полюкс.

А вже найбільший фрасунок,
Що ті гроші були на справунок.

Язон, Акиндин, Кастор і прочі (крім Думки).

Ха, ха, ха!

Думка.

Цур вам!

Кастор.

Заткайте єму уста, бо кликне анатема!

Язон (стаючи на середину).

Мої панове! Наш високопочтенний, славнозвістний вуйко Порфирий Кармановіч відкрив в далеких горах, аки другий Ісус Навин новую землю. Земля тота не пливе вправдї молоком і медом аки Ханаан, за тоє крие в утробі своїй богате, золоте руно, аки вторая Кольхида. Руна того не береже триголовий змій — а золотокоса Медея. Хто з вас схоче виправитись по тее руно і золотокосу Медею, зволить записати честне імя своє тут на сім місци, (показує на зелений столик) щоб призбирати средств і оружія на ту славну виправу.

Акиндин, Кастор, Полюкс і прочі крім Думки (товплячись кругом столика і підносячи руки).

Всї, всї!

Думка (забираючись до виходу).

Бувайте здорові!

Кастор, Полюкс.

Мелхиседек спасаєсь бігством!

Акиндин.

Мелхиседек, Мелхиседек, чекай!

Акиндин, Язон біжуть за Думкою.

Думка (в дверех).

Най вам Бог помагає!

Язон, Акиндин (хватають Думку і приводять назад; в слїдуючім тримають єго все оба між собою).

Язон.

Мої панове! І Мелхиседек мусить виправитись з нами. Тілько від нинї він не Мелхиседек, а той, що сьпівав про виправу Арґонавтів. Як він звав ся? Гомер? Гезіод? Чи Буй-Тур?

Полюкс.

Орфей, Орфей!

Язон.

Отже Орфей. Він осьпіває нашу виправу: (патетично деклямує:)

„Бил князь на Руси, хоробрий, славний,
В Курску іміл он престол державний.“

Акиндин, Кастор, Полюкс і прочі (бухають сьміхом).

Акиндин (перебиваючи).

Нї, він зачне:
„Солнце заходить а місяць всходить
Од того двойно сьвітло походить.“

Язон, Кастор, Полюкс, Думка (в сьміх).

Язон.

Най і так буде. А тепер сїдаймо! (добуває з куферочка карти і кладе на столї)

Акиндин (мішаючи карти).

Сїдаймо, сїдаймо!

(Всї сїдають; Язон і Акиндин садовлять Думку між собою).

Кастор, Полюкс (добуваючи гроші і з бренькотом висипуючи на стіл).

По кілько візо?

Язон (ставляючи золотого на стіл).

Візо звичайне.

Акиндин (розділивши по 2 карти).

Хто йде, давайте візо!

Язон, Кастор, Полюкс і прочі (доставляючи по золотому).

Всї, всї!

Язон.

Besser: два золоті!

Прочі (з гамором доставляють).

Акиндин.

То люблю. Перша два. (дає Язонови 1. карту)

Язон (густуючи).

Стоїть.

Кастор.

Стоїть.

Полюкс і прочі.

Стоїть. (кождий кладе по 2 золоті).

Акиндин (доставляючи).

Друга три! (дає Язонови 2. карту).

Язон (я. в.).

Стоїть.

Кастор, Полюкс і прочі.

Стоїть.

Думка (відвертаючись).

Не могу дивитись.

Акиндин.

(до Думки) Замкни очи і укладай стихи! (до прочих — даючи їм по 2 карти) Прочі дурно!

Язон.

Vorpass gesehen!

Кастор.

Zupass gesehen!

Полюкс.

Шпунт!

Акиндин.

Два blind! Ви нїчого не маєте.

Язон.

Стоїть два, — а для мене чотири gesehen.

(Гамір).

Думка (вибігаючи в головні).

Майте ся гаразд!

ЗАВІСА ПАДЕ.

Дія II.

Декорация. Сьвітлиця в домі Мирского, випрятана до танцю. В задї лише канапа і крісла по обох боках. В сьвітлици двері в серединї (головні), право- і лївобіч.

СЦЕНА 1.

[Празник. В кутї по правій 4 музиканти жидки грають коломийки. Чотири пари т. є. Язон з Марійкою, Акиндин, Кастор, Полюкс з 3 иньшими дївчатами гуляють, пара за парою.

На канапі сидить Омелька (поважна, розумна, вже постарша панночка), побіч неї на кріслї Думка, живо гуторячи зі собою.

По кутах гостї сьвітскі і духовні, мужі і жінки.]

[З піднесенєм заслони музика грає, Язон проводить танцями.]

Язон (коли танцююче коло перейде раз кругом сцени).

Когутик!

[Що дві пари стають навхрест проти себе і відтанцьовують сю фіґуру.]

Язон (по окінченю фіґури).

Всї пари голубчик, коломийка!

[До гуляючих прилучають ся єще 4 пари і відтанцьовують раз наоколо сцену].

Омелька і Думка не танцюють.

Язон.

Прошу подякувати!

[Мужчини окрім Язона відводять дами на право, самі вертають, остентативно обтираючи піт з чола.
Музика виносить ся також в головні, поволи розходять ся й гості серед слїдуючої сцени на право і лїво.]

Язон (водячи Марійку під рукою по сцені — горячо).

Ах панї, з вами гуляв би я голубчика цїле житє.

Акиндин (залсуючись з заду).

А я когутика, когутика!

Марійка
(люба, наївна дївчина, лїт 18).

Щоб лише вам не вкучило ся.

Язон, Акиндин.

О нї, нїколи! (гуторять дальше).

Кастор (до Полюкса, стоячого побіч по лївому боцї сцени).

Нам мабуть нїчо не капне з нинїшної виправи.

Полюкс.

Чому?

Кастор.

Дивись! Язон всею силою держить ся Медеї. Вивинесь єму, попаде Акиндинови в руки. Заким черга на нас прийде, буде давно по весїлю.

Полюкс.

Дерзай чадо! Я не трачу надїї до послїдної хвилї (проходжуючись могуть опісля вийти на лїво).

СЦЕНА 2.

Попередні. Оліmпія (вбігає з лівих).

Оліmпія.

Так, Марієчко, ти ходиш собі як пава, а гості вина не мають.

Марійка (вириваючись від Язона).

Ох правда, правда! Перепрашаю дуже! (вискакує на ліво).

Акиндин (прискакуючи до Оліmпії).

(вельми масненько) Нїчого нам, ласкава добродїйко не хибує. Нам ту як в небі. (цїлує єї в руку).

Оліmпія.

Так ваша ласка казати. Але вибачте, сли чого не стане. Ви люде сьвітові, не до такого навиклі достатку, — а ми, от звичайно собі, як на селї.

Акиндин (горячо).

Ай, пані добродїйко, я би сего села не дав за цїлий сьвіт.

Оліmпія.

(на боцї) Що за любий чоловік! (бючись по полах) Але що я собі стала, Боже мій! Перепрашаю, мушу дальше заглянути. (на ліво)

СЦЕНА 3.

Попередні.

Язон (до Акиндина)

Ти бачу, на добре залицяєш ся.

Акиндин.

Се моя система. Де приїду, насамперед до мамунці. Маю мамунцю, маю і татунця. А маю мамунцю і татунця, маю і донечку. А де єсть бабуня, то від бабуні зачинаю. Така моя система.

Язон.

Моя иньша.

Акиндин.

Яка?

Язон.

Я все зачинаю від голови, від тата. Маю тата, маю все.

Акиндин (живо).

Ти вже ту говорив що з татом?

Язон.

Нї, не стоїть труду.

Акиндин.

І я собі лиш так — нехотячи.

Язон (звільна).

Тобі подобалась Марійка?

Акиндин.

Дуже. (живо) Тобі нї?

Язон.

Менї зовсїм нї.

Акиндин.

(на боцї) Хвалити Господа, остану сам.

Язон.

Подивись на єї ріст, — як корчик, на єї хід — як качка, на єї танець, — витягає шию як чапля. (гордо) Не таким я собі змалював — свій ідеал. Маєш знати, що нам годї з ким небудь женитись Ми не ґшихта, щоб побачивши першу-лїпшу спідничку, зараз заручатись. (горячо) На нас звернені очи цїлого сьвіта, ми не можемо спроневірятись своїй місиї і своїй славі. Возьмеш собі таку ляльочку, що скажуть? От 10 лїт їздив, а таке чудо найшов. Одисей блукав лїт двайцять але за ким? За Пенельопою. Памятаєш ту славну Пенельопу, за котру ти тілько трійок набрав ся? (з погордою, показуючи на лїво) Aber das, mein Lieber, — ist nichts.

Акиндин.

То правда. Я над тим не застановляв ся.

Язон.

Се, братчику, треба передовсїм мати на оцї, щоби не знеславитись. Чорт бери маєтки, достоїньства — менї честь надо все.

Акиндин.

І менї.

Язон (тихше).

Цїла, бач, родина Мирских не для нас.

Акиндин.

Нї, нї!

Язон.

Я лиш над тим продумую, як би то з честию вицофатись звідси.

Акиндин.

(живо — втішно) Справдї! (фалшиво) І я скоросьвіт забираюсь.

Язон.

Бачу в тобі нескверного товариша. (простирає руку) Слово?

Акиндин (звільна — подаючи).

А гм!

Язон (на боцї).

В той спосіб позбудусь соперника і его мамунциної полїтики.

Акиндин (на боцї).

Щоби тебе лиш, братчику, вивезти, — сам верну назад.

Омелька (встаючи з канапи).

Час менї до дому!

Думка.

Так скоро?

Омелька.

Завтра рано — школа, занятє. При тім я вам не розказала всего. Я маю гостї.

Думка.

Гостї?

Омелька.

Так. До мене що вечера приходять дївчата з села. Они собі роблять де-що, я їм читаю, оповідаю, — оттак бавимось.

Думка.

(на боці — в голос) Що за душа сердечна!

Язон (до Акиндина).

Уважаєш, наш Орфей in floribus?

Омелька (до Думки).

Пращавайте! (відходить в ліво посьпівуючи:) Час до дому, час!

Думка (підводить єї до дверий).

СЦЕНА 4.

Попередні. Марійка (з лівих) з вином на підносї — стрічаєсь з Омелькою).

Марійка.

Що ти, Омельочко? Я тебе не пущу. Анї не думай! Хиба зле бавиш ся?

Омелька.

Противно, дуже добре!

Марійка.

Я-б прогнівалась на цїле житє.

Омелька.

Я ще верну, іду лиш прибратись! (тайком виходить на ліво).

СЦЕНА 5.

Попередні.

Марійка (до Язона, Акиндина і Думки, котрий все стоїть на боці).

Прошу! (подаючи вино)

Язон (беручи).

Дай Боже на весїлю вивдячитись, хоть молодим.

Акиндин.

А я хочу дружбою.

Марійка.

Я до вас маю прошенє, панове. Але не прогнївайтесь за тее. Звольте трошки гуляти з моєю сестричкою. Она бідненька пересидїла цїлий вечер, тому відходить. Коби ви знали, яка она добра?

Язон.

Для мене — кожда панночка добра.

Марійка.

Але яка розумна?

Язон (крізь сьміх).

Або-ж не час? Такий вік! Сила она може мати, Акиндин, 40 чи 50!

Акиндин (сьміє ся).

Марійка.

Які ви злосливі? А яка патріотка?

Язон.

Мрії, молоді мрії! І ми колись такі бували, неправда Акиндине?

Акиндин.

Правда.

Язон.

Нині, хвалити Господа, чоловік все переболїв. (живо — торкаючись чаркою об чарку Акиндинову) Житє перед всїм!

Марійка (наївно).

Сего я не розумію. (відходить з підносом на право — до иньших гостий).

СЦЕНА 6.

Попередні.

Язон.

(до Акиндина в голос — назирцем до Думки) Знаєш, ся пристаркувата Омелька як раз для нашого Орфея!

Думка (обурений).

Ви єї кіхтика не варті. Даруйте в сїм слові.

Язон.

Але ти цїлий варт.

Акиндин.

Бо вам, обоїм тее... (крутить пальцем коло чола)

Язон.

Ganz richtig.

СЦЕНА 7.

Попередні. Омелька (убрана з лївих).

Язон (до Акиндина).

Тепер ю заанґажуймо!

Акиндин.

Бррр!

СЦЕНА 8.

Попередні. Кастор (за ним) Полюкс (з правих).

Кастор (тріпаючи картами і показуючи на право).

Панове, короткого!

Язон, Акиндин, Полюкс (оживлені).

Добре, добре! (всї вибігають на право)

Думка (до Омельки).

Позвольте, панї, що вас підведу.

Омелька.

О, дякую сердечно!

Думка.

Не з пустої чемности се робю, але я цїкавий на що иньшого.

Омелька.

На що?

Думка.

На теє товариство ваше, котрому ви читаєте і оповідаєте. Позвольте, я пійду, лиш уберусь. (вибігає на лїво)

СЦЕНА 9.

Омелька. Марійка (входить без підноса з правого боку).

Марійка (біжить против Омельки).

Омельочко, я тебе не пущу. (обнимає еї).

Омелька.

Чому нї?

Марійка.

Иньшим разом, Омельочко, — нинї нї!

Омелька.

Чому нині ні?

Марійка (наівно).

Бо нині, нині я така весела, я така щаслива, цілий сьвіт би обняла, приголубила — сама не знаю, чому?

Омелька.

Те зле, що ти не знаєш чому?

Марійка.

Я сама бажала собі розтолкувати, але не вспію.

Омелька (скоро).

Бувай здорова!

Марійка (обзираючись).

Омелько, не відходи! Менї без тебе чось лячно буде, так лячно, що туй-туй розплачусь. (кріс головку на єї рамени)

Омелька (зачудована).

Марійко!

Марійка.

Памятаєш Омелько, як ми читали Фавста. Ти читала своїм звінким голосочком, я плакала. Ми обіцяли собі тогдї, бути все при собі, служити собі своїм серцем, розумом, порадою. Я не знаю, Омельочко, але менї здаєсь, що я нинї твоєї поради дуже а дуже потребую.

Омелька.

Ти залюблена!

Марійка (дуже засоромлена).

Омелько! (затикає їй уста, сама криє головку на єї груди).

Омелька (живо — відпихаючи єї).

Бувай здорова!

Марійка (благаючи).

Нї, сестричко, не йди! Свари на мене, гнївай ся на мене, бий мене, лиш не відходи.

Омелька.

Чому?

Марійка.

Я тобі мала тілько сказати, в тільки дїлах порадитись. Як би ти знала, кілько менї в тій хвили на сердци... (оглядаєсь на лїво і право).

Омелька.

Моя рада тобі на нїщо не придасть ся.

Марійка.

Чому?

Омелька.

Она вчинила-б тебе — нещасливою!

Марійка (зі страхом).

Омелько!

Омелька.

Она зняла-б з тебе тую рожеву полуду, в котрій тобі так любо мріти і колихатись, як золотому хрущикови в шовковій чашочці рожі. (поволи — сумно) Я зірвала-б рожу, а хрущик упав би на — камінь.

Марійка (з ростучим непокоєм).

Омелько, я тебе не розумію.

Омелька.

Але я тебе розумію, бувай здорова!

Марійка.

Омелько, ти, ти... ти заздрісна!

Омелька (з гірким усьміхом).

Я заздрісна, Марійко? Ха, ха, ха! На що? На тую лож, обману, брехню, котра тебе оповила неначе немовлятко... (бє ся в уста) Але я за богато сказала! Пращай! (іде в головні)

Марійка (тримаючи єї кріпко).

О, тепер тебе не пущу, Омелько! Ти менї мусиш все сказати — все, все, все!

Омелька.

Бог сьвідком, що я не хотїла тобі мішати й колотити твого раю. Але ти сама витягнула за язик, закидаючи зависть. Я мала би тобі завидувати тих пустоцьвітів, котрі й твоєї кісочки не варті?

Марійка.

Омелько, ти милиш ся. Ти закопалась в книжках, відтягнула від людий, тому й лиха ти на них. Они добрі.

Омелька (рішучо).

Знаєш, Марієчко, скажи ти тим д о б р и м людям, що всї твої грошї, все твоє майно — моє, а побачиш, що всї они в одну мить наче метелики прилинуть до мене.

Марійка (дрожачим голосом).

Що ти говориш, Омелько! То я вже нїчого не варта?

Омелька.

Ти сестричко — дївчина, якої не любити, але якою одушевлятись можна. За тебе я, — коли-б була мужчиною, — сейчас голову-б поклала. Але нї оден із сих, (показує на право) ручаю тобі, не зирне в тебе, бо глядить лиш на те, що коло тебе.

Марійка (гірко).

Ах, Омелько!

Омелька (сумно).

І я колись була молода, сестричко! І я колись буяла в тих рожевих облаках, що ти тепер. Минуло. На днї душі лишив ся лиш гіркий осад, що в сьвітї панує — неправда. Як ще тато-небіщик жили, — а тато уходили за богача, хотяй, Бог сьвідком, яка нераз бувала біда, — отже кажу, як ще тато покійний жили, кілько то, і духовних і мирских, крутилось коло мене! Не було дня без гостя. А дивив ся кождий що найяркійшим зором, лебедїв що найзвучнїйшим голосочком.

Тато вмерли. Ще якийсь час вертїлись ті метелики, думаючи, що лишились гроші. Показалось, що нема, — в мить розвіялись наче ті снїжні облачки від весняного леготу.

Марійка (крізь слези).

Омелько, менї чось лячно, таке слухати.

Олїмпія (за сценою — галасливо, по лївій).

Пан-отче, а йди но трохи сюда!

Мирский (за сценою, по лївій).

Сейчас, сейчас, лиш до дівчат подивлюсь та до гостий. (входить з лївих)

СЦЕНА 10.

Попередні. Мирский.

Мирский (до Омельки).

Омелько, а то що?

Марійка (кидаючись батькови на груди).

Ах татунцю! Що менї Омелька наговорила!

Омелька.

Марійко!

Мирский.

Що-ж такого? Певно посварились за хлопців, тепер до мене на суд.

Марійка.

Она сказала...

Мирский (докінчуючи).

Що єї хлопці не хотять любити? Не бій ся, знайде ще й она свого. (цїлує Омельку)

Марійка.

Не то.

Мирский.

А що?

Марійка (несьміло).

Она сказала...

Мирский.

Та кажи вже, бо не маю часу. Там вередує мати, там би до гостий заглянути, а ту ти держиш, мов в кліщах.

Марійка.

Ай, татунцю, як би ви знали?

Мирский (йдучи).

Або кажи або пусти!

Марійка.

Она сказала, що тоті питомці не до нас приїхали — а до наших гроший. (живо) Але то неправда, — правда?

Мирский (серіозно).

(по хвили, потираючи чоло) Хто зна', дитинко, чи Омелька не сказала правди...

Марійка (жалісно).

(н. б.) Мала-ж би я бути вже така дурна?

Мирский.

Они знають від Кармановича, що ми маєм гроші, тому приїхали. Бог оден глядить в серце чоловіка, ми не в силї.

Марійка (поволи).

То зробіть менї одну ласку, татунцю!

Мирский.

Яку?

Марійка.

Скажіть онтим, (показує на право) що тоті гроші — єї. (показує на Омельку)

Омелька (живо).

Марійко, та-ж я лиш жартувала.

Мирский.

А де-ж то випадає, дитинко?

Марійка.

Скажіть, скажіть, татунцю, я вас дуже прошу.

Мирский.

Але се не пристало менї, сьвященникови...

Марійка (дрожачи).

Я лиш хочу переконати Омельку, що она — помиляєсь.

Мирский.

Не могу, не могу! Гріх!

Марійка (приголублюючи).

Як мене любите, то скажете. Через той гріх ще пійдете до царства небесного.

Мирский.

Га, не знаю, що би я не зробив для тебе, дитинко. Господь най простить гріха, се для єго правди небесної. Зроблю, як кажеш.

Марійка (біжить до Омельки).

Тепер живо розбери ся!

Омелька.

Памятай, Марійко, ти сама наперла ся, щобись опісля не жалувала. (відходить на лїво)

Марійка (йдучи за нею)

Нї, нї! (на боцї — до публики) Боже, Боже, як менї тепер важко. Лучше було їх не бачити нїколи. (зникає на лїво)

СЦЕНА 11.

Мирский (стоїть задумавшись). Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс вибігають з правої — опісля Думка (з пальтом і капелюхом в руках — головними).

Язон.

А то мене стяли — шершенї!

Акиндин.

Видко, маєш щастє в чім иньшім.

Язон.

На три тузи програти, ще й на Vorhand-ї.

Думка (оглядаючись).

(до себе) Що, вже пішла? Де она?

(тримаєсь в слїдуючім з боку, чує однак все).

Язон (лестно — до Мирского).

Знають всечестнїйший, богато нам лучалось видїти сьвіта, але такого ладу, як у вас, — vollen Respekt!

Мирский (втїшно).

Оглядали?

Язон.

І хату обору, стайню стодолу, город і шіпку, цьвітник худібку.

Акиндин.

А телятничок то вже справдї — як клїточка з канарочками.

Язон (до Акиндина).

Ти лучше-б мамунциним квочкам призирав ся!...

Мирский (поважно).

Га, над сиротою Бог з калитою.

Язон (зачудований).

Як то? Над сиротою?

Мирский.

Бо, видите, все то, що ви бачили, сирітске майно.

Язон (з ростучим зачудованєм).

Яка-же у вас сирота?

Мирский.

А тая, що ви бачили, Омелька. Она учителькою в селї. Тепер вже не потребує того, але привикла, не хоче покинути. Страх, працьовита дитина. Покійний брат любив єї дуже, сам був учений чоловік. Умираючи записав єї весь свій маєток.

Язон (на боці).

А галуза би тебе, Кармановичу!

Мирский.

Дуже красний маєток. Самих гроший — кількадесять тисяч. Та що з того, коли за пізно. Дівчина вже добре постарілась...

Язон (живо).

Постарілась? Я того не бачу.

Акиндин (живо).

Ще дуже хорошо тримаєсь...

Язон.

А сила она може мати лїт?

Мирский.

О, так вже добре по 30-и, — до сорока половина!

Язон (живо).

Я би сего нїколи не сказав. Она виглядає на двайцять найбільше..

Акиндин (злобно).

А видиш Язоне, а ти глумив ся з еї віку!

Язон (обуренний).

Я? Перепрашаю, се проти моїх засад — глумитись з женщини. Противно, щоб тобі показати...

СЦЕНА 12.

Попередні. Омелька (розібрана — за нею) Марійка (входять з лївих).

Язон (прискакує до Омельки).

Прошу панї до 1-го мазура!

Акиндин (прискакуючи з другого боку).

А я до 1-го кадриля!

Кастор (так само).

А я до другого мазура!

Полюкс (так само).

А я до другого кадриля!

Язон (подаючи рамя Омельці).

(до Марійки) Сим направляю свій блуд, ласкава пані, взглядом вашої хорошої кузиночки. (оглядаючись — плеще в долоні) Панове — мазур! (вискакує кроком мазуровим на право)

Акиндин, Кастор, Полюкс (вискакують кроком мазуровим — за ним на право).

Марійка (стоїть на місци, як вкопана, дивлячись за ними).

Мирский (по відході всіх — крім Думки) — (підіймає руки до неба).

Боже! Твоя правда велика! (цілуючи Марійку в чоло, обтирає незамітно слези і виходить на ліво)

СЦЕНА 13.

Марійка, Думка.

(сцена драматична)

Марійка (стоїть ще хвильку, опісля, як музика заграє 1-ший такт мазура, паде на канапу і закриває очи руками).

Язон (за сценою — по правій).

Перше кільце, друге кільце, трете кільце! — Перше кільце зачинає! Голубчик — мазур! (чути тупіт ніг, музика грає, але чим раз тихше, щоб чути розмови на сцені)

Думка (призираєсь якийсь час танцеви — опісля приступає звільна до Марійки).

Чи можна вам подати руку?

Марійка (прочунявши).

Дякую!

Думка.

Перейдем до тамтої сьвітлиці. (показує на право)

Марійка

Дякую вам сердечно!

Думка.

Піду сам. (йде)

Марійка (живо).

Чекайте і я піду. (встає)

Думка (вертаєсь).

Прошу!

Марійка (по борбі з собою).

Нї — не піду. (сїдає опять)

Думка.

То перепрашаю! (йде звільна на право)

Марійка (встаючи — живійше).

Чекайте, не йдїть! І я піду з вами!

Думка (вертаючи).

Служу!

Марійка.

Або не варт! Ідіть собі самі! (сідає і закриває очи)

СЦЕНА 14.

Марійка (на канапі — закривши очи). Думка (в куті по правій). Цілий ряд дансерів, з Язоном і Омелькою на переді, висуваєсь в танци з правих дверей. В їх ряді Акиндин, Кастор, Полюкс з своїми парами.

Язон (коли висунув ся ряд).

Вибирати!

[Пари міняють ся з дамами: Акиндин — живо хватає Омельку, за котрою побивав ся Кастор, Полюкс.]

Кастор (махнувши рукою).

(н. б.) За пізно прийшов!

Полюкс.

(н. б.) За пізно!

Язон (проводячи).

Мазур!

[по окруженю сцени цілим рядом]

Ще раз вибирати! Голубчик — мазур! (хватає живо Омельку — за котрою пильно дибав Кастор, Полюкс)

Кастор (махнувши рукою).

Знов за пізно прийшов!

Полюкс (махнувши рукою).

За пізно!

Язон.

На перед! За мною! (вибігає в головні — всі пари за ним — музика чим раз тихше грає, тілько слабий відгомін доходить до публики)

СЦЕНА 15.

Марійка (зриваючись).

Ах. то підлість, підлість! (ломить руки і хватаєсь за чоло).

Думка (приступаючи — в цілій сцені держить ся в поважній іронічній флєґмі).

Ви се називаєте підлостию?

Марійка.

А якже се назвати?

Думка.

Таж се любов! Звичайна, людска любов.

Марійка (крайно зачудована).

Се любов?

Думка.

Вам она видко не подобаєсь! Ви чогось гнівні на неї?

Марійка.

Якже не гніватись? А ви не гніваєтесь?

Думка.

Нї.

Марійка.

Бо і ви такі самі.

Думка.

Може бути. А я вам докажу, що нема чого гніватись.

Марійка (зачудована).

Докажете?

Думка.

Докажу.

Марійка (ломлячи руки).

Но прошу!

Думка (приступаючи близше).

Маєм час. Ви самі, я сам, ви не танцюєте, я не танцюю — можемо поговорити.

Марійка.

Прошу, прошу! (н. б.) Але потім єму скажу, що я о них всіх думаю.

Думка (все спокійно).

Наколи-б ви прийшли до склепу і зажадали матерії шовкової, а вам купець місто шовкової подав вовняну — приняли би?

Марійка (усьміхаючись).

Та де?

Думка.

А коли би ви конечно потребовали шовку — а купець мав лише вовну, — що би ви зробили?

Марійка.

Кинула-б єму єго вовну і пішла до другого купця.

Думка.

Правда?

Марійка.

Правда!

Думка.

Без гніву?

Марійка.

Без гніву.

Думка.

А чо-ж ся на них гніваєте? (показує на право)

Марійка.

Або они купують материю?

Думка.

Материю не материю, але щось такого, що єсть на продаж.

Марійка.

Я вас не розумію.

Думка (приступаючи ще близше).

Я вам скажу яснійше. Товариші мої приїхали сюда шукати шовку, а може й аксамиту, в кождім разї якоїсь дорогої материї. З першу думали, що тим шовком — ви, — впрочім і подабаєте на те, — тай торгували вас. А як купець, — совістний бачите чоловік, — сказав їм, що ви не шовк а вовна, покинули вас і пішли там, де шовк. Так само, як і ви зробили в склепі.

Марійка (ломлячи руки).

То так ви нас понимаєте?

Думка.

Не тілько я але й они і цїлий сьвіт.

Марійка (потираючи чоло).

Коли се такий простий, звичайний торг, то чого при тім так надскакуєте, милитесь, любкаєтесь і золотите словами?

Думка.

В тім неморальність і тота гидка неправда. Але ми сему не винні.

Марійка.

А хтож?

Думка.

Люде, товариство людске, що се приняло і терпить, себе взаїмно манить. Так робили наші батьки і ми так робимо.

Марійка.

То й ви також, коли їх так бороните?

Думка.

Також.

Марійка.

То й ви шукаєте шовку-золота?

Думка.

В тім і ріжнимось.

Марійка (цїкаво).

А що-ж ви шукаєте?

Думка (приступаючи близше).

Як ви ще були багачкою, я би вам був того не казав. Вкінци як і приступити! Надто завізно й гамірно було коло вас. Тепер коли ви вовна я вовна, обоє однакі, я вам скажу, як рідній сестрі.

Марійка.

Скажіть.

Думка (тихше).

Я шукаю — серця.

Марійка (відскакуючи).

Те кожда має.

Думка.

Але не кожда однаке. Одна має тіцьке, (показує на нігтику) друга має тільке, (показує на половині пальчика) третя має оттільке. (показує на руку) Я шукаю — страшно великого! (показує, обіруч зачеркуючи коло)

Марійка (сьміючись).

Ой, ой! На що-ж вам такого великого?

Думка.

Щоб помістило мене і цїлу мою родину.

Марійка (серіозно).

А, ви маєте родину? Мамунця кажуть, що то дуже гірко, мати родину на голові. А численна?

Думка.

Звиш двайцять пять мілїонів душ.

Марійка (хватаєсь за голову).

Ай, ай! Та-ж то цілий нарід, Господи!

Думка.

Видите, я вже з того бачу, яке у вас серце маленьке? Як головка від шпильки.

Марійка (трохи уражена).

А хто-ж тільким ради дасть?

Думка.

Добре, всїм нї — але одній тисячцї.

Марійка.

І се за богато.

Думка.

Нї, не богато. Скажіть ви любите кого?

Марійка (засоромлена).

Н...ї...

Думка.

А неправда, бо ви любите батька, матїр, сестру, тїтку, бабуню...

Марійка.

А родину!

Думка.

А я вам покажу, що й ті мілїони ваша родина.

Марійка.

Як?

Думка.

Ваш тато — сьвященник, правда?

Марійка.

Правда.

Думка.

Вашого тата батько — дяк? Вашого дїда батько — селянин? От і дійшли до крівних.

Марійка.

Е, так далеко.

Думка.

То ви тілько близших крівних любите, дальших нї?

Марійка.

Певно, що нї.

Думка (приступаючи близше).

Страх, яке вузеньке серце!

Марійка (уражена — відскакує).

Е, та бо ви...

Думка.

А позвольте ще одно питанє, п а н ї?

Марійка.

(на боцї, цїдячи перше слово) П..а..н..ї? (до Думки) Прошу?

Думка.

Ви любите своє село?

Марійка (щиро).

Дуже.

Думка.

Що-ж ви любите в тім селї?

Марійка.

Всьо.

Думка.

То єсть: садок вишневий, річку журкітливу, левади зелені, гори цвитучі — правда?

Марійка (плещучи в долоні).

Ай, то дуже красне!

Думка.

Ті хати порозкидані по уровищах?

Марійка (я. в.).

Ай дуже, дуже!

Думка.

А тих, що живуть по тих хатах — нї?

Марійка.

Е, то хлопи!

Думка (приступаючи близше).

То мертву природу ви любите, а живих людей, своїх покрівних — нї! Страх, яке вузеньке серце!

Марійка (відскакуючи — уражена).

Ідїть собі з тим вузеньким серцем! Ще й ви ся наважили?

Думка (відступаючи).

Більше вже нїчо не скажу, ласкава панї!

Марійка.

(на боцї, цїдячи перші два слова) Л..а..с..кава панї! Боже мій, як то якось неприємно. Я страшно мушу бути дурна в єго очех.

Думка.

А були ви коли в селяньскій хатї, ласкава панї?

Марійка.

(на боцї) Знов ласкава панї! (в голос) Була, але довго не могла витримати. Там люди, дїти, разом дріб, худоба, сопух... Менї в голові крутилось.

Думка.

Видите, се все з вузенького серця. Бо великому жаль би ся зробило, оно би порадило, помогло. Вузеньке серце любить добро а велике недолю. (з одушевленєм) Не любив тебе той ненько Украіно, хто не любив твоєї біди! (з ростучим одушевленєм):

„Нї поля́ твої широ́кі, нї твої сади,
Нї верховини́ цвиту́чі, нї твої степи,
Анї ріки бистротечні, анї твоє море,
Як я ненько Украіно люблю твоє горе!

(хвильку стоїть нерухомий)

Марійка.

(на боцї) Який він красний, коли так говорить, але недобрий. Сего серця вузенького я єму не подарую. (в голос) Вам би ся з своїм широким серцем найлучше оженити з Омелькою.

Думка (прочунявши).

Я так і думав. Але хвильку лише. Тепер, она богатирка. Богацтво будує палати еґоізмови. Богацтво любить уживати а не розживати.

Марійка (усьміхаючись).

То женїть ся з Ксенею.

Думка.

Якою Ксенею?

Марійка.

Єсть у нас дівчина в селї. Зове ся Ксеня. Хороша дївчина і учена. Уміє читати, писати, деклямувати так як ви, шити, гаптувати. Я вам покажу єї. У неї і серце буде мабуть отільке! (показує, обіруч зачеркуючи коло).

Думка (живо).

Покажіть менї єї!

СЦЕНА 16.

Попередні. Катерина (входить головними).

Катерина.

Прошу паннунцї, чось Ксеня прийшла.

Думка (живо).

Поклич, поклич!

Катерина (соромливо).

Та вна не до панича — а до панни прийшла.

Думка.

То нїчо — заклич!

Марійка.

Ні, не клич! Я сама вийду.

Катерина (відходить в головні).

Думка (просячи).

Покажіть менї єї!

Марійка.

Такі ви цікаві? Не покажу!

Думка.

То я сам побачу! (оглядаючись шукає) Де мій капелюх? (хвилю крутить ся шукаючи)

Марійка (наівно).

(на боці) Він справдї готов пійти, поб.а-ч.и.т.и, п.о.л.ю.б.п.т.и...

Думка (найшовши капелюх іде в головні).

Марійка (зі страхом).

Не йдіть!

Думка (стає).

Чому?

Марійка (живо).

Я не хочу.

Думка (з поклоном).

А, а! (іде в головні).

Марійка (біжить за ним і відтягає від дверий).

(дуже наівно) Кажу, не йдіть, бо такою Ксенею, з отільким серцем могу і я бути для вас... (утікає на лїво).

Думка (хвилю стоїть, мов ошоломлений).

Мала-ж би се бути правда?

СЦЕНА 17.

Думка. Ксеня (входить головними).

Ксеня.

(хороша, сїльска дївчина, з віночком в руках).

(оглядаючись) Паннунці нема тут?

Думка (живо — оглянувшись).

То ти Ксеня?

Ксеня (наівно).

Я. А панич з відки мене знають?

Думка (кидаючись на неї, горячо).

Ай Ксеню, Ксеню, коби ти знала, яке ти менї щасте принесла! (обнимає її — з превеликої радости)

СЦЕНА 18.

Музика перестала грати. Язон з Омелькою, Акиндин, Кастор Полюкс, і прочі виходять з правих дверий.

Язон (побачивши Думку з Ксенею).

Vivat Орфей і Евридика!

Ксеня (засоромлена утїкає в головні).

Акиндин, Кастор, Полюкс і прочі.

Vivat! Vivat!

Думка (все ще не посїдаючись з радости).

Що ви розумієте!!!

СЦЕНА 19.

Попередні. Мирский, Олїмпія (виходять з лївих дверий).

Мирский, Олїмпія (запрошуючи).

Просим до вечері, просим!

[Всї зміряють в лїві двері.]

ЗАВІСА ПАДЕ.

Дія III.

Декорация як в дії II. Комната в домі Мирского, пристроєна звичайним ладом. На середині, під задною стіною канапа, перед нею столик і фотелї. Двері, як передше. Правобіч вікно на город.

СЦЕНА 1.

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс.

[Язон і Акиндин перебрані ходять оден проти другого по комнатї. Кастор і Полюкс сидять на канапі, обнявшись за шию курять].

Акиндин (стаючи).

Котра то вже година?

Язон (добуваючи годинник — стає проти него).

Одинайцята.

Акиндин (голосно до всїх).

Час може нам їхати. Вже всї гості порозїздились.

Язон (усьміхаючись).

Кому в дорогу, тому час. Я тут лишаюсь. (ходить).

Акиндин.

Як ти то і я. Маю час. (ходить)

Кастор.

І я маю час.

Полюкс.

І я маю час. (гуторить з Кастором, не вважаючи на слїдуючу розмову Язона і Акиндина).

Язон (тихше до Акиндина).

Ти казав вчера, що скоросьвіт виїдеш.

Акиндин (недобрий).

То вчера було. Нинї иньше дїло.

Язон.

Ага! Марійка, Марійка!

Акиндин (я. в.).

Можу тобі еї відступити.

Язон (бухаючи сьміхом).

Ха, ха, ха! Ти може, брате, до Омель...? Ха, ха, ха! Пиши пропало! Омелька моя. Ще тілько словечко шепну — старим. (заглянувши в вікно, вискакує головними).

Акиндин (лицем до публики).

(до себе) Що? Він вже й до старих? Го, го, Акиндине, а ти спиш? (павза) Чого він так скочив, мов опарений? (заглядає в вікно) А, а! Омелька в городї. (вискакує в головні)

СЦЕНА 2.

Кастор, Полюкс (все сидять обнявшись).

Кастор.

Знаєш, Полюкс, чудесний мав я сон.

Полюкс.

Який?

Кастор.

Менї снилось, що ми з побратимів стали оба шваґрами. Разом нас вели, разом нас благословили, разом нас... (зївав) вінча...а...а...ли!

Полюкс.

Дав би се Господь.

Кастор.

Я не знаю як ти, але я вірю в сни. В кождім снї єсть зерно правди. Оно можливе і тут...

Полюкс.

Як то?

Кастор.

От бачиш у Мирских єсть дві сестри, нерідні, нерідні, але що то значить? Ти возьми одну, я другу.

Полюкс (живо).

Добре, Ти бери Марійку — я Омельку.

Кастор.

Нї я Омельку, ти Марійку.

Полюкс (пускаючи шию Касторову).

Ти, бачиш, старший, мудрійший бери молодшу, — менї, я себе знаю, треба мудрої жінки.

Кастор (живо протестуючи).

Нї, менї старшому старша, тобі молодшому молодша. Так вже з природи веде ся.

Полюкс (встаючи).

Я Марійки не хочу.

Кастор (встаючи).

А я Омельки не пущу.

Полюкс.

Мусиш.

Кастор.

За нїчо в сьвітї.

Полюкс.

Нї?

Кастор.

Нї!

Полюкс.

Як так, то амінь побратимству!

Кастор.

Не дуже стою о те.

Полюкс, Кастор.

О — о! (розбігають ся: Кастор в праві, Полюкс в лїві двері.)

СЦЕНА 8

Олїмпія (входить головними).

[роздражнена — в цілій дії].

Олїмпія (ломить руки).

Ще такої комедиї не бачила, як жива! Молоді, гладкі питомцї, аж любо подивитись, причепились до старої і анї руш відчепитись.

І оден і другий і третий і четвертий. А вже третий і четвертий бодай назирцем! І вчора і нині. Тьфу, перевертаєсь сьвіт до гори ногами. У цивільних то вже таке бачила, у духовних перший раз. Цивільні вже і з старими бабами женились, але духовні? (ходить по сцені).

Та ще, аби богата а то убога така, як тота Марта, ще ї показують в театрі. (ходить).

А вже що найбільше злостить то тота Марійка. Вчора цїлий празник плакала, нині ходить, сьміє ся, заходить ся. Ігі! (ходить живо по сцені).

СЦЕНА 4.

Олїмпія. Марійка за нею Думка (перша вбігає — другий повільнїйше, головними).

Марійка.

(заходить ся від сьміху) Ха ха ха! ха ха ха!

Олїмпія (показуючи на Марійку).

Ну, дивіть люде добрі!

Марійка.

Ха ха ха! ха ха ха!

Олїмпія.

Та чо' ти ся до лиха регочеш?

Марійка (глипаючи в вікно).

Ой, мамунцю, не витримаю! ха ха ха! ха ха ха!

Думка (сьмієсь собі на боцї).

Олїмпія.

Вже й не знаю, що казати бідї! Єї сьміх, а чоловіка, як би хто шпильками підколював.

Марійка (кидаєсь на матір і тягне до вікна).

Подивіть ся!

Оліmпія.

Не чудо-ж то? Оден з одної сторони Омельки, другий з другої. А третий і чертвертий, то вже лиш вишнї попідпирали.

Марійка (бухає ще дужшим сьміхом).

Думка (бухає сьміхом собі).

Марійка (по хвили, перериваючи мову сьміхом).

А нинї рано, всї цьвіти менї позривали на китиці для Омельки. Язон післав через паламаря, Акиндин не мав через кого, та через — піддячого. Піддячий не дочув та принїс — менї. Я єму опісля дякую, а він такий недобрий. Ха ха ха! ха ха ха!

Думка.

Якже-ж ту бути добрим? (бухає сьміхом)

Оліmпія (до Думки).

Ще й вам сьміяти ся? Чо'-ж ви не йдете до них? (показує на город)

Думка.

Я не Арґонавт. (сьміє ся)

Оліmпія.

Господь вас розуміє, по якому ви говорите.

Думка.

Я лиш Орфей, що маю сю виправу описати. (сьміє ся)

Оліmпія (здіймаючи раменами).

(н. б.) Мабуть і єму ся вже в голові перевернуло! Хто впрочім знає, як і що їх тепер учать ві Львові. (хоче відійти в головні).

Марійка (дивлячись у вікно — живо).

Встають, встають! Ідуть сюда!

Оліmпія (з'упиняючись на хвилинку в вікні).

Є на що дивитись! (іде в головні)

СЦЕНА 5.

Попередні. Акиндин (стає в головних).

Акиндин (до Оліmпії).

Перепрашаю, всечестнїйша добродїйко, могу вас просити на одно словечко?

Оліmпія (вертає).

Прошу!

Акиндин (оглядаючись).

Але самісеньких самих.

Марійка (до Думки).

Ходїть отче! Се на осьвідченя заносить. (випихає Думку, сама зникає на право).

СЦЕНА 6.

Акиндин, Оліmпія.

Оліmпія (сідаючи на канапі).

Прошу, сїдайте!

Акиндин (сїдає звільна на фотели, лїворуч від Оліmпії).

Не знаю сам, ласкава добродїйко, від чого зачати. Справдї, єсть се хвиля житя, дуже

важна. Годї так від разу сказати, що чоловік думає. Я приїхав сюда на часочок, а бажав би остати на вічність. Так, во віки віков..., бо я полюбив вашу донечку...

Олїмпія (живо).

Марійку?

Акиндин.

Нї, перепрашаю, я хотїв сказати, вашу хорошу кузиночку...

Олїмпія.

Омельку?

Акиндин.

Так, Омельку і бажав би не розлучатись з нею до кінця житя...

Олїмпія.

Во імя Отца і Сина. Чи ви очий не маєте? Чи глумитесь з нас чи що таке? Таж ви такі молоді, а она...

Акиндин.

О, я молодшої від неї не бачив.

Олїмпія.

Ви собі, хвалити Бога, такі гладенькі, а она...

Акиндин.

О панї добродїйко, я кращої від неї не бачив.

Олїмпія.

Таж бійтесь Бога, що говорите? Вже Марійка сто разів красша...

Акиндин.

Коли серце не велить, ласкава пані добродїйко!

Олїмпія (зриваючись, досадно).

То женіть ся про мене, з ким хочете. Най вам Господь помагає. (зміряє на лїво).

Акиндин.

Житє своє вам завдячую, ласкава панї добродїйко. Радістною вістию пійду подїлитись з моїм ангелом. (вискакує в головні)

Олїмпія (дивлячись за ним).

Ну дивіть, як би ся на сьвіт божий народив! (збирає раменами) Що-ж, треба пан-отцеви сказати. (іде на лїво)

СЦЕНА 7.

Олїмпія (стикаєсь в лївих з) Мирским (за ним з) Язоном.

Мирский.

Чекай панї-матко, маю тобі щось сказати!

Олїмпія.

І я тобі мала сказати, що... (уриває побачивши Язона)

Мирский (виходячи зовсїм).

Ото пан Дївонос осьвідчаєсь нам о руку нашої Омельки.

Олїмпія (зачудована).

Вже другий?

Мирский.

Не мали ми часу доволї пізнати пана Дївоноса, але він спішить ся домів і просить,

щоб єму бодай дати надїю перед другими, коли рішучо не скажем так або инакше.

Олїмпія.

Та що тілько пан Всеволода осьвідчив ся о Омельку.

Мирский.

Хто? Всеволода? (н. б.) Маєш тепер!

Язон.

Всеволода? (тихше) Я того надїяв ся, але я мушу перестерегчи вас паньство, перед ним. Всеволода чоловік непевний, я єго вже з давна знаю. Він гуляка, довгороба, грошетрата. Єму не о серце ходить, він лиш на віно дибає.

Олїмпія.

На яке-ж до лиха віно? Та Омелька нїчого не має крім того, що в школї заробить.

Язон.

Що до мене, я про те не дбаю. Єсли би менї ходило о маєток, я би був давно оженив ся. Не одна партия траплялась. Але я іду лишень за покликом серця і ту оно менї сказало: се твоя доля.

Мирский.

Що-ж думаєш, Олїмпіє?

Олїмпія.

Що-ж я маю казати? Або я знаю. Омелька не мала; має, хвалити Бога, свої лїта, най сама каже.

Язон (втїшно).

О, єсли о думку панни Омельки ходить, то я певний свого щастя. (вибігає в головні)

Мирский (сьміючись, на боцї).

А Господи, даруй гріха! Як то все покінчить ся?

Олїмпія.

Се вже менї і в голові не містить ся. Така стара лепетуха вже другого до себе прикувала, а ту й молода, й нїчого собі, й маєток, хвалити Господа, — нї одного. Чари якісь знає, чи що таке?

СЦЕНА 8.

Попередні. Кастор (висуваєсь з правої) Полюкс (з лївої).

[Побачивши себе, стають хвилю оден проти другого.]

Олїмпія (в розпуцї).

(н. б.) Що? Ще може й сї?

Кастор (до Полюкса).

Ну кажіть, яке маєте дїло?

Полюкс.

Кажіть, кажіть ви!

Кастор (до Мирского).

Дарують всечестнїйший, що мішаюсь, може не в своє дїло. Але поважанє, яке маю до дому вашого і родини, велить менї перестерегчи перед деякими незваними людцями, так тут неприсутними як і деякими присутними.

Полюкс.

Прошу!

Кастор.

Я довідав ся, що о ручку нанни Омельки осьвідчились товариші мої Язон і Акиндин, а й ще деякі забігають.

Полюкс.

Прошу.

Кастор.

Всї они негідні ремінчика розвязати в черевичку панни Омельки, бо люде негідні, нездібні, задовжені, по 10 лїт вже їздять а не можуть дібратись.

Полюкс.

Перепрашаю, бо я їжджу доперва рік пятий.

Кастор.

Коли шестий.

Полюкс.

А ви маєте довги більші, чим я.

Кастор.

За мене заплатить стрийко, а за вас хто?

Полюкс.

Вуйко.

СЦЕНА 9.

Попердні. Омелька, (за нею) Язон, Акиндин (входять головними).

Мирский.

Омельочко, (цїлує єї в голову) ласка небесна спливає на тебе щедрою струєю. О руку твою

осьвідчились що тілько панове Дївовос, Всеволода, а сли не помиляюсь... (дивить ся на Кастора і Полюкса).

Кастор (з поклоном).

І я.

Полюкс (з поклоном).

І я.

Оліmпія (на боці, — в найбільшім роз'яренію).

Не витримаю!

Язон (до Кастора).

Шкода ходу.

Акиндин (до Полюкса).

Шкода броду.

Мирский (до Омельки).

Не нам очевидно жити з ними, дитинко, але тобі. Єсть у тебе, хвалити Бога, свій розум — вибирай.

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (складають руки до Омельки).

Омелька.

Справді ласка божа злялась на мене нині. Менї однако тяжко вибирати, жаль покривдити одного або другого, бо я всіх зарівно поважаю і всїми зарівно дорожу. Може би лучше панове погодились самі, а я певно вибраному віддам руку і серце, а прочих попрошу за дружбів.

Язон, Акиндин.

Виберіть ви, панї!

Кастор, Полюкс.

Виберіть самі!

Омелька.

Але я вас прошу, панове!

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (благаючи).

Самі, самі!

Омелька (дуже звільна).

Коли вже так, коли я сама вибирати маю, то.....

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (умильно складають руки).

Омелька (рішучо).

То не хочу жадного!

Оліmпія (дуже лиха).

Цур тобі, Омелько! З розуму зійшла, чи що? Трафляють ся такі люди, а она не хоче. Та яких-же ти лучших дожидати-меш? Образа божа, та-ж як би менї так, Господи сьвятий... (бє ся в уста)

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс.

Панно Омельцю! Панно Омельцю!

Оліmпія.

(на боцї, ломлячи руки) Стара така, тай ще вередує! (до Омельки) Та опамятай ся, дївчино!

Омелька (щиро).

Я би вибрала, але що з того, коли мій вибраний мабуть уже вибраний.

Оліmпія.

Хто такий?

Омелька (іде в головні двері).

Марійко! Марійко! (киває пальцем, кличучи).

СЦЕНА 10.

Попередні. Омелька (вертає), (за нею засоромлена) Марійка, Думка.

Омелька (показуючи на Думку і Марійку).

От і вибрані!

Оліmпія (зачудована ще більше).

Що-о-о?

Думка (приступаючи коло Марійки).

Коли вже паньство нині такі щедрі на благословеніе, то поблагословивши богатих поблагословіть і бідних. (серіозно) Ні що критись, ласкаві добродії! Ми любимо ся, а любимо ся тою чистою, непорочною любовію, котра лучить серця людскі від тепер до крайної границі людскої долї. Доказом чистоти нашої любови най буде наше убожество...

Оліmпія (перериваючи).

Що? Моя дитина бідна?

Думка (перераженій).

А вжеж...

Марійка (бухає сьміхом).

Оліmпія

А вам хто се напечатав? А чия-ж ся праця наша тай покійного брата нашого, царство єму небесне?

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (споглядаючи оден на другого).

Що-о-о?

Язон.

Отче Мирскій, таж ви казали що се майно...

Омелька (кінчачи).

Моє. Але то було лиш пожичене на оден день. Нині, з'єднавши собі ним тілько сердець, віддаю єго назад в руки властительки, сестрички моєї Марійки.

Думка (сумно).

Пропав я.

Мирский.

Ні, не пропав, дитино! Благословен най буде Господь і правда Єго сьвята. Ти полюбив дитину мою, думаючи, що она бідна. Тим раднїйше віддаю всю працю свою в твої руки, знаючи, що лиш на добро обернете єго собі і другим.

Акиндин.

Отче Мирский, але признаєте, що нечестно се, так шутити з людий.

Мирский.

Не моя се шутка, а нашої мудрої Омельки. Она заложилась вчера з Марійкою, що коли Марійка відступить єї своє майно, всї горячі серця ваші склонять ся до неї. І панове признаєте, що Омелька виграла заклад...

Олїмпія (радісно).

Аж тепер розумію! (в. б.) То тому они всї так коло Омельки згорнулись.

Марійка (цїлуючи Омельку).

За теє буде она моєю — дружечкою.

Думка.

А Ксеня другою.

Марійка (живо).

Ще не забув Ксеню?

Думка.

Ні, поки життя мого.

Марійка (затикає му рукою уста).

Язон.

Моє поважане! (відходить в головні)

Акиндин, Кастор, Полюкс.

Моє почтеніе! (відходять в головні)

СЦЕНА 11.

Попередні. Порфирий (вбігає головними).

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (на вид єго подають ся в зад).

Порфирий.

Не дійшов чоловік на празник, то бодай на попразен. (веселим оком на питомців) Та ба, ту бачу і весїля коїть ся! (до Мирского) Моє почтеніе, отче Мирский, цїлую ручки пані добродїйки. Тут ваші папери, отче Мирский, на ульоковані гроші. Знайте, що Карманович честний чоловік. (віддає папери)

Мирский (переглядає папери).

Порфирий (до Арґонавтів).

Но, котрому з вас поблагожелати, панове? Язонови чи Акиндинови, чи тим молодикам?

Язон.

Пожелайте нашому Орфеєви, пану Думцї.

Порфирий (крайно здивований).

Що? Отче Мирский, ви за сего панича доньку віддаєте? (показує на Думку)

Мирский.

Так єсть, пане Порфирий!

Порфирий.

Що робите? Та він менї і сотика не винен.

Мирский.

Тим лїпше, тим лїпше!

Порфирий (до Аргонавтів).

І ви дались такому дудикови в поле вивести? А сором а казка!

Язон, Акиндин, Кастор, Полюкс (зміряють в головні).

Порфирий (до публики).

Справдї, нема вже питомцїв на сьвітї. Від нинї — сотика жадному не пожичу.

ЗАВІСА ПАДЕ.

Спис голов „Сїчи“ 1868—1898.

1) $^{9}/_{1}$ – $^{25}/_{3}$ 1868. *Наталь Вахнянин.* I рік істнованя „Сїчи“.

2) $^{25}/_{3}$—$^{30}/_{11}$ 1868. *Д-р Юлїян Целевич.* I. рік.

3) $^{30}/_{11}$ 1868 — $^{24}/_{11}$ 1869. *Михайло Подолиньский.* II рік.

4) $^{24}/_{11}$ 1869 — $^{1}/_{12}$ 1871. *Д-р Мелїтон Бучиньский.* III і IV рік.

5) $^{1}/_{12}$ 1871 — $^{30}/_{11}$ 1872 *Д-р Іван Скоморовский.* V рік.

6) $^{30}/_{11}$ 1872 — $^{20}/_{11}$ 1873. *Д-р Іван Пулюй.* VI рік.

7) $^{20}/_{11}$ 1873 — $^{31}/_{10}$ 1874. *Петро Скобельский.* VII рік.

8) $^{31}/_{10}$ – $^{19}/_{12}$ 1874. *Остап Терлецкий.* VIII рік.

9) $^{19}/_{12}$ 1874 — $^{7}/_{11}$ 1875. *Д-р Щастний Сельский.* VIII рік.

10) $^{7}/_{11}$ 1875 — $^{3}/_{11}$ 1877. *Д-р Іван Горбачевский.* IX і X рік.

11) $^{3}/_{11}$ 1877 — $^{26}/_{10}$ 1878. *Петро Огоновский.* XI рік.

12) $^{26}/_{10}$ 1878 — $^{25}/_{1}$ 1879. *Софрон Недїльский.* XII рік.

13) $^{25}/_{1}$ — $^{25}/_{10}$ 1879. *Іван Дольницкий* XII рік.

14) $^{25}/_{10}$ 1879 — $^{23}/_{10}$ 1880. *Ярослав Окуневский.* XIII рік.

15) $^{23}/_{10}$ 1880 — $^{22}/_{10}$ 1881. *Д-р Іван Кос.* XIV рік.

16) $^{22}/_{1}$ 1881 — $^{3}/_{11}$ 1883. *Льонгин Озаркевич.* XV і XVI рік.

17) $^{3}/_{11}$ 1883 — $^{1}/_{10}$ 1885. *Іван Куровець.* XVII і XVIII рік.

18) $^{1}/_{10}$ 1885 — $^{5}/_{11}$ 1886. *Д-р Роман Яросевич.* XIX рік.

19) $^{5}/_{11}$ 1886 — $^{5}/_{11}$ 1887. *Д-р Евген Кобринський.* XX рік.

20) $^{5}/_{11}$ 1887 — $^{10}/_{11}$ 1888. *Воєвудка.* XXI рік.

21) $^{10}/_{11}$ — $^{19}/_{12}$ 1888. *Яків Турин.* XXII рік.

22) $^{29}/_{12}$ 1888 — $^{9}/_{11}$ 1889. *Орест Зарицкий.* XXII рік.

23) $^{23}/_{11}$ 1889 — $^{1}/_{11}$ 1890. *Д-р Михайло Зобків.* XXIII рік.

24) $^{1}/_{11}$ 1890 — $^{7}/_{11}$ 1891. *Володимир Лаврівский.* XXIV рік.

25) $^{7}/_{11}$ 1891 — $^{14}/_{5}$ 1892. *Осип Партицкий.* XXV рік.

26) $^{14}/_{5}$ 1892 — $^{28}/_{2}$ 1893. *Евген Левицкий.* XXV рік.

27) $^{28}/_{2}$ — $^{10}/_{5}$ 1893. *Льонгин Бачиньский.* XXVI рік.

28) $^{10}/_{5}$ 1893 — $^{21}/_{1}$ 1894. *Ярослав Бурачиньский.* XXVI рік.

29) $^{21}/_{1}$ — $^{16}/_{11}$ 1894. *Д-р Василь Павлюк.* XXVI рік.

30) $^{16}/_{11}$ 1894 — $^{11}/_{11}$ 1895. *Іван Бережницкий.* XXVII рік.

31) $^{11}/_{11}$ 1895 — $^{14}/_{11}$ 1896. *Кость Гукевич.* XXVIII рік.

32) $^{14}/_{11}$ 1896 — $^{6}/_{2}$ 1897. *Олекса Петровский.* XXIX рік.

33) $^{6}/_{2}$ — $^{7}/_{11}$ 1897. *Орест Бурачиньский.* XXIX рік.

34) $^{7}/_{11}$ 1897 — *Д-р Мирон Кордуба* XXX рік.

ПОЧЕСТНІ ЧЛЕНИ

руско-українського товариства „Січ“ у Відни.

(1868—1898)

1) *Наталь Вахнянин* ц. к. проф. ґімн. у Львові, посол до Ради державної, імен. поч. член. $^{26}/_{3}$ 1868. [член-основатель, голова 1868].

2) *Д-р Юлїян Целевич* ц. к. проф. ґімн. у Львові, ім. поч. членом $^{30}/_{11}$ 1868, † $^{24}/_{12}$ 1892. [член-основатель, голова 1868 від цьвітня].

3) *Дамян Гладилович* ц. к. проф. ґімн. у Львові, ім. поч. членом $^{30}/_{11}$ 1868, † $^{28}/_{1}$ 1892. [член-основатель].

4) *Д-р Юлїян Пелеш* гр. кат. епископ в Перемишли, ім. поч. член. $^{13}/_{12}$ 1870. [член-основатель, судия мировий 1868 і 1870].

5) *Д-р Конст. Менциньский* ц. к. лїкар в Скалатї, ім. поч. член. $^{13}/_{12}$ 1870. [член-основатель, судия мировий 1868].

6) *Іван Струминьский* ц. к. сов. двору при найв. триб. судовім, ім. поч. член. 1871. [член-основатель, заступник голови 1868 і 1869].

7) *Юлїян Лавровский* ц. к. совітник судовий, ім. поч. член. 1871, † $^{5}/_{5}$ 1873.

8) *Лев Шехович* ц. к. сов. судовий в Перемишли, ім. поч. член. 1871. [член-основатель, секретар 1868].

9) *Іван Комарницкий* ц. к. сов. судовий в Бережанах, ім. поч. член. 1871. [член-основатель].

10) *Йосиф Ганинчак* інжинєр желїзниці у Львові, ім. поч. член. $^{1}/_{12}$ 1871. [член-основатель, видїловий 1869].

11) *Михайло Драгоманов* проф. університету в Софії, ім. поч. член. $^{1}/_{12}$ 1871.

12) *о. Володислав Бачиньский* ректор духовної семинарії, ім. поч. член. $^{3}/_{5}$ 1872. † [член-основатель, член видїлу 1868 і 1869, заст. голови 1870].

13) *Юлїян Медведский* ц. к. проф. полїтехнїки у Львові, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1874. [член-основатель, касиєр 1868—1870, судия мировий 1873].

14) *Д-р Іван Пулюй* ц. к. проф. полїтехнїки в Празї, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1874 [б. звич. член, секретар 1870, заст. голови 1871, судия мировий 1872, голова 1873, видїловий 1874].

15) *Д-р Мелїтон Бучиньский* адвокат краєвий в Станїславові, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1874. [б. звич. член, член видїлу 1869, голова 1870 і 1871, заст. голови 1872, судия мировий 1873].

16) *Д-р Іван Качковский* лїкар у Львові, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1874, † [член-основатель, судия мировий 1872].

17) *Єротей Пігуляк* ц. к. проф. реальної школи в Чернівцях, посол до буковиньского Сойму краєвого, ім. поч. член. $^{7}/_{11}$ 1875 [б. звич. член].

18) *Ізидор Громницкий* ц. к. проф. руск. ґімн. у Львові, ім. поч. член. $^{26}/_{10}$ 1878. [б. звич. член, судия мировий 1876].

19) *Петро Огоновский* ц. к. проф. руск. ґімн. у Львові, ім. поч. член. $^{26}/_{10}$ 1878. [б. член, секретар 1876, видїловий 1877, голова 1878].

20) *Дмитро Людкевич* маґістер фармациї і купець в Перемишли, ім. поч. член. $^{26}/_{10}$ 1878. [б. член звичайний].

21) *Мірон Зарицкий* совітник судовий в Сераєві, ім. поч. член. $^{25}/_{10}$ 1879. [б. член звич.]

22) *Д-р Сильвестер Дрималик* лїкар в Жовкві, ім. поч. член. $^{25}/_{10}$ 1879. [б. член звич.]

23) *Д-р Франц Міклошіч* ц. к. професор унїверзитету у Відни, ім. поч. член. $^{3}/_{11}$ 1883, † $^{7}/_{3}$ 1891.

24) *Д-р Іван Горбачевский* ц. к. професор унїверзитету в Празї, ім. поч. член. $^{3}/_{11}$ 1883. [б. член звич., секретар 1873, заст. гол. 1874, касиєр 1875, голова 1876 і 1877, судия 1880.]

25) *Д-р Щасний Сельский* лїкар у Львові, імен. поч. член. $^{3}/_{11}$ 1883. [б. член звич., секретар 1874, заст. гол. 1874, голова 1875, заст. гол. 1876, касиєр 1882 і 1883, ком. шконтр. 1884].

26) *Д-р Іван Кос* ц. і к. лїкар полковий, ім. поч. членом $^{3}/_{11}$ 1883. [б. член звич., видїловий 1879, голова 1881 і 1882, судия мировий 1883].

27) *Д-р Ярослав Окуневский* ц. і к. лїкар лїнїйний, ім. поч. член. $^{1}/_{11}$ 1884. [б. член звич., касиер 1879, голова 1880, судия мировий 1883].

28) *Кость Паньковский* редактор у Львові, ім. поч. член. $^{1}/_{11}$ 1884. [б. член звич., бібліотекар 1882].

29) *Д-р Льонгін Озаркевич* адвокат краєвий в Городку, імен. поч. член. $^{1}/_{11}$ 1884. [б. член звич., заст. голови 1879, касиер 1881, голова 1882 і 1883, судия мировий 1884].

30) *Д-р Омелян Огоновский* ц. к. професор університету у Львові, ім. поч. член. $^{27}/_{5}$ 1885 † $^{26}/_{10}$ 1894.

31) *Д-р Ізидор Шараневич* ц. к. професор університету у Львові, ім. поч. член. $^{27}/_{5}$ 1885.

32) *Володислав Федорович* властит. дібр Вікно, ім. поч. член. 1885.

33) *Михайло Димет* купець у Львові, ім. поч. член. $^{27}/_{5}$ 1885 †.

34) *Остап Терлецкий* канд. адв. у Львові, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1885. [б. звич. член, бібліотекар 1874, голова 1875, судия мировий 1882 і 1883].

35) *Д-р Теофіль Окуневский* адвокат кр. в Городенцї, ім. поч. член. $^{31}/_{10}$ 1885. [б. звич. член, бібліотекар 1883].

36) *Д-р Йосиф Ковшевич* ц. і к. лїкар полковий, ім. поч. член. $^{5}/_{11}$ 1886 [б. звич. член, заст. голови 1880].

37) *Д-р Константин Ікалович* лїкар надворний князя Болгарії, ім. поч. член. $^{5}/_{11}$ 1887. [б. звич. член, секретар і бібліотекар 1881, касиер 1882, заст. голови 1883, судия 1885].

38) *Д-р Володимир Кобриньский* лїкар в Коломиї, ім. поч. член. $^{5}/_{11}$ 1887, [б. звич. член, секретар 1882, заст. голови 1885, судия мировий 1886].

39) *Д-р Ізидор Шухевич* ц. і к. лїкар полковий, ім. поч. член. $^{5}/_{11}$ 1887. [б. звич. член, касиер 1880, судия 1884].

40) *Д-р Іван Куровец* лїкар в Калуши, ім. поч. член. $^{10}/_{11}$ 1888, [б. звич. член. господар 1882, бібліотекар 1883, голова 1884 і 1885, судия мировий 1887 і 1888].

41) *Д-р Евген Озаркевич* лїкар у Львові, ім. поч. член. $^{10}/_{11}$ 1888, [б звич. член, бібліотекар 1880, заст. голови 1881, секретар 1882, господар 1883, заст. голови 1884, судия мировий 1885—1889].

42) *Д-р Іван Франко* лїтерат у Львові, ім. поч. член. $^{23}/_{11}$ 1889, [б. член звичайний].

43) *Д-р Евген Кобриньский* лїкар в Костаніца, ім. поч. член. $^{7}/_{11}$ 1891, [б. член звичайний, секретар 1883, касиер 1884, заст. голови 1886, голова 1887, судия 1889].

44) *Д-р Андрій Бурачиньский* ц. і к. лїкар полковий, ім. поч. член. $^{18}/_{12}$ 1891. [б. член звичайний, секретар 1882, господар 1884, касиер 1884 і 1885].

45) *Д-р Никола Подлуский* лїкар в Болехові, ім. поч. $^{2}/_{2}$ 1895, [член-основатель, бібліотекар 1868, член видїлу 1869 і 1870].

46) *Софрон Недїльский* ц. к. професор гімн. в Коломиї. ім. поч. член. $^{2}/_{2}$ 1895. [б. член звич., член видїлу 1877—1878, голова 1879].

47) *Д-р Евген Мисула* ц. і к. лїкар фреґати, ім. поч. член. $^{2}/_{2}$ 1895. [б. член звич.].

48) *Д-р Орест Зарицкий* ц. і к. лїкар фреґати, ім. поч. член. $^{2}/_{2}$ 1895. [б. член звичайний, член виділу 1886, касиєр 1887, голова 1889].

49) *Д-р Михайло Зобків* адюнкт судовий в Сераєві, ім. поч. член. $^{2}/_{2}$ 1895. [б. член звич., контрольор 1886, голова 1890].

50) *Д-р Зиновій Левицкий* лїкар-асистент в Празї, ім. поч. член. $^{2}/_{2}$ 1895. [б. член звич., секретар 1884, заст. голови 1888].

51) *Юлїян Романчук* проф. руск. ґімназиї у Львові ім. поч. член. $^{8}/_{11}$ 1895.

52) *Михайло Грушевский* професор унїверзитету у Львові, ім. поч. член. $^{7}/_{11}$ 1897.

Печатні похибки:

Стор.	стих	замість	має бути
39	5 з гори	міг	мав
75	7 „	трьоха бо	трьох або
84	16 „	доривічна	доривочна
85	13 „	однако	однаково
94	1 „	мілїйша	милїйша
97	2 з долу	1898	1897
111	5 з гори	вдав	вдав ся

ЗМІСТ.

Сторона.

1. Переднє слово. 1
2. *Яричевский С.* 1868—1898 вірш. . . 3
3. *Кордуба М.* Історія „Січи“. . . 5
4. *Окуневский Я.* Мої знакомі. 25
5. *Сембратович Р.* Ренеґат. . . . 32
6. *Лепкий Б.* На послуханє. 40
7. *Яричевский С.* Пан Оберляйтнант. 67
8. *Кордуба М.* Туман. 82
9. *Франко Ів.* Житє сьв. Селедія. . . 86
10. *Окуневский Я.* Із гір гімаляйских. 90
11. *Кордуба-Яричевский.* Поезиї в прозі. 96
    а) Ангел заточник.
    б) Справедливість.
    в) Каін.
    г) Милосердє.
    ґ) Котярка.
12. *Демцьо П.* За ідею? 105
13. *Сембратович Р.* Лїллї. 114
14. *Окуневский Я.* Михайло Петрович Драгоманів. 129
15. *Цеглиньский Г.* Арґонавти. 136
16. Спис голов „Січи“. 233
17. Спис почестних членів „Січи“. 236

В-4138

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР
Наукова бібліотека
Філія у Львові
Ціна 2 Крб. коп.

Ціна 1 злр. а. в.

U34961

B 4.138